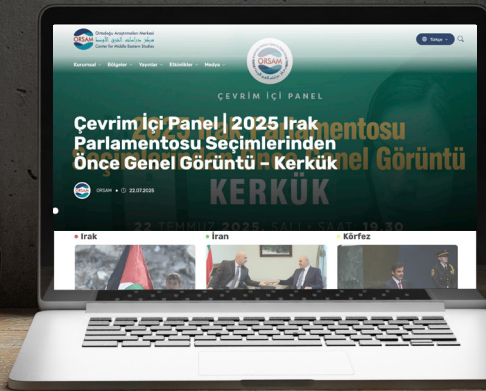

Ortaadoğu

Analiz

Afrika Boynuzu'nda Türkiye

orsam.org.tr

ORSAM'dan

Ortadoğu Analiz dergisinin 137. sayısı ile karşınızdayız. Yeni tasarımı ve iki ayda bir yayımlanan periyodik yapısıyla bu sayımız hem akademik hem de güncel analizleri bir araya getiriyor.

Geride bıraktığımız iki aylık dönemde bölge gündemi özellikle İsrail ile İran arasında artan gerilimle şekillendi. ORSAM olarak çatışmaların başlamasından yalnızca saatler sonra yayımladığımız "ilk 24 saat" raporumuzla sürece hızlı bir analitik yanıt verdik. Ardından gelen 12 günlük çatışma sürecine dair teknik ve stratejik analizler içeren ikinci raporumuzla da bu önemli gelişmeyi çok yönlü ele aldık. 137. sayıda da İsrail-İran gerilimine odaklanan çeşitli yazılarla bu tartışmayı daha kapsamlı biçimde ele almayı amaçladık.

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıya ulaşan şiddet ve saldırı eylemlerinin devam ettiği bu dönemde ne yazık ki Filistin meselesine dair somut gelişmeler ortaya çıkmadı. Başta ateşkes görüşmeleri ve rehine müzakereleri olmak üzere kısa vadede İsrail'in maksimalist talepleri, arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık rollerinin etkin biçimde yürütülmesini giderek daha da güçlendirmektedir. Türkiye'nin bütün taraflarla görüşerek 21. yüzyılın insanlık dramına son verme çabaları henüz karşılık bulmuş değil. Ancak önümüzdeki dönemde İbrahim Anlaşmaları olmak üzere Ortadoğu'da barış süreçlerinin yeniden gündeme gelmesini bekliyoruz.

Trump'ın Körfez ziyareti de ORSAM'ın gündeminde oldukça geniş bir şekilde yer aldı. Zira Ortadoğu'da bölgesel düzenin yeniden tesisi için Türkiye'nin özellikle Körfez ülkeleri ile geliştirdiği yeni ilişki biçimleri sadece ekonomik kalkınmayı değil aynı zamanda güvenlik ve bölgesel düzen gibi konularda da barışı ve istikrarı teşvik eden aktörleri bir araya getirdi. Yeni dönemin köşe taşları hassas diplomatik hamlelerin yanı sıra ülkelerin güvenlik önceliklerini yeniden tanımladığı stratejik bakış açıları ile de şekillenmektedir.

Öte yandan, Irak'ta yaklaşan parlamento seçimlerine ilişkin saha temelli analizlerimize de başla-

dık. Seçimlere kadar hem "Bakış" hem de "Rapor" formatında çeşitli içeriklerle Irak'taki dönüşümü yakından takip etmeye devam edeceğiz. Türkiye'nin "Terörsüz Türkiye" politikasının bölgesel yansımalarını yakından hissettiğimiz ülkelerin başında Irak gelirken özellikle Kuzey Irak'ta Kürt siyasetinin yüzleştiği sınamalar karşısında ekonomik ve toplumsal dinamiklerin de yeniden şekillendiği söylenebilir. Yaklaşan seçim atmosferi ve İsrail'in İran'a yönelik saldırıları Irak'ta devlet kapasitesini yeniden güçlendirmek isteyen aktörlerin elini güçlendirebilecek bir fırsat alanı ortaya çıkarabilir.

Bu sayımızın dosya konusu ise Ortadoğu jeopolitiğiyle giderek daha fazla kesişen bir bölge olan Afrika Boynuzu'na Türkiye'nin yaklaşımını mercek altına almaktadır. Kızıldeniz'in güvenliğinden, Somali'deki güvenlik mimarisine, Etiyopya diplomasisinden, Mısır-Türkiye ilişkilerine kadar pek çok başlıkta Türkiye'nin bölgesel etkisini analiz eden makaleler, dosya editörümüz Kaan Devicioğlu'nun koordinasyonunda sizlerle buluşuyor.

Tüm bu yoğun gündem içerisinde dergimizin farklı bölümleri – güncel gelişmelere ışık tutan "Ortadoğu Gündemi", konulara farklı bakış açılarını yansıtan "Yuvarlak Masa", siyasi olduğu kadar kültürel yönleriyle de öne çıkan "Kültür-Sanat" ve "Yaşam" sayfaları – Ortadoğu'ya dair zengin ve çok boyutlu bir panorama sunmayı hedeflemektedir.

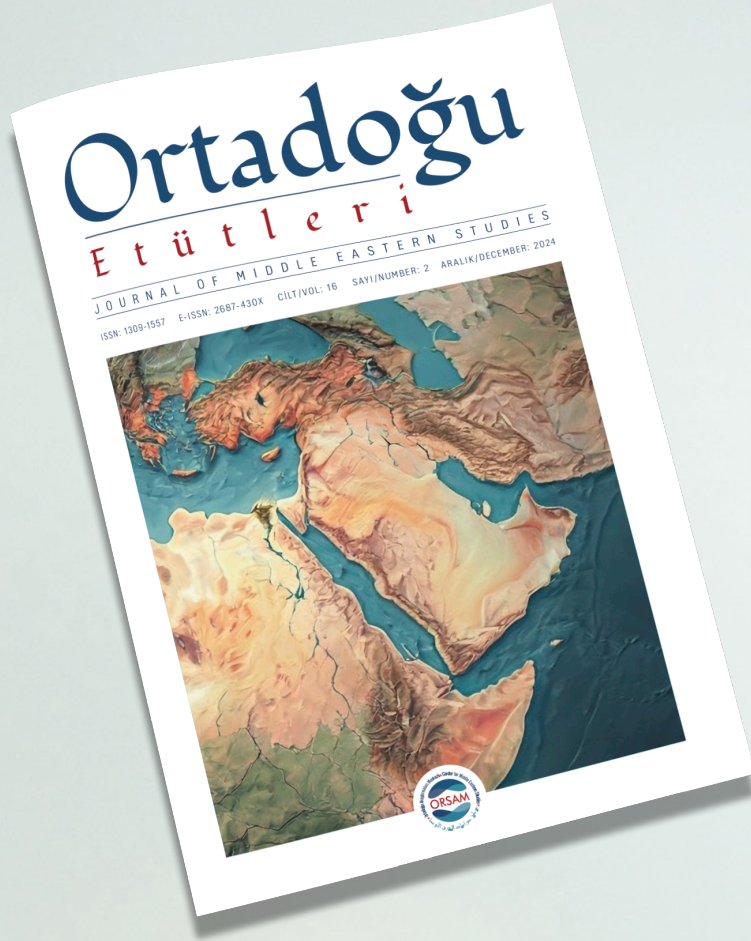
E-dergi olarak yayımlamayı planladığımız dergimize internet sitemiz üzerinden size uygun üyelik seçenekleriyle abone olabi-

lirsiniz. Böylece sadece Ortadoğu Analiz'i değil ORSAM'ın diğer yayınlarını da daha düzenli ve doğru-ndan takip edebileceğinizi hatırlatmak isterim.

Son olarak bu sayının hazırlanmasında emeği geçen tüm yazarlarımıza, editörlerimize ve idari ekibimize teşekkür ederim. Dergimizin her yeni sayısının hem akademik hem de stratejik düşünce dünyasına katkı sunması en büyük temennimizdir.

Dr. Kadir Temiz
ORSAM Başkanı

Ortadoğu Etütleri Cilt 16, Sayı 2 Yayında!

2009 yılından bu yana Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) tarafından yayımlanan Ortadoğu Etütleri dergisi, on altı yıllık yayın serüvenine yeni bir sayı daha eklemenin gururunu yaşıyor. Bu sayıda, Ortadoğu ve dünya gündemini yakından ilgilendiren siyasal, toplumsal ve güvenlik temelli gelişmeleri ele alan beş özgün araştırma makalesi ile birlikte iki nitelikli kitap değerlendirmesi yer alıyor. Disiplinlerarası yaklaşımlar ve teorik çeşitlilikle zenginleşen bu sayı, Ortadoğu çalışmaları literatürüne anlamlı katkılar sunmayı amaçlamaktadır.

EDİTÖRDEN

Ortadoğu Analiz dergimizin 137. sayısında kapak dosyamızı; uluslararası politikada stratejik önemi giderek artan Afrika Boynuzu'na ve Türkiye'nin bu bölgedeki etkinliğine ayırdık. Kızıldeniz'in giriş kapısı olan, Hint Okyanusu'nun kıyısı ve Aden Körfezi'ne uzanan bu geniş coğrafya yalnızca bölgesel krizlerin değil aynı zamanda küresel rekabetin de merkezinde yer almaktadır. Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda yürüttüğü çok boyutlu politikaları; güvenlikten arabuluculuğa, insani diplomasiye ekonomik iş birliklerine kadar geniş bir alanı kapsamakta ve bu yönüyle dikkat çekici bir stratejik derinlik arz etmektedir.

Dosya kapsamında, deniz güvenliği perspektifinden Somali-Etiyopya arabuluculuğuna, terör tehditlerinden Mısır gibi rekabet içindeki bölgesel aktörlerle ilişkilere kadar Türkiye'nin Afrika Boynuzu politikası çok yönlü olarak ele alındı. Mustafa Başkara'nın çalışması, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'den Aden Körfezi'ne uzanan deniz güvenliği vizyonunu incelerken; Tunç Demirtaş, Somali'deki el-Şebab tehdidi bağlamında Türkiye'ye yönelik algıların ve gerçeklerin ayırımını yapmaktadır. Kaan Devecioğlu'nun kaleme aldığı yazı, Türkiye'nin Somali ve Etiyopya arasında yürüttüğü "Ankara Süreci" arabuluculuğunu stratejik boyutlarıyla mercek altına almaktadır. Hasna Jebel Abagero, Mısır'ın Afrika Boynuzu politikasıyla Türkiye'nin konumunu karşılaştırmalı olarak analiz ederken; Murat Yiğit ise Afrika Boynuzu'nda artan DEAŞ nüfuzunun Türkiye'ye etkilerini değerlendirmektedir. Bu kapsamda hazırladığımız infografik ise bölgenin son 1 yıldaki güvenlik ve askerî iş birliği verilerini görselleş-

tirerek okuyucularımıza güncel bir perspektif sunmaktadır.

İsrail'in 13 Haziran'da İran'a saldırısıyla Ortadoğu gündemini derinden sarsan gelişmeler, bu sayımızda dosya dışı yazılarda ele aldığımız çarpıcı analizlerin de odak noktası oldu. İbrahim Aydın'ın yazısı, İsrail-İran savaşını askerî teknoloji ve jeopolitik bağlamda ele alırken; Serhan Afacan, bu çatışmanın bölgesel yansımalarını derinlemesine tartışmaktadır. Merve Suna Özel Özcan'ın yazısı ise 12 Gün Savaşı üzerinden Rusya-İran stratejik ortaklığının sınırlarını gözler önüne sermektedir.

Röportaj bölümümüzde ise Somali Federal Cumhuriyeti Limanlar ve Deniz Ulaştırma Bakanı Abdulkadir Mohamed Nur ile Afrika Boynuzu'nda yaşanan jeopolitik dönüşüm ve Türkiye'ye dair gerçekleştirdiğimiz özel söyleşiyi ilginize sunuyoruz. Sayımızın Kültür-Sanat bölümünde Çöl Aslanı: Ömer Muhtar filmi üzerine kısa bir yorum ve İran-İsrail meselesine dair kitap önerileri yer almakta. Yaşam bölümünde ise Fas'ta futbol taraftar gruplarının Filistin davası ile kurduğu özgün ilişkiye odaklanıyoruz. Son olarak Dışarıdan İçeriye çeviri bölümünde Paul Post'un "İsrail'in İran'a Savaş Açmasının Nedenlerini Anlamak" başlıklı yazısına yer verdik.

Her sayımızda olduğu gibi "Bizden Haberler" kısmında ORSAM'ın Mayıs-Haziran aylarında gerçekleştirdiği faaliyetleri okuyucularımızla paylaşıyoruz.

Keyifli okumalar dileğiyle.

Ortadoğu

Analiz

E-ISSN:2980-0919

9 772980 091002

ortadoguanaliz@orsam.org.tr

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ
ADINA YAYIN SAHİBİ

Dr. Kadir Temiz

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Doç. Dr. Nurullah Çakmaktaş

DOSYA EDİTÖRÜ Dr. Kaan Devecioğlu

YARDIMCI EDİTÖR Ayşe Betül Bal

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Taha Köse

Prof. Dr. Cengiz Tomar

Dr. Hakkı Uygur

Prof. Dr. Hasan Korkut

Doç. Dr. Murat Tınas

Prof. Dr. Kemal İnat

Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi

Prof. Dr. Meliha Altunışık

Prof. Dr. Mesut Özcan

Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Prof. Dr. Muhittin Ataman

Doç. Dr. Hüseyin Alptekin

Doç. Dr. Serhan Afacan

Doç. Dr. Veysel Kurt

Dr. Betül Doğan Akkaş

Dr. Muhammet Koçak

YAYIN KURULU

Dr. Kadir Temiz

Doç. Dr. Nurullah Çakmaktaş

Murat Öztuna

İbrahim Aydın

Dr. Oytun Orhan

Dr. Gökhan Erel

Dr. Kaan Devecioğlu

Feyzullah Tuna Aygün

REDAKSİYON Begüm Akcaoğlu

GRAFİK-TASARIM Nisanur Sütün

SOSYAL MEDYA VE PAZARLAMA

Furkan Usame Bozan

YÖNETİM MERKEZİ Ortadoğu Araştırmaları
Merkezi (ORSAM) Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No: 3 Çankaya / Ankara Tel: +90 850 888 15 20
Sertifika no: 41963

BASKI: Sultan Köse - Poyraz Ofset
İvedik OSB 1534. Cad. No:9 Yenimahalle/Ankara
Telefon: 0312 384 19 42

SERTİFİKA NO: 49893

FOTOĞRAFLAR: Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

YAYGIN SÜRELİ YAYIN

BASIM TARİHİ 15 TEMMUZ 2025

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ YAYINDIR.
Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler,
aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü
yansıtılmaktadır.

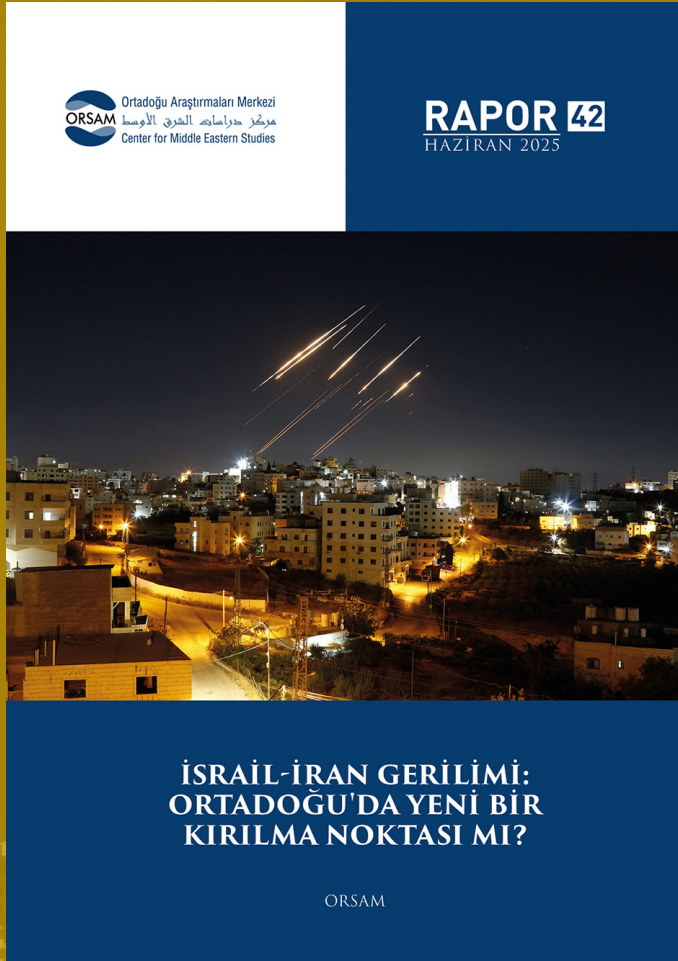
© 2025 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı
Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen
yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden
izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

İsrail-İran Gerilimi: Ortadoğu'da Yeni Bir Kırılma Noktası mı?

Raporda, İsrail'in "Am Kelavi" (Ayağa Kalkan Aslan) adıyla yürüttüğü, nükleer tesislerin yanısıra üst düzey İranlı askerî yetkililerin ve nükleer bilimcilerin hedef alındığı saldırılar değerlendirilmektedir. İsrail'in bölgesel güç projeksiyonu, İran'ın misilleme kapasitesi, ABD'nin desteği, Rusya ve Çin'in tutumu ile Türkiye'nin diplomatik pozisyonu çok boyutlu olarak analiz edilmektedir.

Bu çalışma, yalnızca bir olay kronolojisi sunmakla kalmamakta aynı zamanda İsrail-İran geriliminin gelecekteki seyrine ve bölgesel düzenin yeniden şekillenmesine dair stratejik ipuçları da sunmaktadır. Bu yönüyle karar vericiler, araştırmacılar ve politika yapıcılar için kritik bir referans kaynağı niteliği taşımaktadır.

İçindekiler

- 1 ORSAM'DAN
- 3 EDITÖRDEN
- 6 ORTADOĞU GÜNDEMİ
- 10 YUVARLAK MASA

DOSYA

- 14 Doğu Akdeniz'den Aden Körfezi'ne: Türkiye'nin Deniz Güvenliği Vizyonu ve Afrika Boynuzu
DR. MUSTAFA BAŞKARA

- 18 Algılar ve Gerçekler Arasında Somali'de El-Şebab Tehdidi ve Güvenliğe Katkı Sağlayan Aktör Olarak Türkiye
DR. TUNÇ DEMİRTAŞ

- 22 Afrika Boynuzu'nda Artan DEAŞ Nüfuzunun Boyutları ve Türkiye'ye Muhtemel Etkisi
DOÇ. DR. MURAT YİĞİT

- 26 Mısır'ın Afrika Boynuzu Politikası ve Türkiye'nin Konumu
HASNA JEBEL ABAGERO

- 30 Ankara Deklarasyonu: Normatif Kolaylaştırıcılıktan Tarafların Mülkiyetine
DR. KAAAN DEVECİOĞLU

- 34 İNFOGRAFİK

BÖLGESEL SİYASET

- 36 Askeri Teknoloji-Jeopolitik Bağlamında İsrail-İran Savaşı
İBRAHİM AYDIN

RÖPORTAJ

- 40 Afrika Boynuzu'nda Jeopolitik Dönüşüm ve Türkiye
SOMALİ FEDERAL CUMHURİYETİ LİMANLAR VE DENİZ ULAŞTIRMA BAKANI ABDULKADİR MOHAMED NUR

BÖLGESEL SİYASET

- 46 İnan-İsrail çatışmasının Bölgesel Boyutları
DOÇ. DR. SERHAN AFACAN

ULUSLARARASI SİYASET

- 50 12 Gün Savaşı'nın Gölgesinde İnan-Rusya Stratejik Ortaklığı'nın Sınırları
DOÇ. DR. MERVE SUNA ÖZEL ÖZCAN

KÜLTÜR SANAT

- 54 Çöl Aslanı Ömer Muhtar Filmi
DOÇ. DR. YUSUF ZİYA GÖKÇEK

- 56 İsrail-Filistin Çatışmasından İnan Gerilimine: Bölgeye Işık Tutan Kitaplar

- 60 DIŞARIDAN İÇERİYE

YAŞAM

- 62 Sahayı Gölgeleyen Tribünler ve Filistin'in Bayrak Taşıyıcısı: Fas'ta Yükselen Ultras Kültürü
AYŞE BETÜL BAL

- 66 BİZDEN HABERLER

Ortadoğu Gündemi

1 Mayıs- 30 Haziran 2025

Mayıs

3 Mayıs 2025

Sudan Ulusal İnsan Hakları Komisyonu yaptığı açıklamada Batı Kordofan eyaletindeki el-Nahud şehrinde paramiliter Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) tarafından gerçekleştirilen bir saldırıda aralarında 21 çocuk ve 15 kadının da bulunduğu en az 300 sivilin öldürüldüğünü duyurdu. Komisyon yaptığı resmi açıklamada "Hızlı Destek Kuvvetleri tarafından el-Nahud'da sivillere yönelik olarak gerçekleştirilen doğrudan hedef alma, infaz ve öldürme gibi hak ihlallerini" kınadı.

6 Mayıs 2025

Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile diplomatik ilişkilerini kestiğini duyurdu ve Abu Dabi'deki büyükelçilik personelini geri çağırdı. Güvenlik ve Savunma Konseyi yaptığı açıklamada BAE'yi "saldırgan devlet" ilan ederek Körfez ülkesini HDK'yi desteklemekle suçladı.

7 Mayıs 2025

Sudan, BAE'nin HDK'ye verdiği desteği gerekçe göstererek BAE'yi düşman devlet ilan etti ve Abu Dabi'den diplomatlarını çekme kararı aldı. Sudan'ın ilgili kararı; HDK'ye bağlı güçlerin BAE'den temin edildiği iddia edilen silahlar ile Port Sudan Havaalanı, bir elektrik santrali, yakıt deposu, bir otel ve bir askerî üssü hedef almalarının ardından geldi.

8 Mayıs 2025

Irak Başbakanı Muhammed Şiya es-Sudani, Ankara'yı ziyaret etti ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kabul edildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kabulünden önce Sudani, "Türkiye-Irak ilişkilerinin bölgesel istikrar denkleminin bir parçası olmasını arzu ettiklerini" ifade etmiştir.

Şara'nın kabulünden önce Sudani, "Türkiye-Irak ilişkilerinin bölgesel istikrar denkleminin bir parçası olmasını arzu ettiklerini" ifade etmiştir.

Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara, bir Avrupa ülkesine gerçekleştirdiği ilk ziyaret kapsamında Fransa'nın başkenti Paris'te Cumhurbaşkanı Emmanuel Makron ile görüştü. Şara'nın Fransa ziyareti, Suriye yönetiminin uluslararası meşruiyet kazanma ve ülkeye yönelik ekonomik yaptırımları hafifletme çabalarında önemli bir dönüm noktası olarak nitelendirildi. Suriye Devlet Başkanı Ahmed Şara, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile düzenlediği ortak basın toplantısında, Şam yönetiminin İsrail ile güvenlik konularında dolaylı görüşmeler yürüttüğünü açıkladı. Şara, bu temasların 2025 yılının Nisan ayı ortasında, BAE'ye gerçekleştirdiği ziyaretin ardından başladığını ve sürece BAE'nin arabuluculuk ettiğini belirtti.

12 Mayıs 2025

Libya'nın başkenti Trablus'ta 12 Mayıs'ın 13 Mayıs'a bağlayan gece boyunca silahlı çatışmalar yaşandı. Ebu Salim'in güney bölgesini kontrol eden İstikrarı Destekleme Birimi (SSA) lideri Abdülğani el-Kikli'nin öldürüldüğü bildirildi. Haberlerde el-Kikli'nin arabuluculuk için bir toplantıya katıldığı sırada rakip 444 Tuğayı'nın bir üssünde vurulduğu belirtildi.

13 Mayıs 2025

Suudi Arabistan, 13-14 Mayıs 2025'te ABD Başkanı Donald Trump ve beraberindeki heyeti Riyad'da ağırladı. Trump, 2017 yılında olduğu gibi başkanlık döneminin ilk yurt dışı ziyaretini yeniden Suudi Arabistan'a gerçekleştirmiştir. Riyad'da düzenlenen ABD-Suudi Arabistan Yatırım Forumu'na katılan ABD Başkanı, Suudi Arabistan, Türkiye ve Suriye liderleriyle bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Bu görüşme, 25 yıl aradan sonra ABD ve Suriye liderleri arasında gerçekleşen ilk doğrudan temas oldu. Trump ayrıca 14 Mayıs tarihinde ABD-Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Zirvesi'ne iştirak etmiştir.

da gerçekleşen ilk doğrudan temas oldu. Trump ayrıca 14 Mayıs tarihinde ABD-Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Zirvesi'ne iştirak etmiştir.

14 Mayıs 2025

14-15 Mayıs 2025'te Katar, Donald Trump'ı ağırladı. Trump, Katar ile en az 1,2 trilyon dolar değerinde büyük ekonomik anlaşmalar imzalandığını duyurdu. Bu anlaşmalar arasında Qatar Airways'in 96 milyar dolar karşılığında Boeing uçakları ve GE Aerospace motorları satın alımı, McDermott ve Parsons gibi şirketlerle yapılan enerji ve altyapı projeleri ve Quantinuum şirketi üzerinden yapılan 1 milyar dolarlık kuantum teknolojileri yatırımı bulunmaktadır.

ABD Başkanı Donald Trump ile Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara, 14 Mayıs'ta Suudi Arabistan'ın Riyad kentinde görüştü. Görüşmeye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan telekonferans yoluyla, Suudi Velihaht Prensi Muhammed bin Selman ise ev sahibi olarak katıldı. Trump, Suriye'ye uygulanan ABD yaptırımlarını kaldıracağını duyurdu.

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu (IBYSK), 14 Mayıs'ta süresi dolması beklenen siyasi parti ve koalisyon kayıt süresini 20 Mayıs'a kadar uzattı. IBYSK, 4 Mayıs itibarıyla 71 siyasi oluşumun seçimlere katılmak için başvuruda bulunduğunu açıklamıştır.

İsrail ve Hamas Arasında Doha'da rehine görüşmeleri yeniden başladı. Hamas'ın, Amerikan vatandaşı İsraili rehine Edan Alexander'ı serbest bırakmasının ardından ABD arabuluculuğuyla görüşmeler yeniden başladı.

culuğunda yürütülen müzakereler hız kazandı. Buna karşılık, İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun, Gazze **avaşının** kalıcı olarak sona erdirilmesini içeren teklifleri reddetmesi, sürecin başarı şansını önemli ölçüde azaltmaktadır.

17 Mayıs 2025

34. Arap Birliği Zirvesi, 17 Mayıs 2025'te Bağdat'ta **tamamlandı. Mısır, Filistin, Katar, Somali ve Yemen zirveye devlet başkanı seviyesinde katılmıştır.** Ürdün, Lübnan ve Fas ise başbakan seviyesinde katılırken diğer üye ülkeler daha düşük seviyede temsil edilmiştir.

18 Mayıs 2025

Riyad'da, Suudi-Türk Koordinasyon Konseyi'nin ikinci toplantısı gerçekleştirildi. İki ülke arasındaki Koordinasyon Kurulu, 2016 yılında **ihdas edilmiş ilk toplantısını** ise 7-8 Şubat 2017 tarihinde Ankara'da gerçekleştirmişti. Pazar günü gerçekleştirilen ikinci toplantıda iki ülke arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi meseleleri ve bölgedeki gelişmeler ele alındı.

20 Mayıs 2025

Irak Başbakanı Muhammed Şiya es-Sudani, seçimlere katılacağı "Yeniden İnşa ve Kalkınma Koalisyonu"nu ilan etti. Liste içinde Sudani'nin Furateyn akımının ötesinde Belad Summer, Ulusal Akid, Vataniye, Çözüm Koalisyonu, Nesiller Topluluğu ve Kerbelâ Koalisyonu yer almaktadır.

21 Mayıs 2025

Somali Ulusal İstihbarat ve Güvenlik Ajansı (NISA) tarafından yapılan açıklamada, terörle mücadele kapsamında Hiran ve Aşağı Şabel bölgelerinde düzenlenen operasyonlarda, 2023'ten bu yana başkent Mogadişu'da saldırıların sorumlularından biri olan üst düzey bir örgüt lideri de olmak üzere toplamda 45 eş-Şebab militanının öldürüldüğü bildirildi. Açıklamada, Hiran bölgesindeki el-Hareeri'de 20 Mayıs Salı gününden 21 Mayıs Çarşamba

gününe kadar düzenlenen altı hava saldırısında **"45 havaric (khawarij)" öldürüldüğü belirtildi.**

24 Mayıs 2025

Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara ve beraberindeki heyet, 24 Mayıs'ta Türkiye'ye sürpriz bir ziyaret gerçekleştirdi. Ziyaret kapsamında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Ahmed Şara arasında İstanbul'daki Dolmabahçe Ofisi'nde basına kapalı olarak gerçekleştirilen görüşme yaklaşık 1.5 saat sürdü.

26 Mayıs 2025

Suriye hükümeti ile YPG/SDG öncülüğündeki sözde "Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi" arasında el-Hol Kampı'na ilişkin, kampta bulunan Suriyeli ailelerin kademeli şekilde tahliye edilmesini ve geri dönüş sürecinin başlatılmasını öngören bir anlaşmaya varıldı. Anlaşma, ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyonun katılımıyla gerçekleştirilen üçlü toplantının ardından duyuruldu. Yapılan açıklamalarda kampın yönetiminin Şam'a devrinin söz konusu olmadığı, ancak bazı koordinasyon mekanizmalarının kurulacağı ifade edildi.

Haziran

6 Haziran 2025

Irak Ulusal Hikmet Akımı lideri Ammar el-Hekim, "Hem adayları hem de seçmenleri satın almak için bir pazara sahip olmak utanç vericidir" dedi. Hekim, bu uygulamayı "yasa dışı, haram para ve halka ihanet" olarak nitelendirdi.

10 Haziran 2025

Sudan hükümeti, Halife Hafter'e bağlı Libya'lı güçleri, HDK ile birlikte Sudan, Libya ve Mısır'ı birbirine bağlayan stratejik sınır bölgesine saldırı yapmakla suçladı. Açıklamada saldırı, BAE tarafından desteklenen "aleni bir saldırı" olarak nitelendirildi.

Suriye'de eski rejim unsurları Hu-

mus'un batısında Suriye hükümet güçlerine dönük saldırı düzenledi. Humus vilayetinin batısında yer alan Tel Kaleh ilçesinde düzenlenen silahlı saldırıda bir hükümet askeri hayatını kaybetti, üçü asker olmak üzere toplam dört kişi yaralandı.

11 Haziran 2025

11 Haziran 2025'te ABD Senatosu, Katar ve BAE'ye silah satışını engelleyecek olan yasa tasarılarını reddetti. Senato, Katar'a 1,9 milyar dolarlık ve BAE'ye 1,6 milyar dolarlık silahlı silahsız hava araçları ve ilgili askeri teçhizatların satışlarını engelleyecek yasa tasarılarını 56'ya karşı 39 oyla reddetmiştir. Yasa tasarıları Demokratik senatörler Chris Murphy, Chris Van Hollen, Brian Schatz, Tim Kaine, Mazie Hirono ve Jeff Merkley'in yanında bağımsız Senatör Bernie Sanders tarafından destekleniyordu.

12 Haziran 2025

Türk savunma makamları, Libya'nın doğu merkezli yönetiminin Libya ile Türkiye arasında 2019 yılında imzalanan deniz yetki alanları anlaşmasını yeniden gözden geçirme kararını memnuniyetle karşıladı. Savunma Bakanlığı kaynakları 12 Haziran'da yerel medyaya yaptıkları açıklamada anlaşmanın "Libya ile denizlerdeki tarihî bağlara dayanan ittifakımızı tescil ettiğini" söyledi. Açıklamada "Halife Hafter tarafının da bunu gözden geçirmesini memnuniyetle karşılıyoruz ve gelişmeleri yakından takip ediyoruz" dendiği kaydedildi.

Suriye Kara ve Deniz Sınır Kapıları Genel Müdürlüğü, Elbu-Kemal Sınır Kapısı'nın 14 Haziran 2025 tarihi itibarıyla yolcu ve ticari geçişlere yeniden açılacağını duyurmuştu. Elbu-Kemal ile Irak'ın Anbar vilayetinde yer alan el-Kaim Sınır Kapısı, Aralık 2024'te geçici olarak kapatılmıştı.

13 Haziran 2025

İsrail tarafından İran topraklarına dönük olarak gerçekleştirilen hava hareketinde, İran'ın nükleer altyapısına yönelik geniş çaplı hedefler vuruldu. Bu kapsamda Natanz, İsfahan ve Fordow'daki uranyum zenginleştirme tesisleri doğrudan hedef alındı. Aynı zamanda Kirmanşah'taki balistik füze üssü ile Tebriz Hava Üssü başta olmak üzere çeşitli askeri tesisler ve mühimmat depoları da saldırılarda vuruldu. Operasyon sırasında İran Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Muhammed Bakrı, Devrim Muhafızları Komutanı Hüseyin Selami ve Kudüs Gücü Komutanı Tuğgeneral İsmail Kaani dâhil olmak üzere üst düzey güvenlik yetkilileri doğrudan hedef alındı. Ayrıca İran'ın nükleer programında kritik roller üstlenen beş kademli bilim insanı saldırılarda hayatını kaybetti.

14 Haziran 2025

Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara, Halk Meclisi seçimlerini düzenlemekle görevli Yüksek Seçim Komisyonunu kurdu. Komisyonun başına Muhammed Taha el-Ahmad getirilirken her vilayette yerel seçim alt komitelerinin kurulması için çalışmalar başlatıldı. Komite, meclisin üçte ikilik çoğunluğunu bu mekanizma aracılığıyla belirleyecek şekilde görev aldı. Yeni sistem kapsamında meclisin 100 üyesi seçimle, 50 üyesi ise doğrudan cumhurbaşkanı atamasıyla belirlenecektir.

15 Haziran 2025

Suriye Merkez Bankası Başkanı Abdulkader Husriyeh Reuters'a yaptığı açıklamada, 15 Haziran Pazar günü bir Suriye bankasından İtalya'daki bir bankaya SWIFT sistemi üzerinden ilk doğrudan uluslararası ticari transferin gerçekleştirildiğini duyurdu. Suriye'den 14 yıl aradan sonra ilk kez SWIFT sistemi üzerinden uluslararası banka havalesi gerçekleştirilmesi, ekonomik yaptırımların hafiflemesiyle ülkenin küresel finans sistemine yeniden entegrasyonunun önünü açan önemli bir adım olarak değerlendirildi.

16 Haziran 2025

Katar'ın da dâhil olduğu Arap ve Müslüman ülkeler İsrail-İran savaşına ilişkin ortak bir bildiri yayımladı. Bildiride Katar, Cezayir, Bahreyn, Brunei, Çad, Komor Adaları, Cibuti, Mısır, Irak, Ürdün, Kuveyt, Libya, Moritanya, Pakistan, Suudi Arabistan, Somali, Sudan, Türkiye, Umman ve BAE yer aldı. Ülkeler temelde İsrail'in İran'a yönelik saldırılarının yanında, BM şartının maddelerinin ve uluslararası hukukun çiğnenmesini kınadılar.

19 Haziran 2025

Mali'deki askeri cunta, bir Rus şirketi olan Yadrin Group ve İsviçreli bir yatırım şirketi ile iş birliği içinde bir altın rafinerisi inşa etmeye başladı. Askerî lider General Assimi Goita, projenin Batı Afrika ülkesinin "ekonomik egemenlik" iddiasını somutlaştıracağını ve ülkenin maden zenginliğinden faydalanmasını sağlayacağını söyledi.

İsrail'in İran'a yönelik gerçekleştirdiği saldırılarda Irak hava sahasını kullanması üzerine Irak Cumhurbaşkanı Abdullatif Reşid ve Başbakan Muhammed Şiya es-Sudani, Birleşmiş Milletler sorumluluklarını yerine getirmeye ve gerekli adımları atmaya çağırmıştır.

20 Haziran 2025

Irak, 20 Haziran 2025'te Güney Kore ile 2,78 milyar dolar değerinde bir savunma anlaşması imzalamıştır. Anlaşma, Güney Kore Savunma Bakanlığına bağlı savunma sanayi şirketi LIG Nex1 ile yapılırken; anlaşma kapsamında Irak'a orta irtifa hava savunma sistemi olan Cheongung (M-SAM2) sevk edileceği belirtilmiştir.

22 Haziran 2025

22 Haziran 2025'te Şam'ın Duveyliye semtindeki Mar İlyas Kilisesi'ni hedef alan bombalı intihar saldırısı, 22 kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmış ve DAES'in Suriye'de devrim sonrasında sivillere yönelik zayıf veren ilk terör eylemi olarak kayıtlara geçmiştir. Bu saldırı, örgütün Esed rejiminin devrilmesinin ardından ülkede dini ve mezhebi azınlıkları hedef alma stratejisi içinde olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

23 Haziran 2025

ABD/İsrail ile İran arasındaki askeri çatışmaların şiddetini en üst düzeye

çıkardığı bir aşamada, Katar'da bulunan ABD'ye ait el-Udeyd Hava Üssü, İran tarafından balistik füzelerle hedef alınmıştır. Her ne kadar İran tarafından saldırı öncesinde ABD ve Katar'a misilleme yapılacağına dair bildirimde bulunulmuş olsa da Katar, 24 Haziran tarihinde İran'ı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne resmî olarak şikâyet etmiştir.

24 Haziran 2025

Mali ile Rusya "barışçıl" kullanımlar için nükleer enerji anlaşması taslağını imzaladı. Anlaşma Mali ile Rus devlet şirketi Rosatom arasında imzalandı. Mali cumhurbaşkanlığı tarafından yapılan açıklamada, "yenilikçi" nükleer enerji anlaşmasının altyapıyı geliştirerek beceri ve teknoloji transfer ederek ve yerel personeli eğiterek Mali'nin enerji krizini çözmeyi amaçladığını" söyledi. Anlaşmanın Mali'nin enerji bağımsızlığını artırması ve yüksek maliyetli ithalata bağımlılığını azaltması beklenmektedir.

25 Haziran 2025

İran saldırısının hemen ardından BAE Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid'in liderlik ettiği heyet Doha'ya bir ziyaret düzenledi. BAE resmî haber ajansı WAM, görüşmelerin İsrail ve İran arasındaki gerginliği içerdiğini ifade etti. Görüşmede BAE'den Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid'in yanında, Dubai Veliht Prensi ve Başbakan Yardımcısı Hamdan bin Muhammed bin Raşid ve BAE Ulusal Güvenlik Danışmanı Tahnun bin Zayid de yer alırken Katar'dan Emir Temim bin Hammed, Başbakan ve Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdulrahman ve Emir'in Özel Temsilcisi Casım bin Hamed de yer aldı.

ABD Başkanı Trump, 25 Haziran 2025'te İran ile İsrail arasında devam eden 12 günlük çatışmanın sona erdiğini ve ateşkes sağlandığını açıkladı.

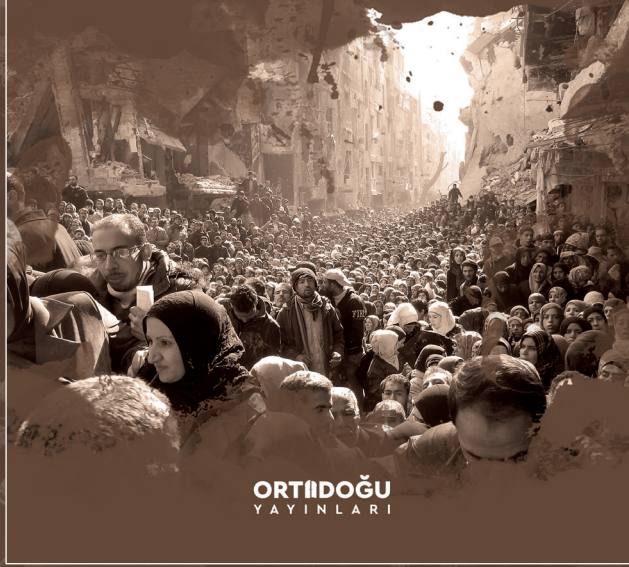
Suriye’de rejim ve muhalifleri dışındaki aktörlerin sahada etkili olması krizin seyri açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Suriye bu bağlamda gerek küresel gerekse bölgesel güçlerin dış politika gündemlerini Suriye özelinde tekrardan şekillendirme ve yeni kazançlar elde etme gayretine girdikleri bir saha hâline gelmiştir. DEAŞ terör örgütünün ortaya çıkışı, dış faktörlerin siyasetlerini değiştirmesine ve ABD, Rusya, İran, Türkiye gibi aktörlerin öne çıkmasına sebep olmuştur. Suriye Devrimi’nin gelişim sürecini, iç-dış dinamikleri ve farklı aşamalarıyla ele alan bu kitap güncel olmasının yanında tarihe not düşecek nitelikte bir çalışma olarak önünüzde durmaktadır.

Editörler

AHMET UYSAL, OYTUN ORHAN, SEHER BULUT

SURİYE KRİZİNİN DOĞUŞU VE DÖNÜŞÜMÜ

BÖLGESEL VE KÜRESEL AKTÖRLER

ORTADOĞU
YAYINLARI

ORTADOĞU
YAYINLARI

Yuvarlak Masa

OA Yine toplandık. Geçtiğimiz iki ayda Ortadoğu'da tabii ki çokça gündem var. Ancak savaş tüm gündemleri geride bıraktı. O zaman, İran-İsrail ile başlıyoruz mecburen. 12 gün boyunca biz de sürekli takipteydik ve ORSAM olarak oldukça fazla yayın yaptık. Spekülatif bir girişle başlayalım. Şimdi bu savaşın kazananı İsrail mi oldu?

OA Bence değil hocam. İran da belli oranda kapasitesini gösterdi. İran'ın balistik füze ve nükleer kapasitesini görmüş olduk. İran biraz dış gösterince İsrail'de bir geri çekilme oldu...

OA Peki şöyle de düşünemez miyiz? İran içinde büyük bir sızma gördük. Hamaney'in etrafındaki üst düzey yetkililerin çoğu gitti. İsrail surda bir delik açtı gibi duruyor... Bununla birlikte İran'a bir non-state (devlet dışı aktör) aktörmüş gibi davrandı.

OA Ama şu da var tabii; İsrail'in de "düşman" ülkelerin önemli pozisyonlarına casusluk yoluyla sızma taktiği de ortaya çıkmadı mı bu durumda?

OA Evet, İran'a da faydası oldu. İsrail'in istihbarat ağı ortaya çıktı ama bu ne pahasına oldu?

OA Tabii burada İsrail'in kazancına bakmak için İran'ın nükleer kapasitesini ne kadar gerilediğini sorgulamamız gerekir.

OA O hâlde her iki taraf da birbirlerine zarar vermeyi başardı. Peki vekillere ne oldu?

OA Vekiller kendi derdine düştü. İran'ın tüm yapıp ettiği bu vekil güçlerle bir mücadele yürütmek gibi görünse de bu vekil dediğimiz yapılar da çok değişim geçirdi bu süreç içerisinde... Artık ne kadar vekil diyebiliriz bu da tartışmalı...

OA Ama şimdi bizim kabul ettiğimiz bazı anlatılar var ve bu anlatılar doğru mu yanlış mı o yüzden soruyorum. Şimdi İran'dan bir Şii hilali çıktığı söyleniyor. İran'ın aslında son 10 yılda tüm yapıp ettiği Tahran'dan Beyrut'a, Güney Lübnan'a kadar İran stratejisini uygulayabileceği bir vekiller ağı kurması... Yani biz burada bu vekillerin vekil olmasının sebeplerinin İran'ın buradaki stratejisini uygulaması olduğunu düşündüğümüz için bunlara vekil diyoruz. O zaman sen şöyle mi diyorsun; mesela Haşdi Şaabi'nin başka ajandası var ve yeri geldiği zaman İran'ın ajandasının dışına çıkar ya da Lübnan Hizbullahı'nın başka bir ajandası olabilir....

OA Şimdi Lübnan Hizbullahı'nın adına konuşmıyorum ama Irak'taki gruplara baktığımız zaman....

OA Haşdi Şaabi adına konuşurum diyorsun yani? :)

OA Haşdi Şaabi temsilcisi olarak mı seçelim? :

OA Hocam konuya dönecek olursam bu grupların kendi yaşamsallıkları ve kendi network ağları var. Burada şunu demek istiyorum. Mesela Bedir örgütü İran ile ilgili bir durum olduğu zaman pozisyonunu buna

göre alacaktır ama günün sonunda Bedir örgütü bugün Irak'ta bakanlıklar yöneten, belli bir bütçeye sahip, seçimlere katılan ve siyaset yapan bir yapı aynı zamanda. Dolayısıyla....

OA Yapı hâline geldi, başlangıçta aslında bu kadar karmaşık bir yapı değildi bunlar.

OA Başlangıçta Bedir örgütü Meclisi Ala'nın silahlı koluymuştu. Meclisi Ala da Dava Partisine alternatif olabilecek şekilde İran'da, İran İslam Devrimi'nin benzerini Irak'ta yapmak amacı ile kurulan bir yapıydı. Bugün ise bu Irak'ta bir siyasi parti. Bunun silahlı kanadı olan Bedir örgütü de o yapıdan ayrılarak farklı bir siyasi yapıya dönüşüyor. Yani bugün Bedir örgütü ve Bedir Tugay'ı dediğimizde ayrımı çok net görebiliyoruz. Yani devrim ihracı için kurulan yapının silahlı kanadı meclisten ayrılarak kendine üst bir yeni siyasi kanat kuruyor. Bugün Irak'taki Şii siyasi aktörleri incelerken de Dava Partisi geleneği ve Meclisi Ala geleneği olarak iki farklı gelenek üzerinden bakıyoruz.

OA Bence burada konuyu doğru tespit etmek lazım. Bu yaklaşıma katılıyorum ama bir örgütün kendi bulunduğu ülke içerisindeki sınırlılıklar oradaki hassasiyetleri, kendi yaşamsal örgütsel çıkarları ayrı bir konu, dışarı ile olan bağı, dışarıdan destek aldığı aktörle politikalarını uyumlulaştırması, onun ajandasına göre hareket etmesi ayrı bir konu.

OA E o zaman vekil oluyor zaten...

OA Mesela Hizbullah da Lübnan'da iç dengeleri gözetiyor, kendi yaşamsal çıkarlarını gözetiyor, ama bu onun İran'ın vekil gücü olmadığı veya tamamen İran ajandası ile hareket etmediği anlamına da gelmiyor.

OA Bence burada temel mesele konuya siyah ve beyaz keskinliği ile bakmamak... Arada gri bir alan mevcut ve bu gri alanda ne kadar vekile yaklaşırsa kendi çıkarlarından taviz vererek üst yapı olan İran çıkarını gözetmeye başlamaları gerekirdi. Ancak bunu gözetmediklerini gördük bu son süreçte...

OA E tamam işte orda zaten tartıştığımız soru önem kazanıyor yani neden şimdi gözetmediler sorusu.. Yani eskiden Hizbullah karşılık verirken veya Irak'taki Şii gruplar Amerikan üslerini vururken şimdi neden vurmadı sorusunu sormalıyız.

OA O zaman ben de meseleyi dönüştüreyim. Bu yapılar artık İran desteğine ne kadar muhtaçlar? Veya tam karşıt olarak İran bu yapıların desteğine ne kadar muhtaç? Yani burada bir dönüşüm var. Bu yapılar artık Irak Merkez Bankasından ihalelere girip İran'a döviz götürür hâle geldiler artık İran'dan bu yapılara pek bir şey gelmiyor.

OA Benim anladığım şöyle bir durum var o zaman. Bir kere bu yapıların kendi tarihsel gerçeklikleri var.

İrak'ta veya Lübnan'da veya başka bir yerde... Yani geride kalan 10 yıllık sürece baktığımızda İran'ın bölgede bir nüfuz alanı vardı. Belki pragmatik sebeplerle belki ideolojik sebeplerle buraya eklenmek her iki taraf açısından da söz konusuydu. Ne zaman ki işler tersine döndü, bu aktörler de İran'ın yanında pozisyon almanın kendilerine yarardan çok zarar getireceğini düşünerek son olaylarda olduğu gibi geri adım atmaya başlamış olabilirler. Hizbullah bile İran'a saldırıyı çok sert bir dille değil de dolaylı kınamalarla geçiştirdi. Bu durumda her bir siyasi grup ve her bir devlet gibi bu vekil güçler de ilk etapta kendi menfaatlerini düşünüyorlar diyebiliriz. Yani gerektiğinde dışarıdan destek aldığı aktöre eklenilebilirlerken gerektiğinde de kendi kabuklarına çekilebiliyorlar.

OA Ama kendi menfaatleri derken kendi menfaatleri zaten İran ile birlik olmak. İran ile hiçbir ortak çıkarları kalmadı demek bu yapıların varlık sebeplerini görmezden gelmek oluyor. Maddi kaynakları, silahları İran'a dayanıyordu. Kuruluşları itibarıyla zaten İran'a bağlıydılar. Burada bir önceki süreçte İran vekil güçlerini kullanabiliyorken neden şimdi kullanamıyor sorusunu yanıtlamalıyız...Yani aralarında hiçbir çıkar ilişkisi kalmadı da böyle oldu söylemi bana çok anlamlı bir yanıt gibi geliyor.

OA Peki şöyle bir açıklama getirsek...Bu süreç İsrail ile İran'ın doğrudan karşı karşıya geldiği bir durumu ortaya çıkardı. İran artık vekilleri üzerinden değil doğrudan İsrail'in kendi topraklarına saldırısına karşılık verdi. Dolayısıyla İran'ın kendisi vekillerini harekete geçirmeye gerek duymadı. Durum vekalet savaşından çıkarak doğrudan bir savaşa dönüştü. Ancak bundan sonraki süreçte İran'ın tekrardan vekillerini kullanabileceğini düşünüyorum.

OA Bu da başka bir yorum oldu...Bu bir vekalet savaşı değil, olmadığı için de vekiller aktif değil. Bana yine de gri alanda kendi özerkliklerini oluşturmaları argümanı daha anlamlı geliyor. Ama diyelim ki İran çok yüksek paralar teklif edip de bunları harekete geçirmeyi deneseydi ne olurdu?

OA Mesela Irak'tan konuşacak olursam, Bağdat bu grupları frenlemek için çok çalıştı. Günün sonunda bu gruplara İran vekili diyoruz ama bunlar Irak'ın resmi personeli. Yani bunların içinden bazı gruplar harekete geçerci belki ama büyük çoğunluğu geçmezdi.

OA Irak için böyle diyorsun...Yemen'de ne olurdu peki? Yemen'de vekil güç demiyoruz gerçi...

OA Yemen'de Husiler bağlamında baktığımızda gri alan argümanına çok daha yakın bir görüntü var. Husiler kendilerini zaten İran'ın bir vekil gücü olarak görmüyorlar. Bence vekil güçlerin İran-İsrail meselesinde harekete geçmemesinin veya geçmemesinin iki sebebi var. Bunlardan ilki bütün vekil aktörlerin İsrail tarafından hedef alınabileceğini biliyor oluşu. Bütün bu milis

güçlerin bütün bileşenleri İsrail tarafından vuruldu. Yine Hizbullah ile girilen mücadele de ortada. Hizbullah da çok zayıfladı. Hamas'ta Haniye'nin, Sinvar'ın, sonrasında Hasan Nasrallah'ın....

OA Hasan Nasrallah derken beni niye gösteriyorsun?:(

OA E biraz andırıyorsun sanki...:)

OA Bana Kenya demişliği var, o yüzden çok takılmamak lazım :)

OA Yani bütün vekil aktörler zaten zayıfladı. Dolayısıyla herhangi bir durumda İsrail tarafından doğrudan hedef alınacaklarını biliyorlar. İkincisi ise Husiler'in askeri kapasitesinin yetersizliği. Mevcut kapasitelerini de kendilerini korumak ve Kızıldeniz'deki seyrüsefer güvenliğini bozarak uluslararası arenada bölgesel bir aktör olarak kalabilmek için kullanmayı amaçlıyorlar. Bu bakımdan Husiler meselesinin İsrail-İran doğrudan savaşına dönüşmesine kendi üzerlerindeki baskıyı azaltacağından dolayı bence sevinmişlerdir.

OA Bence şunu da tartışmaya açabiliriz. Biraz spekülatif olacak ama Husiler'i İran'ın yarı vekil gücü gibi kabul etsek de acaba Husiler başkalarına da vekillik yapıyor olabilir mi? Mesela Çin'in insani yardım gemileri Husiler'e ne gibi yardımlar götürmüştür?

OA Haydaaa...ChatGPT'ye sorup duruyor burda, sonra gelip ortalığı karıştırıyor :)

OA Aslında bugün bir de Çin'in İran'a hava savunma sistemi sattığına dair bir haber de dolaşiyor ortalıkta. Gerçi Çin yalanladı ama Çin'in bundan sonra bir şekilde dış göstereceğini düşünüyorum. Çünkü eğer bir hegemonya mücadelesinden bahsediyorsak Ortadoğu'da gerek Suriye gerek Filistin meselesi gerekse de şimdi olan İran-İsrail meselesi Amerika'nın tekrar bölgeye çıktığını ve Çin'in etkisinin kırıldığını gösteriyor. Benzer şekilde Rusya da çok etkisiz kaldı. Amerikan karşıtı söylemi destekleyen, Ukrayna'da en büyük desteği veren İran büyük bir dayak yerken beklenen tepki gelmedi Rusya'dan. İsrail-İran ölçeğinde baktığımızda bu çok kutupluluk söylemi de darbe almış olmadı mı?

OA Ben çok kutupluluğun bölgede yansımalarının daha ağır bastığını düşünüyorum. Suriye iç savaşından bu yana baktığımızda bölge dışı aktörlerin, süper güçlerin veya hâkim gücün bölgede aktif olabildiğini sağlayan yine bölgesel aktörlerin pozisyonu oluyor. Mesela Rusya'nın veya Çin'in bölgesel etkisinin artışına bakalım. Esasında Rusya ile Türkiye'nin, Çin ile İran'ın arasındaki etkileşimin arttığı ve Amerika'nın bölgede müttetikleri ile iş birliği zemini oluşturmadığı bir süreç gelişti. Evet Amerika bölgede çok belirleyici ama bölgesel aktörlerin rolü de arttı. Mesela Rusya'nın bölgesel gücünün artışı Suriye'de başladı. Türkiye ile Amerika arasında YPG meselesinde bir sorun yaşandı ve Türkiye bir direnç gösterdi. Sonrasında

uzun süre Türkiye doğu eksenine mi kayıyor tartışmaları yaptık. Rusya'nın Suriye'deki göreceli başarısının arkasında aslında Türkiye'nin bu direnci Amerika'nın da stratejik körlüğü vardı. Bugüne geldiğimizde ise Amerika İsrail ile zaten doğal müttefik, Türkiye'yi de yanına alarak bölgedeki belirleyiciliğini daha da artırıyor. Dolayısıyla Türkiye burada bölgesel belirleyici aktör konumunda oluyor.

OA Ama tek kutuplu veya çift kutuplu yapılarda da bölgesel aktörlerin bence her uluslararası sitemde belli oranda belirleyici rolleri var ama buradaki kutup tartışmasında ana faktörün küresel güçler arasındaki denge olduğunu düşünüyorum. Bölgesel aktörler mevcut veya değişen küresel güç yapılanmasına göre pozisyonlanıyorlar. Benim burada demek istediğim sanki İran-İsrail çatışmasında küresel güçler arasındaki dengede de bir değişim oldu. Veya çok kutupluluk trendi duraksadı da diyebiliriz. İran bu şekilde vurulurken Rusya ve Çin'in bu kadar pasif kalması çok ilginç. Eğer bu olay olmasaydı küresel güç rekabetini belirleyen bir çatışma noktası olarak Ukrayna-Rusya Savaşı'na bakıyor olsaydık Çin'in açık destek vermese de ekonomik olarak Rusya'yı ayakta tutması Amerika'nın nihai sonucu alamamasını sağlıyordu. Ancak İran-İsrail çatışması bu çok kutupluluk hikayesine bir acaba mı sorusunu getirdi. Tabii bu ifadeleri tamamen spekülatif olarak kullanıyorum. Bundan sonraki süreçte giderek güvenlik politikalarının öne çıktığı bir uluslararası sistemde artan silahlanma, silah üretim kapasiteleri ve teknolojileri de hesaba katıldığında Çin ve ABD'nin çift kutupluluğuna kayan bir sistem de hayal edilebilir.

OA Soğuk Savaş döneminde çift kutuplu dönemde bizim veya Ortadoğu'da bir aktörün böyle bir belirleyicilik rolü var mıydı mesela?

OA Baas Sovyetlere yakındı yine Filistin Kurtuluş Hareketi nihayetinde sosyalist bir organizasyon olarak kuruldu. Çin ve Sovyetlerden destek aldı. Bölgesel aktörlerin bence her uluslararası sitemde belli oranda belirleyici rolleri var ama buradaki kutup tartışmasında ana faktörün küresel güçler arasındaki denge olduğunu düşünüyorum. Bölgesel aktörler mevcut veya değişen küresel güç yapılanmasına göre pozisyonlanıyorlar. Benim burada demek istediğim sanki İran-İsrail çatışmasında küresel güçler arasındaki dengede de bir değişim oldu. Veya çok kutupluluk trendi duraksadı da diyebiliriz. İran bu şekilde vurulurken Rusya ve Çin'in bu kadar pasif kalması çok ilginç. Eğer bu olay olmasaydı küresel güç rekabetini belirleyen bir çatışma noktası olarak Ukrayna-Rusya Savaşı'na bakıyor olsaydık Çin'in açık destek vermese de ekonomik olarak Rusya'yı ayakta tutması Amerika'nın nihai sonucu alamamasını sağlıyordu. Ancak İran-İsrail çatışması bu çok kutupluluk hikayesine bir acaba mı sorusunu getirdi. Tabii bu ifadeleri tamamen spekülatif olarak kullanıyorum. Bundan sonraki süreçte giderek güvenlik politikalarının öne çıktığı bir uluslararası sistemde artan silahlanma, silah üretim kapasiteleri ve teknolojileri de hesaba katıldığında Çin ve ABD'nin çift kutupluluğuna kayan bir sistem de hayal edilebilir.

OA Çift kutupluda benim algımda ittifaklar değişmez. Belli politikalar vardır ve bunlara uyulur. Ama bugüne baktığımızda biraz farklı gibi duruyor. Mesela Türkiye, bir dönemde Rusya ile hareket edebilirken şartlar değişince şimdi Amerika ile hareket edebiliyor. O zaman ittifaklar değişken. Tam olarak iki kutuplu denemez sanırım.

OA İki kutupluya giden bir sistem diyebiliriz.

OA Teorik anlamda ifade edersek belki de iki kutupluluğun da doğası değişebilir. Çünkü geçmişteki çift kutuplu soğuk savaş tecrübesi çok daha ideolojik temele dayanan belirgin kamplar çerçevesinde mevcuttu. Ancak bugüne geldiğimizde Çin'in mevcut sistem içerisinde küresel medeniyet, güvenlik ve kalkınma girişimleri ile inşa ettiği normlar seti var. Neyse küresel sistem tartışmaları içinde kaybolmadan bölgemize dönebiliriz diyorum. Aslında küresel sistemin bölgemizdeki yansımaları olarak ele aldığımızda bölgesel yapıyı istikrarsızlaştırıcı iki ülke; İran ve İsrail. Bunun yanında bölgede istikrar isteyen ülke-

ler var. Türkiye de bu ülkelerden biri. Aslında mücadelenin özü de bu. Yani bölgede istikrar mı olacak yoksa istikrarsızlık mı?

OA Savaş öncesinde biz müzakereleri konuşuyorduk ve İsrail saldırı gerçekleştirmeseydi İran ile Amerika arasındaki altıncı görüşme gerçekleşecekti. BAE 2019'da Suudi Arabistan ise Çin'in arabuluculuğu ile 2023'de İran ile diyalog yolunu seçmişlerdi. Savaş sürecinde de Körfez ülkeleri diyalogdan yana açıklamalar yaptılar. Hatta İran Katar'ı vurana kadar İran yanlısı tavır aldıkları bile söylenebilir. Savaş süreçlerinin ardından tekrar müzakere sürecine girdiğimizi düşünüyorum. Oslo'da müzakerelerin tekrar başlayacağına dair haberler de vardı son günlerde. Bu nedenle Türkiye ile birlikte Körfez ülkelerini bölgede istikrarı tercih eden ülkeler olarak kabul edebiliriz.

OA Eğer İsrail ve İran bölgede istikrarsızlaştırıcı aktörlerse bundan sonra da bölgede bu rollerini oynamaya devam edebilirler. Bunun en kırılın noktasının da Suriye olduğunu düşünüyorum. Eğer istikrar isteyen aktörler ciddi ise Suriye'de gelen başarı bölgesel bir istikrar kuşağı ortaya çıkarabilir. Ama başarısız olurlarsa da bölgeyi çok büyük bir kaos bekliyor demektir.

OA Suriye bir test sahası orası açık ancak ben istikrarın baskın geleceğini düşünüyorum açıkçası. Çünkü küresel aktörlerin pozisyonu belirleyici olacak gibi duruyor. Burada da en etkin küresel aktör Amerika ve o da istikrardan yana pozisyon alıyor. Ben Amerika'nın bu işi Türkiye-İsrail uzlaşısı üzerinden yürüteceğini düşünüyorum.

OA Peki Şara'nın burada istikrarlı bir düzen kurabilecek kapasitesi var mı?

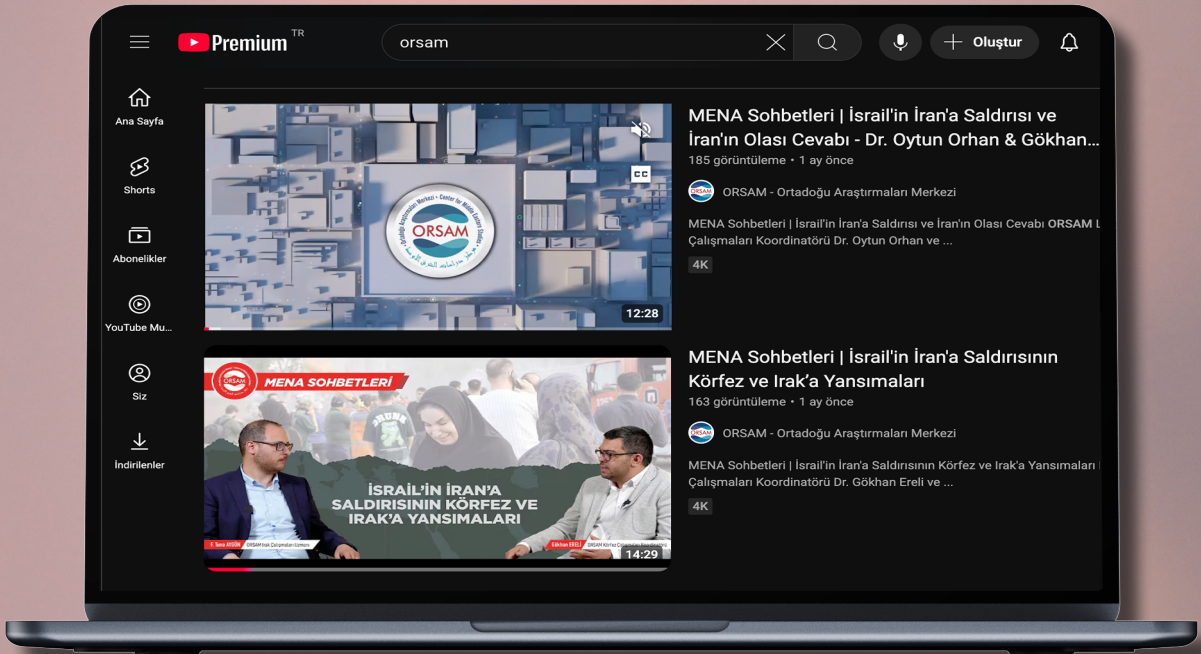
OA Bence Şara yalnız değil. Sonuçta Trump ile el sıkışan, Erdoğan ile görüşen bir Şara var artık.

OA Evet Suriye'yi izlemeye devam edeceğiz, dinamik ve değişken bir süreç...Bir de Trump'ın Körfez ziyareti gerçekleşti. Basında fazlaca anlam yüklenildi bu ziyarete. Bunu İsrail-İran çatışması üzerinden nasıl değerlendirebiliriz?

OA Aslında bu iki süreç birbirini doğrulayan süreçler. En başta Trump'ın Ortadoğu politikasında Körfez'e verdiği önemi gösteriyordu bu ziyaret. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar toplamda 3,2 trilyon dolarlık yatırım taahhüdünde bulundu. Hem güvenlik hem ekonomik hem de stratejik ortak olarak Körfez'in Amerika'ya güvendiğini gösteriyor. Açıkçası savaştan sonra da zaten bu ortaya çıktı. Körfez ülkeleri İran ile her ne kadar diyalog çağrısı yapıyor olsalar da belli ölçüde mesafe koyacaklardır. Çünkü öyle ya da böyle İran, Katar'ı vurdu sonuçta... Suriye'de iş birliği söylemleri de bir yakınlaşmayı gösteriyor.

OA Konuşacak daha çok konu var ama devam edersek derginin tamamını işgal ederiz gibi duruyor. Bu sefer de burada bırakalım, Eylül'de görüşmek üzere... **OA**

ORSAM, “MENA Sohbetleri” ve “ORSAM Güncel” başlıklarıyla bölgesel krizlere, diplomatik ziyaretlere ve güvenlik gündemlerine dair kısa fakat derinlikli analizler sunmaktadır.

Güncel gelişmeleri yakından takip etmek için kanalımıza abone olabilirsiniz.

youtube.com/@OrtadoguArastirmalariMerkezi

Doğu Akdeniz'den Aden Körfezi'ne: Türkiye'nin Deniz Güvenliği Vizyonu ve Afrika Boynuzu

DR. MUSTAFA BAŞKARA

DEHUKAM

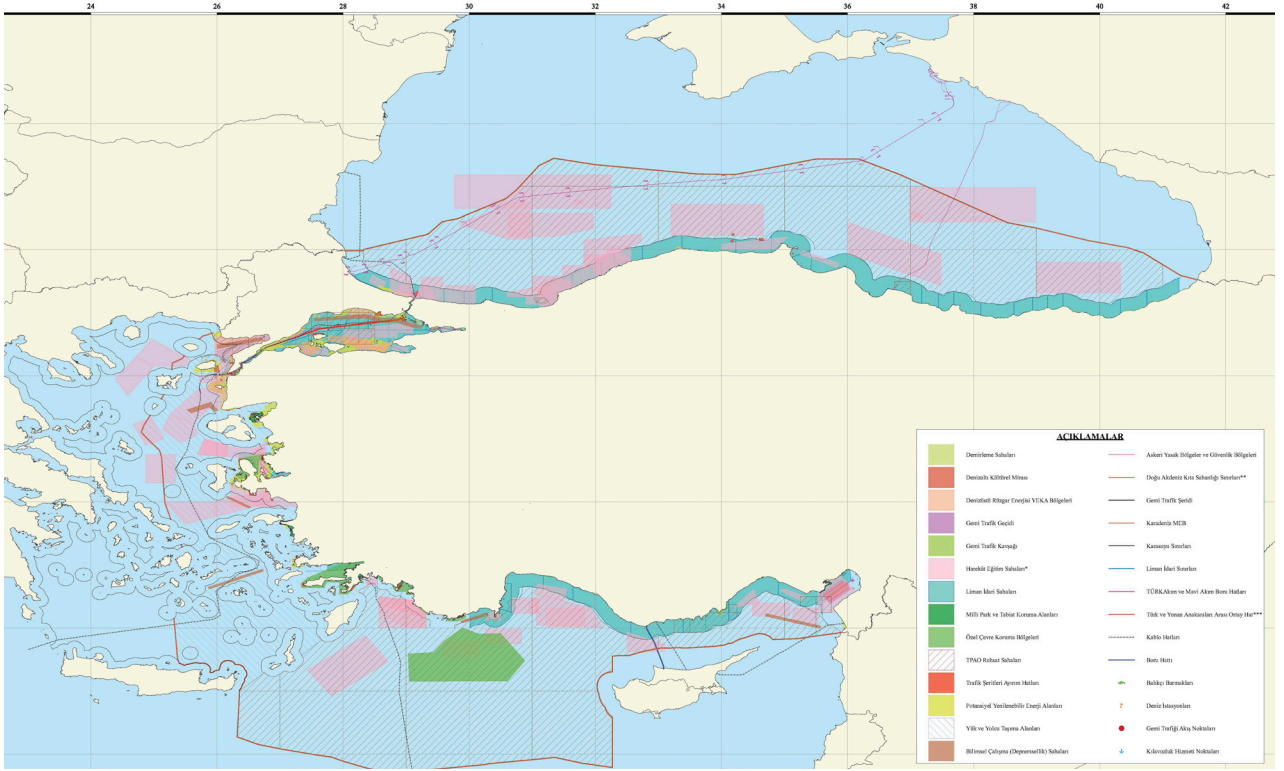
(Ankara Üniversitesi Deniz Hukuku Ulusal Araştırma Merkezi) Müdürü

Modern deniz stratejisini şekillendiren enerji jeopolitiği, deniz ticaret yollarının güvenliği, bölgesel güç rekabeti gibi unsurlar, Türkiye'yi Akdeniz, Kızıldeniz ve Aden Körfezi hattında daha aktif ve iddialı bir aktör hâline getirmiştir.

Giriş

Türk Deniz Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi olan 1081 yılından bugüne Türkiye'nin deniz güvenliği vizyonu dinamizmini bölgesel ve küresel gelişmeler/tehditler denkleminde sürdürmektedir. Yakın geçmişte bakıldığında ise Türkiye'nin deniz güvenliği stratejisi köklü bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. 1964 Johnson Mektubu gibi olaylar Türkiye'yi dış politikada daha özerk arayışlara iterken 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, Türk Donanması'nın bölgesel güç projeksiyonu potansiyelini ortaya koymuştur. Soğuk Savaş sonrasında ve özellikle 2000'lerden itibaren, deniz kuvvetlerinin vizyonu kıyı savunmasından açık denizlere genişlemeye devam etmiştir. Bu süreçte Türkiye, Mavi Vatan vizyonu ile denizlerden okyanuslara uzanan bir deniz güvenliği ufkunu benimsemiştir. Modern deniz stratejisini şekillendiren enerji jeopolitiği, deniz ticaret yollarının güvenliği, bölgesel güç rekabeti gibi unsurlar, Türkiye'yi Akdeniz, Kızıldeniz ve Aden Körfezi hattında daha aktif ve iddialı bir aktör hâline getirmiştir. Buradan hareketle bu yazıda, söz konusu bölgelerin stratejik

TÜRKİYE DENİZ MEKÂNSAL PLANLAMASI HARİTASI

önemi, Türkiye'nin Mavi Vatan çerçevesindeki stratejik ve hukuki yaklaşımı, Türk Deniz Kuvvetleri'nin Afrika Boynuzu'ndaki artan varlığı, deniz haydutluğuyla mücadelede uluslararası iş birlikleri ve Türkiye'nin bölgesel deniz güvenliğine sunduğu yapısal katkılar mercek altına alınmıştır.

Doğu Akdeniz, Kızıldeniz ve Aden Körfezi'nin Stratejik Önemi

Doğu Akdeniz tarih boyunca büyük medeniyetlerin ve ticaret yollarının kesişim noktası olmasıyla stratejik değerini korumuştur. Günümüzde bu önem, iki temel etkenle daha da artmıştır: Enerji kaynakları ve kritik ulaşım güzergâhları. Son yıllarda Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin hidrokarbon rezervleri, bölgedeki rekabeti artırmıştır. Bu keşifler, kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması tartışmalarını alevlendirmiş; Türkiye bakımından bu kaynakların ulusal ekonomiye kazandırılması bir millî öncelik haline gelmiştir. Öte yandan küresel ticaretin başlıca kavşaklarından biri olması ve Süveyş Kanalı üzerinden Avrupa ile Asya-Afrika pazarlarını birleştiren

deniz yolu üzerinde yer alması Akdeniz'in kritik önemini perçinlemektedir. Avrupa ülkelerinin ihtiyacı olan enerjinin büyük bölümünün Akdeniz üzerinden taşındığı göz önüne alındığında, Doğu Akdeniz'de istikrar ve seyrüsefer serbestisinin önemi açıktır. Bu özellikleriyle Doğu Akdeniz hem ekonomik hem de siyasi açıdan bölgesel ve küresel güçlerin nüfuz mücadelesine sahne olmaktadır. Kızıldeniz ve Aden Körfezi, coğrafi konumları itibarıyla Akdeniz-Hint Okyanusu rotasının vazgeçilmez parçalarıdır. Kızıldeniz'i Hint Okyanusu'na bağlayan Babülmendep Boğazı, dünyanın en kritik deniz geçiş noktalarından biridir. Uluslararası deniz ticaretinin yaklaşık %10'u bu güzergâh üzerinden taşınmaktadır. Dolayısıyla Kızıldeniz-Aden hattındaki herhangi bir istikrarsızlık sadece bölgesel değil küresel ölçekte ekonomik sarsıntılara yol açmaktadır. Nitekim Husilerin Kızıldeniz'de ticari gemilere müdahaleleri, küresel ekonomiyi ve bölgesel güvenliği riske atmakta; navlun maliyetlerinden sigorta primlerine kadar birçok konuda etkilere yol açmaktadır.

Aden Körfezi ve çevresi, Somali açıklarında yükselen deniz haydut-

luğu tehdidiyle uluslararası gündemi uzun süre meşgul etmiştir. Somali korsanlığının 2010'lu yıllarda zirve yapması, dünya çapında koalisyonları bölgeye çekmiş; ABD, AB, NATO ve diğer ülkeler müşterek donanma operasyonlarıyla bu tehdidi büyük ölçüde kontrol altına almıştır. Buna karşın, Yemen'de devam eden çatışma ve Doğu Afrika kaynaklı terör tehdidi, Kızıldeniz'in güvenliğini kırılgan ve istikrarsız bir hâlde tutmaya devam etmektedir. Stratejik boğazların ve geçiş yollarının güvenliği, dış aktörlerin bölgede askerî varlık tesis etmesine de gerekçe oluşturmuştur. Günümüzde bölge ABD, Çin, Fransa, Japonya gibi güçlerin üslerine ev sahipliği yaparken Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır, İran ve Türkiye gibi bölge aktörleri de Afrika Boynuzu çevresinde nüfuz alanlarını genişletmeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin Mavi Vatan Vizyonu

Türkiye, deniz yetki alanlarındaki hak ve çıkarlarını korumak üzere son yıllarda Mavi Vatan vizyonu ile bütüncül bir strateji benimsemiştir. Türkiye deniz yetki alanlarında ege-

menlik haklarının uluslararası hukuk çerçevesinde korumak ve deniz kaynaklarından sürdürülebilir şekilde yararlanmak amacıyla bütüncül bir strateji ile hareket etmektedir. 16 Nisan 2025 tarihinde DEHUKAM (Ankara Üniversitesi Deniz Hukuku Ulusal Araştırma Merkezi) tarafından yayımlanan ve 12 Haziran 2025 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının girişimleri sonucunda UNESCO Hükümetlerarası Oşinografi Komisyonu tarafından tescil edilen Türkiye Deniz Mekânsal Planlaması (DMP) Haritası bu stratejinin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Türkiye'nin denizlerdeki ekonomik, çevresel ve stratejik menfaatlerinin uzun vadeli, bilim temelli ve çok sektörlü bir yaklaşımla yönetilmesini amaçlayan Türkiye DMP haritası Türkiye'nin denizlerine sahip çıkma iradesinin önemli bir yansımasıdır.

Öte yandan Mavi Vatan vizyonu Türkiye'nin denizlerdeki çıkarlarını proaktif şekilde tesis ve koruma anlayışını önceleyen bir dönüşümü yansıtmaktadır. Bu vizyon, bir taraftan Anadolu yarımadasının deniz uzantısındaki doğal zenginliklerinin değerlendirilmesine diğer taraftan da KKTC'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının savunulmasına olanak tanıyan stratejik ve hukuki bir çerçeve sunması bakımından önem arz etmektedir. Türkiye'nin uluslararası hukuk çerçevesindeki pozisyonu da bu vizyonu desteklemektedir. Türkiye, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne haklı gerekçelerle taraf olmamakta ve sözleşmenin bazı maddelerine yönelik ısrarlı itirazcı konumunu sürdürmekle birlikte, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında uluslararası örf ve âdet hukuku çerçevesinde hakkaniyet ilkesini, hakça paylaşımı ve bölgesel/özel koşulların dikkate alınmasını esas alan bir yaklaşımı savunmaktadır.

Afrika Boynuzu'nda Türk Deniz Kuvvetleri'nin Artan Varlığı

Türkiye'nin deniz güvenliği vizyonu yalnızca kendi çevre denizleriyle sınırlı kalmamış; Aden Körfezi ve Afrika Boynuzu bölgesini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Özellikle 2009 sonrasında Somali açıklarındaki korsanlıkla mücadele çabalarına aktif katkı veren Türk Deniz Kuvvetleri, Hint Okyanusu'na açılan bu

Mavi Vatan vizyonu Türkiye'nin denizlerdeki çıkarlarını proaktif şekilde tesis ve koruma anlayışını önceleyen bir dönüşümü yansıtmaktadır. Bu vizyon, bir taraftan Anadolu yarımadasının deniz uzantısındaki doğal zenginliklerinin değerlendirilmesine diğer taraftan da KKTC'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının savunulmasına olanak tanıyan stratejik ve hukuki bir çerçeve sunması bakımından önem arz etmektedir.

bölgede varlığını artırmıştır. Her yıl Türkiye Büyük Millet Meclisinden (TBMM) alınan tezkereyle Aden Körfezi, Somali açıkları, Arap Denizi ve mücavir bölgelerde deniz unsurlarını bulundurma yetkisi yenilenmektedir. 2025 yılında da TBMM, Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının bölgede görev yapmaya devam etmesini onaylamış; konuya ilişkin karar 6 Şubat 2025 tarihli ve 32805 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Bu tezkere metninde, bölgenin stratejik önemine ve Türk deniz birliklerinin yürüttüğü faaliyetlere dikkat çekilmiş; Türk bayraklı ve Türkiye bağlantılı ticari gemilerin emniyetinin sağlanmasında, deniz haydutluğu ve terörizm ile mücadele edilmesinde Türk askerinin kritik rol oynadığı vurgulanmıştır. Türkiye 2009'dan bu yana NATO bünyesinde gerçekleştirilen Okyanus Kalkanı Harekâtına ve Birleşik Görev Kuvveti 151 gibi kuvvetlere katkı sunmuş; zaman zaman bu çokuluslu güçlerin komuta görevini de üstlenmiştir. Bu sayede Türk Donanması, Süveyş'ten Hint Okyanusu'na uzanan hat üzerinde ulusla-

rarası güvenlik misyonlarına katılım sağlamış ve tecrübe kazanmıştır.

Afrika Boynuzu'nda Türkiye'nin askeri ve lojistik varlığının en somut göstergelerinden biri 2017'de Somali'nin başkenti Mogadişu'da açılan "TURKSOM Askeri Eğitim Üssü"dür. 400 hektar alan üzerine kurulu bu üs, Somali Silahlı Kuvvetleri'nin düzenli birlikler yetiştirmesine katkıda bulunmaktadır. Türkiye ile Somali arasında 2010'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Somali Hükümeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşması" ve müteakip güvenlik iş birliği mutabakatları çerçevesinde kurulan TURKSOM Üssü, Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki varlığının önemli bir unsuru teşkil etmektedir. Türk askeri danışman ve eğitmenleri binlerce Somalili askeri eğiterek ülkenin barışına katkı sunarken üssün varlığı Türkiye'nin bölgedeki caydırıcılığını da artırmaktadır. Nitekim Somali'deki bu üs, Türkiye'yi ABD, Çin, Fransa, İngiltere gibi küresel aktörlerin üsleri bulunan stratejik öneme sahip bölgede başat güçlerden biri konumuna yükseltmiştir.

Türkiye'nin Mavi Vatan vizyonu, kıyıların bulunduğu denizlerin ötesinde de karşılık bulmaktadır. Bu doğrultuda, Afrika Boynuzu'nun Somali kıyılarında Oruç Reis sismik araştırma gemisi bölge denizlerine son dönemde önemli bir sefer gerçekleştirmiştir. Türkiye ile Somali arasında imzalanan anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşen ve 234 gün süren bu sefer esnasında Türk Deniz Kuvvetleri de barışçıl amaçlarla refakat görevi icra etmiştir. Son dönemde iki ülke arasında imzalanan balıkçılık anlaşmaları da Türkiye'nin bölge denizlerinde barışın korunmasına yönelik desteklerini sürdüreceğine işaret etmektedir.

Türk Deniz Kuvvetleri'nin Afrika Boynuzu'ndaki varlığı sadece Mogadişu ile sınırlı değildir. 2017 yılında dönemin Sudan hükümeti ile varılan anlaşma kapsamında, Osmanlı mirası Sevakin Adası'nın restorasyonu ve 99 yıllığına Türkiye'ye tahsisi kararlaştırılmış, bu adanın ileride bir lojistik destek merkezi veya liman olarak kullanılması ihtimali gündeme gelmiştir. Bu girişim, Kızıldeniz'de Türkiye'nin deniz üssü kuracağı yönünde bölge dışı basında yoğun spekülasyon

Yona yol açmış; Mısır, BAE ve Suudi Arabistan gibi aktörlerin dikkatini çekmiştir. Ne var ki Sudan'da 2019'da gerçekleşen siyasi değişim sonrasında Sevakın Anlaşması yeni yönetim tarafından askıya alınmış, böylece süreç şimdilik rafa kalkmıştır. Yine de Sevakın örneği, Türkiye'nin Kızıldeniz coğrafyasına ilgisini ve bölgede nüfuz arayışını göstermesi bakımından önemlidir.

Bölgesel Deniz Güvenliğinde Türkiye'nin Yapıcı Rolü

Türkiye, Doğu Akdeniz'den Hint Okyanusu'na uzanan deniz siyasetinde kendisini "yapıcı ve etkili bir güç" olarak konumlandırmaktadır. Kolonyal geçmişinin olmaması nedeniyle Afrika'da güven avantajına sahip olan Türkiye, 2008 yılından itibaren düzenlenen Türkiye-Afrika zirveleriyle diplomatik gücünü artırmış; Aden Körfezi'ndeki korsanlıkla mücadele ve insani yardım refakat misyonları da bölge ülkelerince olumlu karşılanmıştır.

Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki yapıcı rolüne ilişkin önemli örneklerden biri Etiyopya-Somali arasındaki arabuluculuğudur. Etiyopya-Somali gerilimi, Aralık 2024'te başlatılan "Ankara Süreci" ile yumuşatılmış; iki lider Türkiye'nin ev sahipliğinde yayımladıkları bildiriyi Somali'nin toprak bütünlüğüne saygı ve Etiyopya'nın denize erişim ihtiyacının uluslararası hukuka uygun karşılanması konusunda uzlaşmıştır. Böylece Kızıldeniz havzasında potansiyel bir kriz gündemi bertaraf edilmiştir.

Yapıcı rolün bir diğer örneği ise kapasite geliştirme ve insani yardım alanlarında ortaya çıkmaktadır. Türkiye, Somali Silahlı Kuvvetleri'ne eğitim desteği sağlarken Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) aracılığıyla hastane, okul ve benzeri altyapı projeleri yürütmektedir. Ayrıca bölge ülkelerinden binlerce öğrenciyi denizcilik ve mühendislik bursları sağlayarak uzun vadeli insan kaynağı inşa etmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, Türkiye'nin deniz güvenliğini yalnızca kendi menfaatine indirmediğini, bölgenin kalkınmasını da sağlayacak bir vizyon sahibi olduğunu ortaya koymaktadır.

Deniz güvenliği konusunda her geçen gün önemi daha da artan işbirliği faaliyetlerine Türkiye de özel

önem vermektedir. Bu kapsamda "donanma diplomasisi" faaliyetlerini güçlendirmektedir. Bu doğrultuda Ertuğrul Fıkrateyni'nin 1890 yılında izlediği rotayı takip eden TCG Kınalıada korveti ile Süveyş kanalı üzerinden Japonya'ya kadar uzanan güzergâh üzerinde çeşitli işbirliği faaliyetleri ile yürütülen donanma diplomasisi çalışmaları Türkiye'nin bölge ülkeleri üzerindeki ikili ilişki kanallarının çeşitlenmesine vesile olmuştur. Yine Türkiye deniz güvenliği konusunda NATO'nun mükemmeliyet merkezi olan MARSEC COE'ye İstanbul'da ev sahipliği yapması ve bu merkez aracılığıyla uluslararası üst düzey katılımı Deniz Güvenliği Konferansı programları icra etmesi, Türkiye'nin bölgesel deniz güvenliğinde işbirliğine verdiği önemi göstermesi bakımından örnek teşkil etmektedir.

Sonuç

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'den Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ne uzanan deniz güvenliği vizyonu, tarihsel deneyimler, politik gelişmeler ve uluslararası hukuk prensipleriyle şekillenmiş çok katmanlı bir stratejiyi ifade etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde

sınırlı kalan denizcilik atılımı, 21. yüzyılda Mavi Vatan vizyonu ile yeniden canlanmıştır. Bu vizyon, Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerin korunmasından, Hint Okyanusu'na uzanan deniz yollarının emniyetine kadar geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Türkiye, stratejik önemi haiz bu alanlarda kararlı ancak yapıcı bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'de hakkaniyete dayalı paylaşım ve diyalog çağrısı yaparken Afrika Boynuzu'nda barışın tesisi için arabuluculuk yapmakta; deniz haydutluğuna karşı da uluslararası koalisyonla ortak çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye'nin deniz güvenliği vizyonu enerjiden ticarete, terörle mücadelede diplomasiye uzanan geniş ve kapsamlı bir proaktif dönüşümü yansıtmaktadır. Türkiye, üç kıtanın kesişim noktasında hem kendi ulusal çıkarlarını koruyan hem de ortak güvenliğe katkı sunan bir deniz gücü olarak konumlanmaktadır. Bu konum, bölgesel istikrar ve işbirliği adına yapıcı bir rol üstlenmesiyle; Türkiye'yi uluslararası arenada söz sahibi aktörlerden biri haline getirmektedir. **XX**

Algılar ve Gerçekler Arasında Somali'de El-Şebab Tehdidi ve Güvenliğe Katkı Sağlayan Aktör Olarak Türkiye

DR. TUNÇ DEMİRTAŞ

Mersin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Yemen iç savaşı, İsrail'in Gazze'deki katliamı ve en son İsrail-İran savaşı gibi gelişmelerin gölgesinde, Somali merkezli el-Şebab terör örgütünün küresel güvenliği tehdit eden bir aktör olarak rolü yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Yemen'de Husilerin ve el-Şebab'ın çıkar birlikteliği kurduğu hatta Somali'deki DEAŞ bağlantılı gruplarla da temas hâlinde olduğu dikkat çekmektedir. Bu üçlü "koridor" üzerinden yapılan silah kaçakçılığı ve saldırılar sadece bölgesel istikrarı değil aynı zamanda Kızıldeniz ve Babülmendep Boğazı üzerinden yapılan uluslararası deniz trafiğini de hedef alma riskini arttırmaktadır. Nitekim el-Şebab'ın bölgedeki iş birliği ağları, dijital propaganda stratejileri ve küresel güvenliğe etkileri son dönemde artan bir ivmede dikkat çekmektedir.

El-Şebab, Husiler ve DEAŞ-Somali Arasındaki Ortaklıklar ve Bölgesel Kesişmeler

Geleneksel algının aksine Şii anlayışa sahip olan Husiler (Ensarullah) ile Sünni anlayışa sahip olan el-Şebab örgütü arasında pragmatik iş birliği giderek artmaktadır. Ayrıca ideolojik farklılıklara rağmen Husiler, el-Şebab ve DEAŞ Somali (ISSP) ortak çıkarlardan özellikle silah tedarikinden güç almaktadır. Husiler, İran kaynaklı gelişmiş mühimmatları el-Şebab'a ulaştırmak isterken el-Şebab da temin ettiği korsan rotaları ve kaçak kazançlardan faydalanma amacındadır. Nitekim bu söylemler iddianın ötesinde 2024'te BM raporlarına dayanmaktadır. Bu bağlamda Husiler ile el-Şebab arasında geçmişte öngörülenden öte

fiziki görüşmeler yapıldığı BM tarafından rapor edilmiştir. Hatta bu toplantılarda Husilerin el-Şebab'a malzeme aktarımı ve eğitim verildiğine ilişkin anlaşmalar yapıldığı ifade edilmektedir. Örneğin Temmuz 2022'de Somali güvenlik güçleri, Husilerin kontrolündeki Yemen kıyılarında yola çıkmış silah dolu teknelere el koyarak bu bağın kanıtını ortaya koymuştur. Bu ittifak Kızıldeniz-Basra Körfezi hatlarındaki deniz kaçakçılığı ağlarını da desteklemektedir. Husiler'in el-Şebab ve ISSP ile bağlantısı silah temini, kaçakçılık akışlarının artması ve bölgesel etki artırımı açısından ele alınabilmektedir. Dolayısıyla Somali'deki terör tehlikesi artık yalnızca iç sorun olmaktan çıkıp İran-Hudeyde hattı ve kıyı güvenliğiyle kesişen küresel bir tehdit zincirinin parçası hâline gelmek üzeredir. Bu bağ-

El-Şebab'ın Husilerden yeni nesil insansız hava araçları (İHA) ve balistik füzeler temin ettiğine yönelik iddialar gündeme gelirken buna karşılık olarak Hint Okyanusu'nda korsanlık, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı faaliyetlerini kolaylaştırdığına dair emarelerin ortaya çıktığı görülmektedir.

lamda, el-Şebab'ın Husilerden yeni nesil insansız hava araçları (İHA) ve balistik füzeler temin ettiğine yönelik iddialar gündeme gelirken buna karşılık olarak Hint Okyanusu'nda korsanlık, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı faaliyetlerini kolaylaştırdığına dair emarelerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Siber Cephe Savaş: El-Şebab'ın Dönüşen Medya Stratejileri (2006–2025)

El-Şebab'ın propaganda stratejisi de bölgesel değişime ayak uydurarak sürekli dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta 2006–2014 yılları arasında örgüt; kasetli vaazlar, toplu açık toplantılar ve radyo yayınlarıyla Somalililere ulaşıyordu. Örneğin 2009'da kurulan "Radio Andolos" gibi radyo istasyonları, el-Şebab tarafından hem Somali toplumuna yönelik propaganda yapmak hem de ülkedeki yabancı askerî varlığa karşı halkı mobilize etmek amacıyla kullanılıyordu. Bu yayınlarda özellikle Etiyopya, ABD ve Afrika Birliği (AfB) gibi aktörlerin Somali'deki askerî faaliyetleri "işgal" olarak tanımlanıyordu. Buna karşı çıkmak ise hem dinî hem de millî bir sorumluluk gibi sunuluyordu. Böylece radyo, örgütün kendisini bir terör hareketi değil, "ülkesini ve inancını savunan

direnış gücü" olarak meşrulaştırma çalıştığı bir araç hâline gelmişti. O dönemde akıllı telefon ve yaygın internet olmadığı için propaganda, hafıza kartları ve bluetooth aracılığıyla kitlesel paylaşımlarla da dağıtılmaktaydı.

2014 sonrası ise cep telefonları ve internet erişiminin geniş alanlara erişmesi bir dönüm noktası olarak öne çıkmıştı. 2014 sonrası el-Şebab; Twitter (X), Facebook, YouTube ve Telegram gibi dijital platformlara kayarak hem iç hem de dış hedeflere yönelik mesajlarını çok dilli olarak yaymaya başladı. Bu mecralar aracılığıyla örgüt, hükümeti ve yabancı aktörleri hedef alan şiddet çağrılarını, duygusal söylemleri ve komplo teorilerini hızla yayarken aynı zamanda genç Somalilileri küresel cihat hareketine çağırmıştır. Özellikle son yıllarda örgüt, tespit edilmemek için sivil kılığına bürünen sahte profiller ve kadın kimlikleri kullanarak propaganda etkinliğini artırmıştır. Algı yönetiminde ise duygusal manipülasyon ve dezenformasyonun daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Resmî makamların zaman zaman yaşanan bilgi kirliliğine karşı yeterince hızlı ve bütünlüklü iletişim kuramaması, sahada oluşan bilgi boşluklarının farklı aktörlerce doldurulmasına zemin hazırlamaktadır. Bu ortamda el-Şebab, dijital platformlar aracılığıyla hazırladığı içeriklerle özellikle belirsizlik alanında kendi söylemini daha görünür kılma imkânı bulmuştur. Bu durum bazı toplumsal kesimlerin yanlış yönlendirilmesine yol açmaktadır. Bu durum örgütün propaganda diline karşı daha dirençli ve hızlı karşı anlatılar geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Bu "siber savaş" ortamında, el-Şebab propaganda kampanyalarının toplumsal etkisi de büyümüştür. Nitekim Somali yönetiminin dijital alandaki boşluğu dolduracak stratejik iletişim kadrolarını hızlı şekilde kurması önemli bir gereklilik olarak bulunmaktadır. Bu kapsamda hükümetin hızlı tepki verebilen bir dijital kriz masası oluşturması, dinî liderler, kanaat önderleri, klan büyükleri ve sivil toplum aktörleriyle kapsayıcı şekilde iş birliği yaparak yerel düzeyde karşı-anlatılar üretmesi ve hatta ilk anlatıyı devlet eliyle oluşturması son derece önem arz etmektedir. Bu kapsamda güven-

lik önlemleriyle eş güdümlü olarak dijital gözetim, sosyal medya okuryazarlığı ve yerel güven inşa etmek, el-Şebab propagandasının etkisini azaltmada kritik rol oynama potansiyeline sahiptir.

Küresel Güvenlik ve Kızıldeniz Koridoru: Yeni Tehdit Zinciri ve Çözüm Arayışları

Somali ve Yemen sahalarının tehditleri, Babülmendeb Boğazı'ndan Akdeniz'e uzanan Kızıldeniz deniz yollarını da hedef almaktadır. 2023'ün sonundan bu yana Husiler, Hamas-İsrail çatışması bahanesiyle Kızıldeniz bölgesindeki ticari gemilere İHA, füzeler ve hız teknolojileri düzenlenen saldırılarla nişan almıştı. ABD donanması verilerine göre Kasım 2023'ten itibaren yüzün üzerinde gemi hedef alınmış ve 48'ine isabet sağlanmıştır. Eş zamanlı olarak Somali açıklarında korsanlık faaliyetleri patlak vermiştir. Kasım 2023'ten bugüne 47 korsanlık olayının yaşandığı açıklanmıştır. Bu oran 2019'dan bu yana en yüksek seviye olarak öne çıkarılmıştır. Ancak bu korsanlık olaylarının Aden Körfezi'ne yakın bölgelerde yaşandığının belirtilmesi de gerekmektedir.

Bu saldırılar ve kaçakçılık, küresel ticarete de ciddi aksamalara yol açmaktadır. Kızıldeniz rotasını kullanan gemi geçişleri yüzde 50–60 oranında azalmıştır. Ayrıca liman bekleme süreleri iki haftayı aşan Afrika boyu uzun bir güzergâhta yüzde 420 artış kaydetmiştir. Konteyner taşımacılığı maliyetleri, 2023 yılında yaklaşık 1.660 dolar seviyesindeyken 2024 yılı itibarıyla 6.000 doların üzerine çıkmıştır. Mısır'ın Süveyş Kanalı gelirleri ise yüzde 70'ten fazla düşmüştür. Yarım asırlık mücadelelerle korsanlığın büyük ölçüde bitirildiği Babülmendeb'de yaşanan bu kriz, uluslararası gemi sigortası primlerini ve navlun fiyatlarını da zirveye taşımıştır.

Nitekim artan risk karşısında duruma müdahale için çok uluslu deniz görevleri devreye sokulmuştur. ABD öncülüğünde "Operasyon Prosperity Guardian" (OPG) kapsamında Batılı ve bölgesel donanmalar bir araya gelmiştir. Aynı zamanda var olan Combating Piracy Task Force (CTF) güçleri Kızıldeniz'e kaydırılmıştır. 2025 yılı başında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Soma-

Türkiye'nin katkısı yalnızca teknik olmayıp aynı zamanda Somali'nin kendi güvenliğini sağlayan bağımsız bir devlet kapasitesi inşa etmesine yönelik ilkeli ve stratejik bir dayanışma anlayışını da yansıtmaktadır. Türkiye, bu süreçte Somali'nin el-Şebab ile mücadelesine yalnızca sahadaki katkılarıyla değil doktrinel, kurumsal ve taktik düzeyde çok katmanlı bir destek sunmuştur.

li'ye yönelik yasa dışı silah girişini engellemek amacıyla deniz denetim yetkisini yenilemiş ve üye devletlerin şüpheli gemileri arama ile silah ve benzeri malzemelere el koyma hakkını sürdürmesine imkân tanımıştır. Bölge ülkeleri ve uluslararası aktörler, sınır ötesi istihbarat paylaşımı, liman güvenliği ve deniz kuvvetleri iş birliği gibi önlemlerle tehdide ayrıca yanıt arayışı içerisinde. Ancak Fransa, İtalya ve İspanya gibi bazı müttefik ülkelerin OPG bünyesinden çekilmesi, bu gücün henüz yeterli düzeyde konsolide edilemediğine işaret etmektedir.

Bu kapsamda çözümlerin çok boyutlu olması gerekliliği öne çıkmaktadır. Somali hükümetinin güvenlik kapasitesini artırmanın yanı sıra bölgesel kalkınma projeleriyle gençlerin radikalleşmesini önlemek son derece önemlidir. Ayrıca Somali diasporasının yoğun olduğu ülkelerle iş birliği sosyal medya platformlarının denetimi ve toplumsal iletişimde şeffaflık artırıcı çalışmalar da artırılmalıdır. Nitekim diasporanın zaman zaman iç siyaset için oluşturduğu söylemlerin toplumsal kutuplaş-

mayı artırdığı gözlemlenmektedir. Bu durum özellikle gençler arasında devlet dışı yapılara olan ilgiyi ve radikal söylemlere açık olma hâlini konsolide edebildiği de sahadan net olarak gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle hem yurt içi hem de yurt dışı kamuoyuna yönelik ortak stratejik iletişim zemini oluşturulmalı, toplumsal bütünlüğü güçlendirecek güven veren ve kapsayıcı anlatılar ön plana çıkarılmalıdır. Kısacası yeni bir tehdit zincirinin can damarını oluşturan Kızıldeniz koridorunun güvenliğinin sağlanması sadece askeri değil siyasi, ekonomik ve iletişim boyutlarıyla ele alınmalıdır.

El-Şebab'a Karşı Bütüncül Yaklaşım

Sahadan yükselen tehlikeler ile medya algıları arasında net bir fotoğraf oluşturmak, Somali ve bölgesel güvenlik stratejilerinin merkezinde yer almaktadır. Güvenilir kaynaklar ile sahadan yapılan görüşmeler ile BM gibi uluslararası örgütlerin raporları, el-Şebab'ın hem Husi eksenine hem de Somali'deki DEAŞ bağlantılı yapılarla yakın temasta olduğunu ortaya

koymaktadır. Aynı şekilde örgütün esnek propaganda mekanizmaları, kasetlerden sosyal medya hesaplarına, hatta yapay zekâ destekli dezenformasyona kadar toplumsal psikolojiyi şekillendirmektedir.

Bu gerçeklerle yüzleşmeden, yalnızca sahada “savaşarak” başarılı olunması oldukça zor görünmektedir. Kapsamlı bir karşı-strateji için kamuoyunu bilgilendirecek güçlü iletişim ekiplerinin kurulması, sahadaki gelişmelerin şeffaf şekilde paylaşılması ve uluslararası iş birliğinin derinleştirilmesi önemli bir gerekliliktir. Böylece halkın algıları, kanıtlarla örtüşen bir zemine çekilerek güven tesis edilebilir. El-Şebab’ın amaçladığı yıkıcı etkinin önüne geçilebilir.

Türkiye’nin Somali’de Güvenliğe Kurumsal Katkıları

Türkiye, Somali’de sadece asker yetiştiren ya da askerî araç tedarik eden bir aktör değildir. Aynı zamanda bu sistemleri kullanabilecek kapasiteyi birlikte inşa eden stratejik bir ortak olarak öne çıkmaktadır. 8 Şubat 2024’te imzalanan Savunma

ve Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması bu ortaklığı kurumsallaştırırken son olarak T-129 Atak helikopterlerinin Somali envanterine girmesi, sahadaki güvenlik kapasitesine ciddi katkı sağlamıştır. Türkiye’de eğitilen Somalili pilotlar tarafından kullanılacak bu araçlar, dışa bağımlılığı azaltırken Somali’nin kendi güvenliğini sağlamasına yönelik önemli bir eşiği temsil etmektedir. Özellikle el-Şebab tehdidinin kırsalda yoğunlaştığı, vur-kaç taktikleri ve asimetrik saldırı biçimleriyle sürdüğü bir güvenlik ortamında Türkiye’nin sağladığı katkılar Somali ordusuna önemli bir taktik avantaj kazandırmaktadır.

Bu güvenlik iş birliği, askerî operasyonların ötesinde, Somali’nin kurumsallaşan savunma kapasitesini ve uzun vadeli istikrar hedeflerini de desteklemektedir. Türkiye, Moga-dişu’daki TURKSOM askerî eğitim üssü aracılığıyla binlerce Somalili askerin modern standartlarda eğitimini sağlamıştır. Ayrıca eğitilen askerin kara operasyonlarında söz konusu hava araçları, bu birimlerin yakın hava desteğiyle entegre çalışmasını mümkün kılarak el-Şebab’ın sızma ve geri çekilme odaklı

stratejisini boşa çıkaran yeni bir güvenlik mimarisi oluşturmuştur. Aynı zamanda hava platformları aracılığıyla yapılan keşif ve gözetleme faaliyetleri, örgütün istihbarat, propaganda ve lojistik faaliyetlerini kısıtlamaktadır.

Türkiye’nin bu katkısı yalnızca teknik olmayıp aynı zamanda Somali’nin kendi güvenliğini sağlayan bağımsız bir devlet kapasitesi inşa etmesine yönelik ilkeli ve stratejik bir dayanışma anlayışını da yansıtmaktadır. Türkiye, bu süreçte Somali’nin el-Şebab ile mücadelesine yalnızca sahadaki katkılarıyla değil doktrinel, kurumsal ve taktik düzeyde çok katmanlı bir destek sunmuştur. Aynı zamanda Türkiye’nin Afrika Boynuzunda barış ve istikrarın tesisi yönünde üstlendiği dengeleyici rol, el-Şebab gibi yapıların bölgesel güvenlik mimarisini istikrarsızlaştırma çabalarına karşı da önemli bir bariyer oluşturmaktadır. Türkiye’nin Somali’deki varlığı, el-Şebab’la mücadele başta olmak üzere Somali’nin egemenliğini ve bölgesel istikrarı koruma kapasitesini güçlendiren çok boyutlu bir stratejik katkıya dönüşmüştür. **TR**

Afrika Boynuzu'nda Artan DEAŞ Nüfuzunun Boyutları ve Türkiye'ye Muhtemel Etkisi

DOÇ. DR. MURAT Yiğit

Milli Savunma Üniversitesi Hava Harp Enstitüsü

Ortadoğu'da şiddetin zirveye ulaştığı Haziran 2025'te, terörün ve etnik çatışmanın kırılma noktasına ulaştığı Afrika Boynuzu'nu konuşmanın tam sırası olabilir. Afrika Boynuzu'nun, Ortadoğu'nun istikrarsız yakın coğrafyası olmanın çok ötesinde, kısa zaman içinde büyük bir mücadele sahası olacak olan İndo-Pasifik bölgesinin çıkış kapısı ve dünya ticaretinin merkez kavşaklarından olduğu düşünüldüğünde bu konu zorunlu olarak odağımıza yerleşmelidir. Dünya ticareti ve enerji sevkiyatı alanlarında ciddi bir yeri olan Babülmendeboğazı'nın bir yakası olan Yemen, hâlihazırda Suu-

di Arabistan, İsrail ve ABD ile çatışmalar yaşarken diğer yakasında terör ve ayrılıkçılık karşısında güvenlik adına büyük bedeller ödeniyor.

Afrika Boynuzu adı verilen bölge; jeopolitik önemi, devlet kapasite ve otoritesinin zayıflığı, etnik/dinî rekabeti ve sosyoekonomik kırılganlıklarıyla küresel bağlantılara sahip örgütlerin yayılmasına ve palazlanmasına elverişli bir coğrafya olarak öne çıkmaktadır. Bu bölgede faaliyet gösteren silahlı grupların en dikkat çekicileri arasında DEAS'ın bölgesel yapılanmaları yer almaktadır. Özellikle Sudan, Somali, Etiyopya, Eritre ve Kenya'da DEAS'ın doğrudan ya da

dolaylı etkisi gözlemlenmektedir. Örneğin, Somali'de istikrarı tehdit eden başta el-Şebab olmak üzere silahlı gruplar, devletin merkezi otorite yoksunluğundan istifade ederek güç kazanmaktadır. Afrika Boynuzu'nda güçlenen DEAS yapılanmasının, bölgesel istikrarı tehdit etmenin ötesine geçerek dünya ticareti ve güvenliğini risk altına alacak bir potansiyel taşıdığı, genel bir kanaate dönüşmüştür.

Afrika Boynuzu'nda DEAS

Afrika Boynuzu'nun güvenlik mimarisi çok aktörlü, çok katmanlı ve karşılıklı bağımlılıklar ağıyla şekillenmiş bir yapı arz etmektedir. Bölgede devletler, etnik topluluklar, radikal hareketler ve uluslararası aktörler, güvenlik dokusunu sürekli yeniden tanımlayan başlıca unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, Afrika Boynuzu güvenlik denklemi içinde Somali, özgün bir konumda yer almaktadır. Özellikle devlet dışı silahlı yapıların Somali'deki yoğun etkinliği, merkezi otorite ile bu aktörler arasında diyalektik bir gerilim alanı doğurmuştur. Bir başka deyişle merkezi otoritenin zayıflığı ve ulusal kimlik inşasına dair yaşanan yapısal zorluklar, Somali'deki istikrarsızlık döngüsünü besleyen temel faktörler hâline gelmiştir. Bu çerçevede, el-Şebab'ın yanı sıra DEAS'ın Somali'deki mevcudiyeti, bölgenin güvenlik dengelerini daha karmaşık ve kırılgan bir hâle getirmektedir. İki örgütün geleneksel nüfuz alanlarında varlık göstermeye başlaması ve bu alanlarda güç dengelerini yeniden kurgulama yönündeki hamleleri, bölgesel terör ekosistemi açısından kayda değer bir kırılma noktası teşkil etmektedir. Aynı zamanda, Somali'de geleneksel oligarşik yapılar ile merkezi yönetim arasındaki tarihsel çatışma ilişkisi, hem el-Şebab hem de DEAS için güçlenebilecekleri geçirgen ve kontrolsüz alanlar üretmektedir. Somali'nin toplumsal yapısında hâlen etkili olan bu geleneksel otorite sistemleri, mevcut ortamda çatışma ve istikrarsızlık üretmek için kullanılabilir araçlara dönüşmüştür. 2024 yılının ilk yarısında artan kabile çatışmaları, her iki örgütün de istismar ettiği toplumsal kırılganlıkları daha da derinleştirmiştir.

DEAS'ın Afrika Boynuzu'ndaki varlığı özellikle Somali'nin kuzey-

Afrika Boynuzu adı verilen bölge; jeopolitik önemi, devlet kapasite ve otoritesinin zayıflığı, etnik/dinî rekabeti ve sosyoekonomik kırılganlıklarıyla küresel bağlantılara sahip örgütlerin yayılmasına ve palazlanmasına elverişli bir coğrafya olarak öne çıkmaktadır.

doğusundaki Puntland bölgesinde ve 2015 itibarıyla şekillenmiştir. El-Şebab'tan ayrılan bir fraksiyonun hem yerelde kurduğu sosyal ağlar hem de edindiği ulus ötesi bağlantıları kullanarak DEAS'ı bölgede teşekkül ettirmesi ve genişlemeye başlaması bir milat olarak görülebilir. Somali'de devletin otorite eksikliği, el-Şebab karşısında zayıf düşmesi, güvenlik güçlerinin parçalı yapısı gibi etkenlerin yanı sıra Somali'nin coğrafi-topolojik özellikleri de bu örgütün operasyonel gücünü artırmasında ve mevzi kazanmasında rol oynamıştır. Bugün Somali'de DEAS ağırlıklı olarak Aşağı Cuba, Orta ve Aşağı Şabel, Gedo ve Mudug gibi bölgelerde merkezi hükümetle çatışmaya girmekte, silahlı eylemler gerçekleştirmektedir.

DEAS'ın Bölgesel Nüfuzunun Boyutları

DEAS'ın genelde Afrika Boynuzu ve özelde Somali'deki faaliyetleri ile nüfuz kapasitesini üç farklı boyut üzerinden ele almak mümkündür. Bunlardan ilki, operasyonel boyuttur. Bu; gerilla tipi saldırılar, suikastlar, bombalı eylemler, sabotajlar gibi düşük yoğunluklu ancak sürekliliği olan eylemlerle somutlaşmaktadır. DEAS'ın Somali kolu, el-Şebab kadar kalabalık bir silahlı güce sahip olmasa da elde ettiği network ve oluşturduğu altyapılarla etkisi yüksek saldırılar gerçekleştirmektedir. Puntland'ın Bari bölgesindeki engebeli arazilerde üs kurması, DEAS'ın kendini sağlama almanın verdiği rahatlıkla eylemlerini haya-

ta geçirmesine yol açmıştır. Ayrıca eylem görüntülerini, etkisini daha da artırmak amacıyla geniş kitlelere ulaştıracak iletişim ve bilgi teknolojilerine ahip olduklarını vurgulamak yerinde olacaktır.

DEAŞ'ın Somali ve Afrika Boynuzu'ndaki nüfuz kapasitesinin ikinci boyutu, propaganda faaliyetleridir. Öncelikle DEAŞ gibi radikal örgütler, zayıf devlet otoritesinin ortaya çıkardığı güvensizlik ortamından faydalanarak kendilerini alternatif bir düzen ve güvenlik sağlayıcısı olarak konumlandırmaktadır. Özellikle gençler arasında etnik çatışmanın oluşturduğu belirsizlik ve güvensizlik ortamı, radikalleşme sürecini hızlandıran bir katalizör işlevi görmektedir. Bunun yanında devlet yönetimi ve kamu kaynaklarından dışlanan etnik gruplara mensup gençlerin istikbal ve itibar beklentilerini istismar eden DEAŞ, silahlı hale aldığı bu gençlere sanal bir iktidar sunuyor görüntüsü vermektedir. Ayrıca kötü yönetimler ve buna bağlı gelişen patronaj düzenleri, propaganda ve örgütlenme için

bu tarz örgütlere argüman temin etmekte, örgütlerin söylemlerini pekiştirmektedir. Bu düzlemde DEAŞ'ın küresel düzeydeki söylemleri bölgeye taşınmakta ve Arapça ile diğer yerel dillerde yapılan propaganda ile gençlere ulaştırılmaktadır. Temel söylemini pürüten bir İslam anlatısı üzerine kuran DEAŞ, "Batı yanlısı ve İslam dışı" ilan ettiği bölgesel iktidarları "İslam dışı uygulamalar sebebiyle gelişen adletsizlikler" ile suçlamakta ve bu argümanlarını siyasi vaazlarla sosyal gruplara kabul ettirmektedir.

DEAŞ'ın bölgedeki nüfuzunu geliştiren üçüncü boyut ekonomik alana aittir. DEAŞ ve benzeri örgütlerin kullandığı örgütlenme ve finansman yöntemlerinin Afrika Boynuzu'nda da kullanıldığı bilinmektedir. Örgüte sempatiyle yaklaşan sosyal gruplardan para toplama, silah kaçakçılığı, finansman amacıyla çeşitli sektörlerde sınai ve ticari faaliyetler, haraç toplama ve DEAŞ'ın küresel ağları üzerinden bölgeye aktarılan kaynaklar örgütün eylemleri için kullanılmaktadır.

Devletin kontrol zaafı, örgütlere kaynak teşkil edecek parasal faaliyetleri de kolaylaştırmaktadır. Elindeki finansal kaynak giderek arttığında DEAŞ gibi terör grupları daha geniş kesimlere ulaşabilmekte, bu şekilde güçlenerek devlete ve topluma yönelik saldırılarını artırmaktadır.

Somali'de DEAŞ'ın 2015'te ortaya çıkışı, Abdülkadir Mümin'in el-Şebab'tan ayrılarak DEAŞ lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'ye biat etmesiyle somutlaşmıştır. Puntland'da 2010-2015 yılları arasında el-Şebab adına silahlı eylemler gerçekleştirirken kendi ekibiyle DEAŞ'a katılmıştır. İngiltere eğitimli bir figür olarak Mümin'in güçlü yurt dışı bağlantıları söz konusudur. Somali diasporası ve Londra selefi yapılanmaları ile ilişkisini, Somali'ye döndüğü 2010 sonrası da devam ettiren Mümin; el-Şebab örgütü içinde yükselmiş, daha sonra DEAŞ'ın Somali kolunun liderliğini üstlenmiştir. Örgütünü, DEAŞ çatısı altında Suriye ve Irak tecrübesi olan elemanlar ve iyi ilişkiler kurduğu yerel aşiret-

lerle genişletmeyi başaran Mümin, bölgedeki yerel yönetim boşluklarını eğitim, sağlık, güvenlik ve adliye hizmetleri gibi faaliyetlerle doldurarak DEAŞ'ın yerini sağlamlaştırılmayı hedeflemiştir. Bununla birlikte DEAŞ'ın Somali kolunun yürüttüğü propaganda ve iletişim stratejileri, örgütün büyümesinde kilit rol oynamaktadır. Sosyal medyayı aktif ve düzenli kullanan, silahlı eylem videolarının sıkça paylaşılmasını sağlayan DEAŞ sadece Somali değil, tüm Afrika Boynuzu'nda kitlelere ve özellikle gençlere ulaşmayı amaçlamaktadır. Örgütün ve faaliyetlerinin finansmanı konusunda ise kaçakçılık, haraç, yardım toplama ile diaspora/yurt dışından gelen kaynakların varlığı büyük önem taşımaktadır. Mümin'in liderliği altında DEAŞ'ın Somali kolu, salt askerî bir organizasyon olmaktan çıkıp sosyal, ekonomik ve ideolojik boyutları olan karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşüm süreci örgütün kitlesel hâle gelerek bölgedeki varlığını daha sürdürülebilir kılmakta, uluslararası güvenlik açısından daha büyük bir tehdit oluşturmasına neden olmaktadır.

DEAŞ'la Mücadelede Türkiye'nin Rolü

DEAŞ'ın Afrika Boynuzu'ndaki varlığı yalnızca bölgesel istikrarı değil, küresel ticaret ve güvenliği de risk altına sokmaktadır. Terörün ve etnik ayrışmaların bu olgulara vereceği zararı dikkate alan pek çok küresel aktör için Afrika Boynuzu'nda askerî üs konuşlandırmak kendi çıkarlarını korumayı zorunlu kılmıştır. Tarihi ve kültürel bağları kadar bugünkü Afrika politikası doğrultusunda da bölgesel istikrara katkı yapmayı ilke edinmiş olan Türkiye, Somali'de askerî üs kurarak güvenlik iş birliğini ileri düzeye taşımıştır. Son yirmi yılda Somali ile yaşanan yakınlaşma insani yardımdan eğitime ve sağlığa, kalkınma ve ticaretten güvenlik alanına pek çok boyutta kendisini hissettirmektedir. Türkiye'nin deniz aşırı coğrafyalarda kurmuş olduğu en önemli askerî eğitim üssü olan TURKSOM, Somali'nin karşı karşıya kaldığı tehditlere mukabil güvenlik araçlarını tahkim etmekte, Somali'de devlet otoritesini güçlendirerek barış ve istikrara katkı sunmakta-

İkili antlaşmalar doğrultusunda Somali'nin güvenlik kurumlarının kapasitesini artırmak, devletin merkezî otoritesini güçlendirmek, Somali kıyılarında ticaret ve enerji güvenliğini sağlamak gibi misyonlar kazanan Türkiye'nin, Suriye'de belini kırdığı DEAŞ'la Somali'de de karşı karşıya gelmesi net biçimde söz konusudur. DEAŞ'ın ve el-Şebab'ın etkinliğini kırmış, Afrika Boynuzu ve Babülmendeb Boğazı'nda tüm dünya tarafından kabul görmüş bir güvenlik aktörü hâline gelmiş bir Türkiye, güvenlik sorunları karşısında kırılğanlaşan tüm Afrika kıtası ülkeleri için büyük bir fırsat anlamına gelecektir.

dır. 2017'de kurulmuş olan TURKSOM'un yanı sıra, Somalili subay ve astsubayların eğitildiği harp ve astsubay okulu da Somali Türk Görev Kuvveti Komutanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Ocak 2024'te Somali ile imzalanan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması ile bu iş birliğini çok daha yüksek seviyeye taşıyan Türkiye, aslında kıtadaki güvenlik risklerine karşı büyük bir meydan okuma gerçekleştirmiştir. Başta DEAŞ ve el-Şebab olmak üzere, bölgedeki terör örgütleri ile mücadelede ciddi bir aktöre dönüşen Türkiye için çıkar alanları gibi riskler de artmıştır. DEAŞ'ın 2022 yılında Türk unsurlarına yönelik saldırı planlarının ortaya çıkması bu durumu doğrular niteliktedir. İkili antlaşmalar doğrultusunda Somali'nin güvenlik kurumlarının kapasitesini artırmak, devletin merkezî otoritesini güçlendirmek, Somali kıyılarında ticaret ve enerji güvenliğini sağlamak gibi misyonlar kazanan Türkiye'nin, Suriye'de belini kırdığı DEAŞ'la Somali'de de karşı karşıya gelmesi net biçimde söz konusudur. DEAŞ'ın ve el-Şebab'ın etkinliğini kırmış, Afrika Boynuzu ve Babülmendeb Boğazı'nda tüm dünya tarafından kabul görmüş bir güvenlik aktörü hâline gelmiş bir Türkiye, güvenlik sorunları karşısında kırılğanlaşan tüm Afrika kıtası ülkeleri için büyük bir fırsat anlamına gelecektir. Dolayısıyla Somali'de DEAŞ'la mücadele

kapsamında kaçakçılık, korsanlık, terör gibi eylemlere karşı koyma azmindeki Türkiye'nin meydan okumasının başarıyla neticelenmesi durumunda sadece Afrika Boynuzu'nda değil, kıtanın diğer ülkeleri nezdinde de referans noktası olacaktır. Türkiye'nin son yıllarda büyük ivme yakaladığı yerli savunma sanayisinin bu sürece katkısı oldukça büyük olacaktır. Türk savunma sanayisi ürünlerinin başka pek çok bölgede olduğu gibi Afrika ülkelerinde de etkin biçimde kullanılması ve çatışmaları sona erdirmesi önemli görülmektedir. Silah pazarını elinde bulunduran küresel aktörlerin; sahip oldukları tekel, terörle mücadele eden Afrikalı devletlere karşı politik şartlılık ve baskı aracı olarak kullandığı düşünüldüğünde Türkiye'nin yaklaşımı daha da değer kazanmaktadır. Yine Türkiye'nin uzun yıllar boyu süren terörle mücadele tecrübesini bölgeye taşıması takdir toplamaktadır. Zaten Etiyopya-Somali arasındaki krizin Türkiye'nin ara buluculuğunda çözülmesi, Türkiye'nin çok boyutlu politikasının ve özellikle güvenlik iş birliğinin etkisini kanıtlar nitelikteydi. DEAŞ ve el-Şebab örgütleriyle mücadelede Türkiye'nin bölgesel istikrara yaptığı ve yapacağı katkılar, aslında Afrikalı devletlerin kronikleşmiş otorite sorununu büyük ölçüde ortadan kaldıracığı içindir ki bölgenin dönüşümüne düşünülenenden daha fazla etki edecektir.

Mısır'ın Afrika Boynuzu Politikası ve Türkiye'nin Konumu

Hasna Jebel ABAGERO

ORSAM, Kuzey ve Doğu Afrika Çalışmaları Koordinatörlüğü Araştırmacısı

Türkiye ve Mısır, Afrika Boynuzu bölgesinde öne çıkan iki harici aktör olarak dikkat çekmektedir. Her iki ülke de bölgeye farklı stratejik yaklaşımlar doğrultusunda angaje olmaktadır. Türkiye özellikle Somali ve Cibuti'de kalkınma yardımları, güvenlik iş birliği ve kurumsal güvene dayalı uzun vadeli bir varlık inşa etmişken Mısır'ın bölgedeki etkisi, daha çok son dönemde, değişen jeopolitik dengeler özellikle de Etiyopya'nın yükselen bölgesel rolü ve Kızıldeniz'deki dengelerin değişimi karşısında artmıştır. Bu yazı, her iki aktörün Afrika Boynuzu'nun karmaşık yapısında nasıl bir yönelim izlediğini incelemekte ve Türkiye'nin dengeli diplomasi anlayışı, ortaklığa dayalı yaklaşımı ile kalkınma odaklı stratejisinin, Mısır'ın

tepkisel ve güvenlik eksenli tutumuna kıyasla daha sürdürülebilir bir yol sunabileceğini ileri sürmektedir.

Mısır'ın Afrika Boynuzu Politikası: Çevreleme ve Güç Yansıtma Stratejisi

Mısır'ın Afrika Boynuzu'na yönelik yaklaşımı, Nil Nehri üzerindeki varoluşsal kaygılarına, sınır güvenliğine ve deniz ulaşımına erişim gibi önceliklerine dayanmaktadır. Bu öncelikler doğrultusunda Kahire özellikle Etiyopya'yı çevrelemeyi ve Kızıldeniz'e erişimi güvence altına almayı hedefleyen bir ittifak kurma ve stratejik konumlanma politikasını benimsemiştir. Bu stratejinin merkezinde ise uzun süredir ciddi tartışmalara konu olan ve Mısır'ın ulusal çıkarla-

rını korumak amacıyla giderek daha iddialı diplomatik ve askerî adımlar atmasına yol açan Hedasi Barajı (Grand Ethiopian Renaissance Dam, GERD) yer almaktadır. Etiyopya, barajı doldurma sürecine devam ederken ve Eylül 2025'teki resmî açılışa hazırlanırken Mısır agresif bir dengeleme stratejisiyle karşılık vermektedir.

Diplomatik düzlemde Kahire, Etiyopya'yı izole etmek ve GERD meselesini çok taraflı platformlara taşımak amacıyla kilit uluslararası ve bölgesel aktörlerle iş birliği kurmuştur. Donald Trump'ın ilk başkanlık döneminde ABD desteğini arkasına alan Mısır, 2023 yılında Arap Birliğini (Arab League) devreye sokarak baraj krizinin yalnızca iki ülkeyi ilgilendiren bir mesele değil, bölgesel

Mısır'ın Afrika Boynuzu'na yönelik yaklaşımı, Nil Nehri üzerindeki varoluşsal kaygılarına, sınır güvenliğine ve deniz ulaşımına erişim gibi önceliklerine dayanmaktadır. Bu öncelikler doğrultusunda Kahire özellikle Etiyopya'yı çevrelemeyi ve Kızıldeniz'e erişimi güvence altına almayı hedefleyen bir ittifak kurma ve stratejik konumlanma politikasını benimsemiştir.

bir güvenlik sorunu olarak yeniden çerçevelenmesini sağlamıştır. Bu çok taraflılaştırma girişimi, Arap dünyasında bir fikir birliği oluşturmayı ve Addis Ababa üzerindeki diplomatik baskıyı artırmayı amaçlamıştır.

Askerî cephede ise Mısır, bölge ülkeleriyle güvenlik ortaklıkları kurarak Afrika Boynuzu'ndaki varlığını genişletmiştir. 10 Ekim 2024 tarihinde Eritre ve Somali ile imzalanan güvenlik iş birliği anlaşmaları, resmî olarak terörle mücadele ve deniz güvenliği çerçevesinde gerekçelendirilse de bu anlaşmalar aynı zamanda Etiyopya'yı kuşatma ve bölgesel manevra alanını kısıtlama amacını da taşımaktadır. Özellikle Etiyopya'nın Kızıldeniz'e erişim sağlamak amacıyla Somaliland ile imzaladığı tartışmalı mutabakat zaptı sonrasında Somali, Mısır'ın bölgedeki stratejisinde kilit bir unsur hâline gelmiştir. Mısır'ın, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) onayıyla başlatılan yeni Afrika Birliği misyonu çerçevesinde Somali'ye askerî personel konuşlandırılması ve imzalanan ikili savunma anlaşması, Mısır'ın bölgedeki askerî varlığını daha da pekiştirmiştir.

Kahire'nin bölgesel pozisyonlanmasında deniz güvenliği bir diğer temel boyutu oluşturmaktadır. Mısır

ekonomisinin belkemiğini oluşturan Süveyş Kanalı'nın güvenliği açısından Kızıldeniz'deki istikrarsızlık doğrudan bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle Mısır, Kızıldeniz koridorunda yalnızca güç projesiyonu gerçekleştirmek için değil, aynı zamanda deniz trafiğine yönelik potansiyel tehditleri önceden bertaraf etmek amacıyla diplomatik ve askerî faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Şubat ve Nisan 2025 tarihlerinde Cibuti ile gerçekleştirilen ikili görüşmelerde Kızıldeniz güvenliği, Somali'nin istikrarı ve ortak enerji girişimleri gündemin ana başlıklarını oluşturmuştur.

Tüm bu iç içe geçmiş girişimler, yalnızca GERD meselesiyle sınırlı olmayan çok boyutlu bir stratejiye işaret etmektedir. Mısır, Afrika Boynuzu'ndaki siyasi, güvenlik ve ekonomik yapıyı kendi temel jeopolitik çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye çalışan belirleyici bir bölgesel aktör olarak konumlanmaktadır.

Afrika Boynuzu'nda Türkiye ve Mısır: Kesişen Çıkarlar, Farklılaşan Stratejiler

Türkiye ve Mısır, son yıllarda Afrika Boynuzu'nda giderek daha etkin iki dış aktör hâline gelmiştir. Ancak her iki ülkenin bölgeye yönelik yaklaşımları tutarlılık, derinlik ve stratejik yönelim bakımından farklılık arz etmektedir. Türkiye, bölgede uzun vadeli ve çok boyutlu ortaklıklar geliştirirken Mısır'ın angajmanı daha geç başlamış, daha tepkisel bir nitelik taşımış ve büyük ölçüde Etiyopya'nın artan bölgesel iddialarına karşı şekillenmiştir. Türkiye'nin bölgedeki mevcudiyeti, aynı zamanda Osmanlı Dönemi'ne dayanan tarihsel bağlarla da desteklenmektedir. Kızıldeniz kıyılarında, bugünkü Somali, Cibuti, Etiyopya ve Eritre'yi kapsayan Osmanlı mirası Ankara'nın kültürel, siyasi ve diplomatik açılımlarını şekillendirmeye devam etmektedir.

Bu farklar özellikle Somali örneğinde belirgin hâle gelmektedir. Türkiye, 2011 yılından bu yana bölge ülkelerinden Somali'de istikrarlı bir varlık sürdürmektedir; ülkenin en büyük yurt dışı askerî eğitim üssü olan TURKSOM Kampı'nın yanı sıra altyapı projeleri, güvenlik reformları ve insani yardımlarla dikkat çekmektedir. Türkiye, Osmanlı Dönemi'ne uzanan tarihi belleğe ve sürekli kalkınma ça-

balalarına dayanan bir güvenilir ortak olarak görülmektedir. Bu kalkınma ortaklığı, Şubat 2024'te Türkiye ile Somali arasında imzalanan "Savunma ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması" kapsamında daha da pekişmiştir. Söz konusu anlaşma, enerji bağlamında borç oluşturmadan yatırım, istihdam ve altyapı desteği sağlaması bakımından, Somali'nin egemenliğine saygı gösteren ve ülkeyi küresel enerji haritasına yerleştiren nadir bir iş birliği modelidir. Buna karşılık Mısır'ın Somali'ye yönelik ilgisi, 2024'te Etiyopya'nın Somaliland ile imzaladığı deniz erişimi mutabakatının ardından yoğunlaşmış; Kahire, bu gelişmeye karşılık olarak Mogadişu ile bir savunma anlaşması imzalamıştır. Ankara ile Kahire arasında Somali bağlamında açık bir rekabet söz konusu olmasa da Kahire-Addis Ababa arasındaki gerilimler ve Ankara-Addis Ababa hattındaki iyi ilişkiler dikkate alındığında kısa ve orta vadede Türkiye'nin bölge içi dengelerde zorluklarla karşı karşıya kalması muhtemeldir.

Bir diğer kesişim noktası ise Kızıldeniz'i Aden Körfezi'ne bağlayan Babülmendeb Boğazı üzerindeki stratejik konumuyla küresel deniz ticareti açısından hayati bir düğüm noktası olan Cibuti'dir. Türkiye, bu ülkeyle uzun soluklu ve çok boyutlu bir ilişki tesis etmiştir. Karşılıklı büyükelçiliklerin açılması ve diplomatik ilişkilerin gelişmesinin ardından, 2022 yılına kadar eğitim, sağlık, enerji, savunma ve altyapı gibi alanlarda yaklaşık 60 anlaşma imzalanmış; bu sayı takip eden yıllarda artmaya devam etmiştir. Cibuti'nin Ankara Büyükelçisi, 2017 yılında ülkesinin Türkiye'ye askerî üs kurma konusunda açık olduğunu ifade etmiş; bu açıklama, Türkiye'nin barışçıl diplomasisine ve güvenilirliğine duyulan güveni ortaya koymuştur. Bu tür beyanlar, yalnızca siyasi bir iyi niyet göstergesi değil, aynı zamanda Türkiye'nin bölgede istikrarlı ve güvenilir bir ortak olarak algılandığının da göstergesidir. Türkiye'nin sunduğu burslar, insani yardımlar ve kalkınma destekleri, ikili güveni ve kurumsal derinliği pekiştirerek istikrarlı ve karşılıklı faydaya dayalı bir ilişki inşa etmiştir. Buna karşın Mısır'ın Cibuti ile yeniden angajmanı daha yakın dönemde başlar-ken büyük ölçüde bölgedeki stratejik aciliyetlere yanıt niteliği taşımaktadır. Kahire'nin Cibuti'ye yönelik ilgisi

özellikle 2024 sonrasında, Etiyopya-Somaliland Mutabakatı ve Kızıldeniz hattındaki nüfuz mücadelesinin hız kazanmasıyla birlikte artmıştır. Bu tarihten itibaren Mısır ile Cibuti arasında limanlar, enerji ve deniz güvenliği konularında birçok anlaşma imzalanmış ve ortak iş konseyi kurulmuştur. Bu gelişmeler her ne kadar olumlu bir adım olsa da, ilişkinin niteliği hâlen yeni ve tepkisel bir zeminde ilerlemektedir. Ticaret verileri de bu farkı ortaya koymaktadır: 2024 yılında Cibuti ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi 419 milyon dolar olarak gerçekleşmiş; bu miktar Mısır ile olan hacmin üç katından fazladır. Mısır'ın coğrafi yakınlığına ve son dönemdeki diplomatik çabalarına rağmen ekonomik etkisinin sınırlı kalması, bu angajmanın sürdürülebilirliği ve samimiyeti konusunda soru işaretleri doğurmaktadır.

Etiyopya ise her iki aktörün manevralarının merkezinde yer almaktadır. Mısır, Etiyopya'nın Kızıldeniz'e erişim çabaları ve GERD'in doldurulması sürecine karşılık olarak Eritre, Somali ve Cibuti ile askerî ve diplomatik bağlar kurarak Addis Ababa'yı kuşatma stratejisi izlemektedir. Türkiye

ise Etiyopya-Eritre hattında tarafsız bir konum benimseyerek her iki ülkeyle de iş birliğini sürdürmektedir. Bu dengeli tutum, Ankara'nın parçalı yapıdaki bu bölgede istikrar sağlayıcı bir aktör olarak hareket etmesine imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak Mısır'ın stratejisi kısa vadeli güvenlik kaygıları ve karşı çevreleme mantığına dayanırken Türkiye'nin yaklaşımı kurumsal güven, ticaret ve uzun vadeli bölgesel entegrasyonu öncelemektedir. Bu farklı stratejik mantıklar, her iki aktörün Afrika Boynuzu'ndaki angajmanını şekillendirmeye devam etmektedir.

Stratejik Yönelimler ve Bölgesel Etki

Mısır ve Türkiye, Afrika Boynuzu'nda iki farklı stratejik yaklaşımı temsil etmektedir. Mısır'ın bölgeye yönelik angajmanı büyük ölçüde jeopolitik aciliyetler tarafından şekillendirilmektedir; su güvenliğine ilişkin endişeler, bölgesel kuşatma algısı ve deniz ulaşımına yönelik tehditler bu yaklaşımın temel belirleyicileridir. Kahire, Etiyopya'nın artan bölgesel iddialarını dengelemek amacıyla hızlı

ittifak kurma, askerî ortaklıklar geliştirme ve güvenlik merkezli tepkisel adımlara öncelik vermektedir. Bu strateji, kısa vadede manevra alanı sağlayabilirken uzun vadeli bölgesel istikrarı zayıflatma ve gerilimleri derinleştirme riskini de beraberinde taşımaktadır.

Buna karşılık Türkiye, kurumsal güvene, ticarete ve kalkınma iş birliğine dayalı daha temkinli ve uzun vadeli bir yaklaşım benimsemektedir. Türkiye'nin, Etiyopya ve Somali gibi bölgenin farklı ve zaman zaman karşıt aktörleriyle dengeli ilişkiler sürdürebilmesi, çatışmacı olmayan, bölgesel bütünleşmeyi öncleyen bir modelin etkinliğini ortaya koymaktadır.

Afrika Boynuzu'nda dış aktörlerin etkisi derinleşirken bu etkinin kalıcı istikrara mı katkı sağlayacağı yoksula yeni fay hatları mı oluşturacağı yalnızca kimin müdahil olduğuna değil, nasıl müdahil olduğuna da bağlıdır. Tepkisel ve işlem odaklı yöntemler yerine kapsayıcı ve kalkınmacı ilkeleri esas alan yaklaşımlar, bölgenin geleceğini şekillendirecektir. Bu bağlamda, Türkiye'nin dengeli ve çok

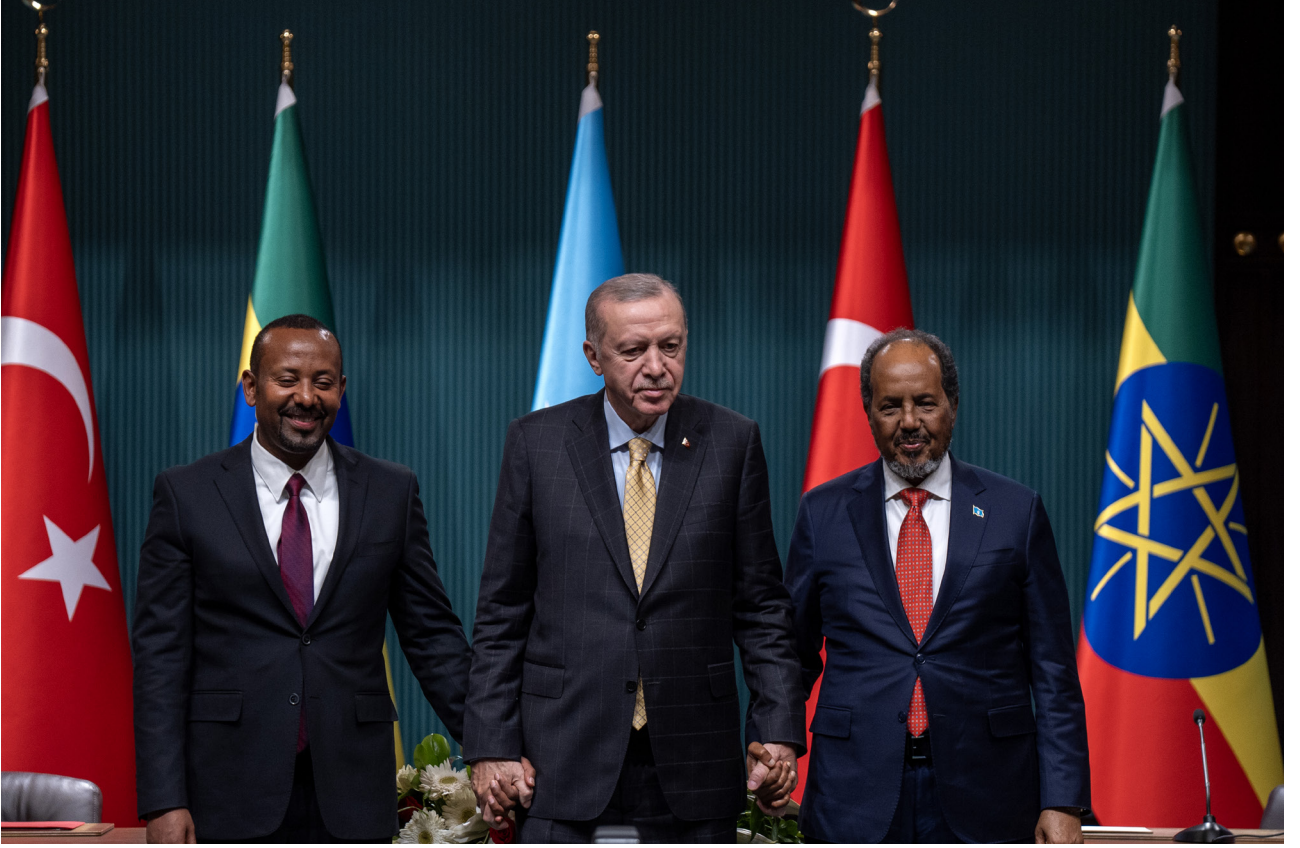
boyutlu angajmanı, bölgenin değişen dinamiklerine daha uyumlu bir model sunmaktadır. Mısır ise kısa vadeli jeopolitik manevralara yoğunlaşarak stratejik hedeflerini destekleyecek ekonomik ve diplomatik araçları ön-çeleleyen bir politika benimsemektedir.

Sonuç olarak Afrika Boynuzu, dış aktörler için giderek daha fazla rekabet alanına dönüşürken Mısır ve Türkiye iki farklı yaklaşımın somut örneklerini sunmaktadır: biri kısa vadeli jeopolitik aciliyetlerle şekillenen, diğeri ise uzun vadeli ilişki inşasına dayanan bir yol haritası benimsemektedir. Mısır'ın çevreleme ve hızlı ittifak kurma eksenli yaklaşımı, bölgedeki görünürlüğünü artırmış olsa da güvenlik odaklı fay hatlarını pekiştirme riski taşımaktadır. Buna karşılık Türkiye'nin yaklaşımı, dengeli diplomasi, kurumsal güven ve kapsayıcı angajman üzerinden bölgesel istikrarı önceleyen bir model sunmaktadır. Günümüzün çok aktörlü uluslararası sisteminde sıfır toplamli rekabetlerin sürdürülebilirliği kalmamıştır. Artık esas olan, ortak hareket alanlarını genişletmek ve tamamlayıcı roller benimsemektir. Afrika Boynuzu gibi kırılğan bölgelerde dış müdahaleler

rekabeti aşmalı; barışa, kalkınmaya ve bölgesel dengeye yapıcı katkılar sunmalıdır.

Türkiye'nin Osmanlı mirasına dayanan tarihi bağlarla derinleşen yaklaşımı, yumuşak güç ve miras diplomasisinin güven inşası ve kalıcı varlık oluşturma açısından ne denli etkili olabileceğini göstermektedir. Bu tarihsel miras, bugün hâlâ bilhassa Kuzey ve Doğu Afrika ülkelerinde yankı bulmakta; Türkiye'nin stratejik duruşuna kültürel bir derinlik kazandırmaktadır. Dolayısıyla bölgesel angajmanlar yalnızca ulusal çıkarlar doğrultusunda değil, aynı zamanda sürdürülebilir istikrarın sağlanması hedefiyle de şekillenmelidir. Türkiye'nin görece başarılı denge politikası, stratejik çıkarların savunulmasının bölgesel düzeni zayıflatmadan da mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'nin Ankara Süreci ile pekiştirdiği bölgesel istikrar odaklı uzun vadeli stratejisi, Kahire ve Addis Ababa ile kurduğu dengeli ilişkiler sayesinde, Mısır-Etiyopya anlaşmazlıklarında yapıcı ve arabulucu bir aktör olarak öne çıkmasına imkân tanımaktadır. **TR**

Mısır'ın stratejisi kısa vadeli güvenlik kaygıları ve karşı çevreleme mantığına dayanırken Türkiye'nin yaklaşımı kurumsal güven, ticaret ve uzun vadeli bölgesel entegrasyonu öncelemektedir. Bu farklı stratejik mantıklar, her iki aktörün Afrika Boynuzu'ndaki angajmanını şekillendirmeye devam etmektedir.

Ankara Deklarasyonu: Normatif Kolaylaştırıcılıktan Tarafların Mülkiyetine

DR. KAAN DEVECİOĞLU

ORSAM Kuzey ve Doğu Afrika Çalışmaları Koordinatörü

Somali ve Etiyopya arasında 2024 yılı başında ortaya çıkan deniz erişimi krizine Türkiye'nin arabulucu kimliğiyle dâhil olması yalnızca iki ülke arasındaki ilişkileri değil, Türkiye'nin Afrika Boynuzu politikalarını da yeniden şekillendirdi. Addis Ababa yönetiminin 1 Ocak 2024'te Somaliland ile imzaladığı mutabakat zaptı, Somali tarafından egemenliğe açık bir tehdit olarak algılandı ve karşılıklı restleşmelerle bölgesel güvenlik dengeleri hızla gerildi. Bu bağlamda Türkiye'nin girişimiyle başlatılan ve diplomatik literatürde "Ankara Süreci" olarak anılan müzakere çerçevesi, tarafları ilk kez aynı masa etrafında toplama başarısı-

nı gösterdi. Aralık 2024'te Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali ve Etiyopya liderleriyle görüşmesinin ardından imzalanan Ankara Deklarasyonu, tansiyonun düşürülmesi ve taraflar arası diyalogun kurumsallaşması adına kritik bir dönüm noktasıydı. Ancak gelişen aşamada artık sürecin başarısı Türkiye'nin kolaylaştırıcı rolünden ziyade Somali ve Etiyopya'nın teknik düzeyde yürüttüğü görüşmelere ve bu görüşmelerde ortaya koyacakları uzlaşma iradesine bağlıdır. Dolayısıyla Türkiye, zemini hazırlamış görüşme platformunu sağlamış ve diplomatik tansiyonu düşürmüştür. Bundan sonrası iki ülkenin bu fırsatı kalıcı diyalogo-

ğa ve kazan-kazan çözüm seçeneklerine dönüştürme becerisine bağlıdır.

Türkiye'nin Ankara Süreci'ndeki Rolü

Etiyopya ile Somali arasında 2024 yılının başında yaşanan gerginlik, uluslararası toplumun dikkatini Afrika Boynuzu'ndaki kırılgan barış ortamına yeniden çekmiştir. Etiyopya'nın 1 Ocak 2024 tarihinde Somaliland yönetimiyle imzaladığı mutabakat zaptı, Addis Ababa'ya deniz erişimi sağlama amacını taşısa da Mogadişu tarafından Somali'nin egemenliğine açık bir tehdit olarak yorumlanmıştır. Bu gelişme iki ülke arasında gerilimin tır-

Aralık 2024'te Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali ve Etiyopya liderleriyle görüşmesinin ardından imzalanan Ankara Deklarasyonu, tansiyonun düşürülmesi ve taraflar arası diyalogun kurumsallaşması adına kritik bir dönüm noktasıydı. Bundan sonrası iki ülkenin bu fırsatı kalıcı diyaloga ve kazan-kazan çözüm seçeneklerine dönüştürme becerisine bağlıdır.

manmasına ve bölgede diplomatik bir krizin doğmasına yol açmıştır. Savaş söylemleri, karşılıklı sert açıklamalar ve askeri hazırlıklar ciddi bir çatışma riskine işaret etmiştir. Bu bağlamda hem Somali hem de Etiyopya yönetimleri, arabulucu olarak Türkiye'yi davet ederek krizin barışçıl yollarla çözülmesi yönünde bir irade ortaya koymuştur.

Türkiye'nin Somali ile Etiyopya arasında yaşanan deniz erişimi krizine tarafsız yaklaşımı ve Ankara Süreci'ni başlatması, yalnızca konjonktürel bir arabuluculuk çabası değil aynı zamanda uluslararası siyasette normatif bir dış politika yaklaşımının yansımaları olarak da okunmalıdır. Uluslararası ilişkiler literatüründe "normatif güç" kavramı, aktörlerin sadece maddi kapasiteleriyle değil; değerler, ilkeler ve barışçıl normlar yoluyla etkiye bulunma kabiliyetleriyle de uluslararası düzeni şekillendirmeleri anlamına gelir. Bu perspektiften bakıldığında Türkiye, Ankara Süreci'nde çatışmayı askeri müdahaleyle değil, müzakere, uzlaşma ve çok taraflı-

lık gibi barışçıl normlara dayalı bir çözüm yolu ile yönetmeyi tercih etmiş ve bu tercihiyle normatif bir rol üstlenmiştir. Türkiye'nin Somali nezdindeki uzun süreli kalkınma ve güvenlik ortaklıkları, insani yardımları ve diplomatik etkinliği; Etiyopya ile ise diplomatik ve bölgesel güvenlik alanlarında kurduğu stratejik diyalog, Ankara'nın sadece bir "çıkartıcı aktör" değil, "norm temelli düzen sağlayıcı bir aktör" olarak konumlanmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Ankara Süreci, Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki askeri, ekonomik ve diplomatik varlığını değer odaklı dış politika ilkeleriyle harmanlayarak hayata geçirdiği bir normatif güç pratiğidir. Türkiye burada ne sömürge geçmişiyse hareket eden geleneksel güçler gibi davranmakta ne de güvenlikçi reflexlerle taraflardan birine angaje olmaktadır. Tam aksine krizi barışçıl çözüm ilkeleri çerçevesinde yönlendirme iradesi sergilemektedir.

Ankara Süreci'nin başlatılması, özellikle çatışmanın taraflarını barışçıl müzakere ilkesine bağlı kılmak, karşılıklı suçlamaların askıya alındığı bir diplomasi dili tesis etmek ve teknik komisyonlar aracılığıyla yapıcı gündemler oluşturmak gibi normatif araçlara dayanmaktadır. Türkiye bu süreçte zorlayıcı bir barış dayatmamış, bunun yerine Somali ve Etiyopya'nın kendi çözüm kapasitesini artıran bir "kolaylaştırıcı ortam" sunmuştur. Bu yöntem, uluslararası sistemde giderek daha fazla vurgulanan "yerleşmiş barış" (local ownership of peace) ilkesine de uygundur. Böylece Ankara, kendi müdahil olmadan da barışı mümkün kılan bir diplomatik mimari kurarak normatif gücün uygulamalı bir örneğini sergilemiştir.

Bu normatif dış politika refleksi aynı zamanda Türkiye'nin Afrika siyasetine dair daha büyük vizyonunu da yansıtmaktadır. Türkiye sadece ikili ilişkiler değil, bölgesel krizlerin çözümünde de kendi normlarını ve değerlerini dış politikaya taşıyabilecek bir kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir. Uluslararası toplumun çatışmaları yönetmekte zorlandığı özellikle Afrika kıtasındaki krizlerde dış aktörlerin güven bunalımı yaşadığı bir dönemde Türkiye'nin sunduğu bu "normatif kolaylaştırıcılık modeli", farklı coğrafyalarda da uygulanabilir bir barışçıl çözüm yaklaşımı olarak değerlendirilebilir. Ankara Deklarasyonu sonrası dönemde Türkiye'nin

kolaylaştırıcı rolüyle kurumsallaşan Ankara Süreci'nin Somali-Etiyopya ilişkilerine somut katkıları, normatif dış politika yaklaşımının pratik yansımaları olarak da değerlendirilebilir. Türkiye, bu süreçte yalnızca çatışmayı önlemeye yönelik diplomatik bir arabulucu değil aynı zamanda barışçıl normlar ve bölgesel istikrar ilkelerine dayanan yapıcı bir arayüz işlevi görmüştür. Bu çerçevede iki örnek öne çıkmaktadır. İlki, Afrika Birliği'nin yeni yapılanması olan AUSSOM (African Union Support Mission in Somalia) kapsamında, Somali ile Etiyopya arasındaki operasyonel ve güvenlik odaklı anlaşmazlıkların doğrudan diyalog mekanizmalarıyla yönetilmesi; yani karşılıklı güvensizliğin yerini kurumsallaşmış istişare ve eşgüdüm ilkelerine bırakılmasıdır. İkincisi ise el-Şebab tehdidine karşı mücadelede Etiyopya'nın katkılarının artırılmasıdır. Özellikle 11 Aralık 2024'te, Ankara Deklarasyonu'nun imzalanmasını takip eden süreçte, Somali'nin talebi doğrultusunda Etiyopya'nın sınır bölgesinde el-Şebab unsurlarına yönelik hava harekâtı düzenlemesi, güvenlik iş birliğinin doğrudan ve yapıcı bir yansımasıdır. Bu gelişme, Ankara Süreci'nin barışçıl çözüm ilkelerine dayalı bir normatif çerçeve sunduğunu; bu çerçevenin ise aktörler arasında karşılıklı meşruiyete dayalı bir güven ortamı inşa ederek bölgesel güvenliğin kolektif bir anlayışla ele alınmasına katkı sağladığını göstermektedir. Türkiye'nin burada kurduğu diplomatik zeminin etkisi, tarafların sorunları silahlı tehdit veya dışlayıcı söylemlerle değil, ortak normlar ve koordinasyon aracılığıyla ele alma yönünde davranış kalıpları geliştirmeleriyle kendini göstermektedir. Bu yönüyle Ankara Süreci, normatif gücün yalnızca değer temelli bir ideal değil aynı zamanda pratik iş birliğini teşvik eden yapısal bir dış politika aracı olabileceğini kanıtlamaktadır.

Sonuç olarak Ankara Süreci yalnızca iki ülke arasındaki tansiyonu düşüren bir diplomatik adım değil, Türkiye'nin uluslararası sistemde normatif bir dış politika aktörü olarak yer edinme çabasının kurumsallaşmış bir örneğidir. Müzakere, barışçıl uzlaşma, tarafsızlık ve yerel sahiplik gibi normlara dayalı bu yaklaşım, Türkiye'yi Afrika'da yalnızca bir stratejik ortak değil aynı zamanda meşruiyet ve ilkeler temelinde şekillenen bir "barış yapıcı güç" olarak konumlandırmaktadır.

Ankara Deklarasyonu: Diplomatik Yol Haritasından Teknik Sürece

Türkiye'nin bu kolaylaştırıcı rolü üstlenmesinin arkasında, Afrika Boyunu'ndaki çok katmanlı ilişkileri ve bölgeye yönelik normatif dış politika vizyonu yer almıştır. Somali ile 2011'den bu yana kurumsallaşan askerî, ekonomik ve insani ortaklıklar; Mogadişu'da kurulan TURKSOM Askerî Eğitim Üssü, altyapı projeleri ve insani yardım faaliyetleriyle şekillenirken Etiyopya ile ise ticaret, yatırım ve bölgesel güvenlik alanlarında derinleşen bir stratejik ortaklık mevcuttu. Bu nedendir ki taraflar, Türkiye'yi yalnızca diplomatik değil aynı zamanda güvenilir ve tarafsız bir arabulucu olarak görmekte beis duymamışlardır.

Ankara Süreci resmen 1 Temmuz 2024 tarihinde başlamış, ilk toplantı Ankara'da iki ülkenin dışişleri bakanları düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Taraflar bu toplantıda doğrudan bir iletişim hattı kurmuş ve karşılıklı suçlayıcı dilin geride bırakılması konusunda uzlaşmış ve bir sonraki toplantının Eylül ayında Ankara'da gerçekleşmesi kararlaştırılmıştır. Ankara'daki görüşmelerin yanı sıra Eylül 2024'te gerçek-

leşen 79. BM Genel Kurulu kapsamında da New York'taki Türk Evi'nde taraflarla görüşme gerçekleşmiştir. Nihayetinde süreç, liderler düzeyine taşınmış ve 12 Aralık 2024'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ev sahipliğinde Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud ve Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed Ali Ankara'da bir araya gelmiştir. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde yapılan bu üçlü zirvenin ardından, Erdoğan'ın huzurunda taraflar kamuoyu önünde Ankara Deklarasyonu'nu imzalamıştır. Dolayısıyla 2024 yılı boyunca şekillenen Ankara Süreci, kriz diplomasisinden teknik müzakereye evrilen çok katmanlı bir diplomatik çabaya dönüşmüş, 2025 yılı başı itibarıyla da teknik görüşmelere zemin hazırlayan çerçevesel bir sürecin temel taşı olmuştur. Ankara Deklarasyonu bu anlamda sadece bir diplomatik mutabakat değil, tarafların siyasi iradeyi teknik mekanizmalarla somutlaştırma sorumluluğunu üstlendiği bir dönemin kapısını aralamıştır.

Ankara Deklarasyonu, nihai bir çözüm anlaşması olmasa da krizin yönetimi ve diplomatik diyalogun çerçevesi açısından hayati önemde bir belgedir. Deklarasyon metniyle birlikte taraflar şu temel ilkelere mutabık kalmıştır:

Uluslararası toplumun çatışmaları yönetmekte zorlandığı özellikle Afrika kıtasındaki krizlerde dış aktörlerin güven bunalımı yaşadığı bir dönemde Türkiye'nin sunduğu bu "normatif kolaylaştırıcılık modeli", farklı coğrafyalarda da uygulanabilir bir barışçıl çözüm yaklaşımı olarak değerlendirilebilir

- Egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı,
- Üçüncü taraflarla yapılacak anlaşmalarda şeffaflık,
- Herhangi bir zorlayıcı adım atmadan önce istişare mekanizmalarının işletilmesi,
- Teknik komisyonlar aracılığıyla çözüm alanlarının belirlenmesi.

Bu uzlaşi maddeleri, karşılıklı suçlamaların yumuşatılmasını ve tansiyonun düşmesini sağlamış aynı zamanda diplomatik kanalın açık tutulması için güven artırıcı bir atmosfer oluşturmuştur. Bu kapsamda 2025 yılı Şubat ayında Ankara'da gerçekleştirilen birinci tur teknik görüşmeler, Somali ve Etiyopya arasında imzalanan Ankara Deklarasyonu'nun siyasi çerçevesinden pratik düzeye geçişin ilk adımı olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın ev sahipliğinde 18 Şubat'ta düzenlenen toplantıya, Somali tarafı adına Dışişleri Devlet Bakanı Ali Mohamed Omar ve Etiyopya tarafı adına Dışişleri Bakanı Gedion Timothewos katılmıştır. Görüşme sonrası yapılan açıklamalarda, teknik delegasyonların karşılıklı ekonomik kalkınma, deniz erişimi, güvenlik ve sınır geçişleri gibi konularda sürdürülebilir bir iş birliği modeli

oluşturmak üzere çalışmaya başladığı vurgulanmıştır. Bu çerçevede, Ankara Deklarasyonu'nun yalnızca diplomatik bir uzlaşi değil aynı zamanda yapısal müzakere dosyalarının önünü açan bir süreç başlatıcısı olduğu görülmektedir.

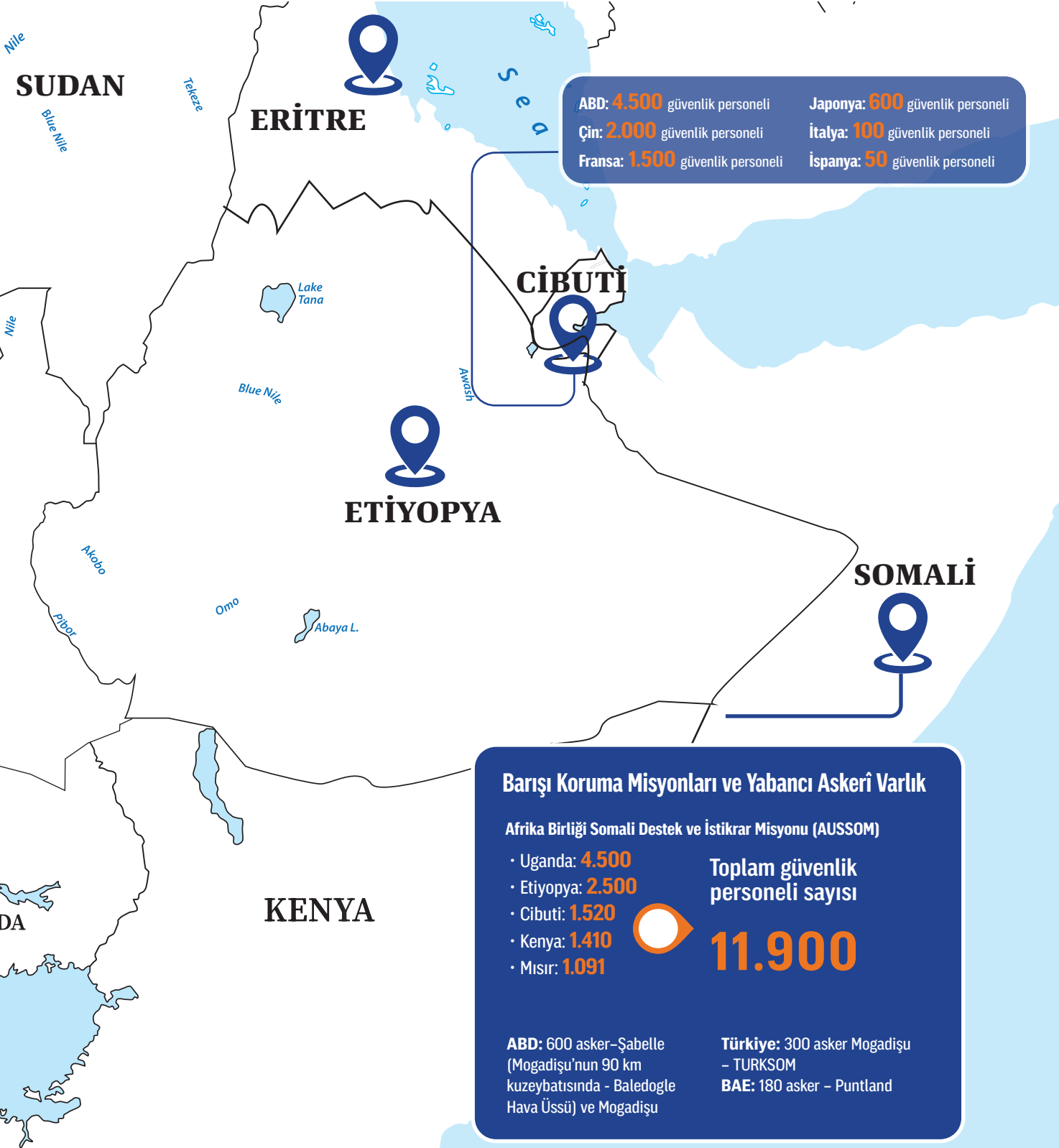
İkinci tur teknik görüşmelerin henüz gerçekleşmemesi, bu sürecin dinamiklerinin hâlâ oturmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak Şubat'taki ilk tur sonrası tarafların oluşturduğu teknik çalışma grupları, ikinci aşamanın sadece tarihsel değil içeriksel olarak da hazırlanması yönünde adımlar atıldığını göstermektedir. Özellikle lojistik düzenlemeler, geçici mutabakat metinleri ve uzman raporları üzerinden ilerleyen hazırlık süreci, müzakerelerin artık diplomatik beyanların ötesine geçerek saha odaklı bir uzlaşi üretmeye çalıştığını göstermektedir.

Türkiye bu aşamada, ne doğrudan yönlendirici bir rol üstlenmekte ne de taraflardan biri lehine ağırlık koymaktadır. Aksine, Ankara'nın teknik görüşmelerin sağlıklı ilerleyebilmesi için sunduğu lojistik destek, uzman önerileri ve diplomatik nezaret, sürecin taraflarca sahiplenilmesini teşvik eden bir çerçeve sunmaktadır. Bu du-

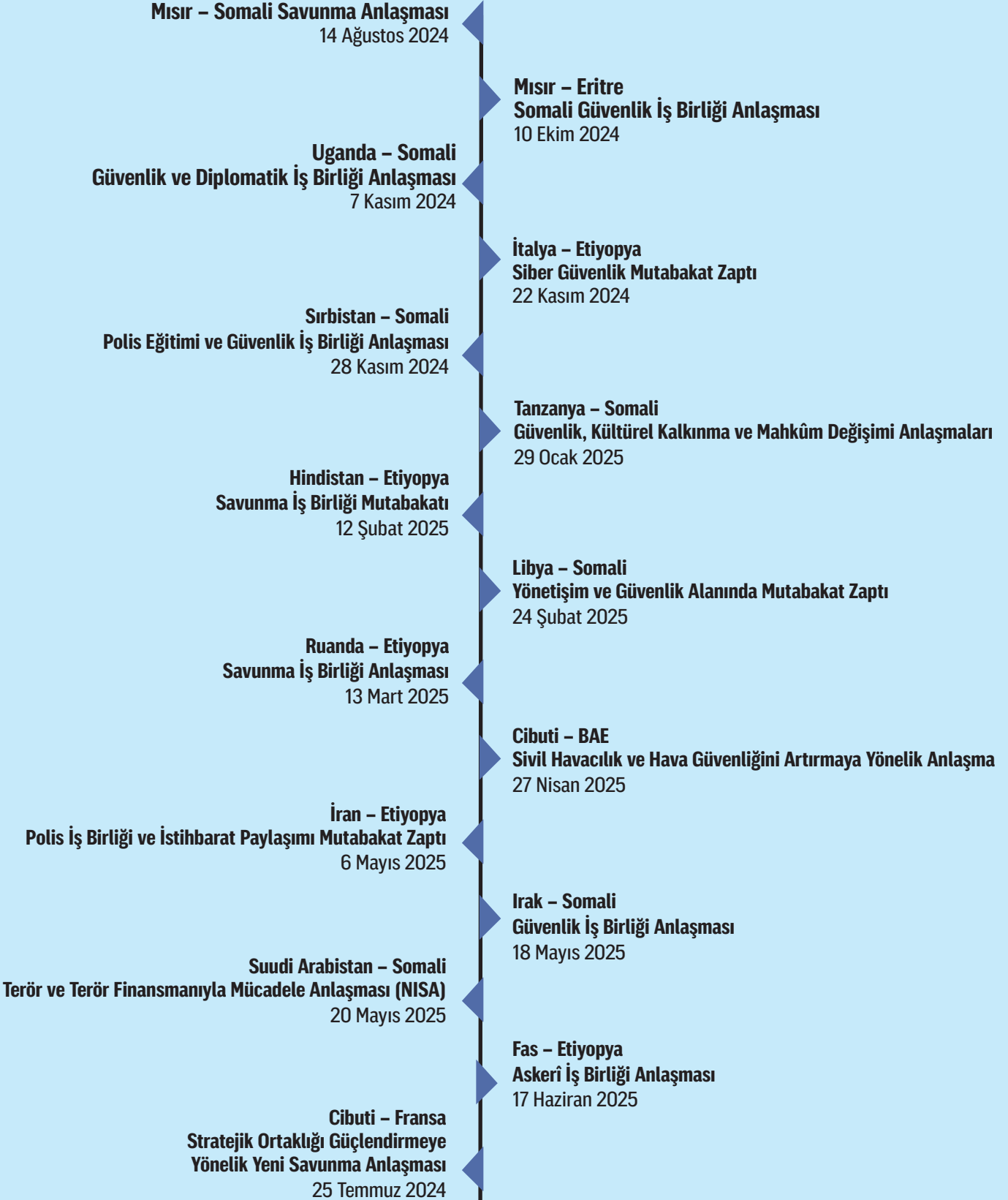
rum, Türkiye'nin kolaylaştırıcılık kapasitesinin etkinliğini gösterdiği kadar, artık sürecin nihai başarısının Somali ve Etiyopya teknik heyetlerinin uzlaşi kültürü geliştirme becerisine bağlı olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Ankara Deklarasyonu ve devamındaki teknik görüşmeler, Türkiye'nin uluslararası arabuluculuk kapasitesini ve uluslararası siyasette "barış yapıcı aktör" rolünü ortaya koymuştur. Ancak bu sürecin sürdürülebilirliği, sadece Türkiye'nin inisiyatifiyle değil, Somali ve Etiyopya'nın da uzlaşi kültürünü inşa edemeyeceğiyle doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla süreç, bir Türk diplomasisi başarısından, tarafların siyasi iradesine ve kurumsal hazırlık düzeyine evrilmektedir. Teknik görüşmelerin yapıcı bir şekilde sürdürülmesi, gelecekte somut anlaşmalara zemin hazırlayacaktır. Türkiye ise bu süreçte "Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler" ilkesine bağlı kalarak bölgesel sahiplenmeyi teşvik etmektedir. Ayrıca Ankara Süreci, uluslararası toplum için de bir model sunmaktadır: "Arabuluculuk yalnızca masa kurmakla değil, tarafların kendi çözümlerini üretmesine imkân tanımakla başarılı olur." Nitekim Türkiye bu çerçeveyi sunmuştur. **■**

AFRİKA BOYNUZU'NDA YABANCI AKTÖRLERİN NÜFUZU

Son Bir Yıl İçerisinde İmzalanan Güvenlik ve Savunma Anlaşmaları

Askerî Teknoloji-Jeopolitik Bağlamında İsrail-İran Savaşı

İBRAHİM AYDIN
ORSAM İcra Direktörü

Günümüzde farklı birçok isimle anılan yeni nesil savaşların hemen tamamında, savaşan taraflar tarafından araçsallaştırılan özel askerî şirketler ve vekil güçler gibi unsurlar ile ileri savaş teknolojilerinin konvansiyonel savaşların temel aracı olan “milli ordu”lardan daha yoğun ve daha etkili kullanıldıkları gözlemleniyordu. Bahse konu İsrail-İran Savaşı'nın kaderinde de teknoloji son derece belirleyici oldu denilebilir.

İsrail'in 13 Haziran 2025 tarihinde İran'a yönelik saldırısı ile başlayan ve ABD'nin de 22 Haziran günü İran'ın Fordo, İsfahan ve Natanz'daki nükleer tesislerine düzenlediği saldırılarla doğrudan müdahil olduğu İsrail-İran Savaşı, literatüre “12 Gün Savaşı” olarak geçmeye aday görünmektedir. Savaşa dair ilgiyi ise savaşın süresinden ziyade taraflarca uygulanan strateji ve taktikler ile kullanılan teknolojik savaş sistemlerinin çektiği söylenebilir. Nitekim savaşın strateji ve taktiğinin kullanılan bu sistemlere göre belirlendiği ve savaşın sonucunun da sahadaki durumdan ziyade kullanılan bu sistemlere bağ-

Teknolojik üstünlük tarihin her döneminde jeopolitik güç dengesinde belirleyici bir roldeydi. Dolayısıyla her zaman büyük güçlerin en önemli silahı oldu. Ancak günümüzdeki teknoloji ve inovasyonun jeopolitik güç dengesi üzerindeki etkisi bu gerçeği bambaşka bir boyuta taşıdı.

lı olarak şekillendiği anlaşıldı. Sonuçta savaşa dair bütün üstünlük iddiaları da teknoloji merkezli sistemlerin yarattığı etkiler üzerinden ortaya kondu.

Zaten günümüzde farklı birçok isimle anılan yeni nesil savaşların hemen tamamında, savaşan taraflar tarafından araçsallaştırılan özel askerî şirketler ve vekil güçler gibi unsurlar ile ileri savaş teknolojilerinin konvansiyonel savaşların temel aracı olan “milli ordu”lardan daha yoğun ve daha etkili kullanıldıkları gözlemleniyordu. Bahse konu İsrail-İran Savaşı'nın kaderinde de teknoloji son derece belirleyici oldu denilebilir. Zira ortada ne asker ne tank ne de top görüldü.

İnsanlık tarihi, savaşlar tarihidir denilir ne insanlığın tekamülü ne daha insani rejimlerin benimsenmesi ve ne de barışı korumak için kabul edilen metinler ve bu maksatla oluşturulan kuruluşların hiçbiri ebedi barışı sağlayamadı. Savaşlar durmadığı gibi savaş araçlarının gelişimi de engellenemedi. Nitekim günümüzdeki uydu destekli gözetleme sistemleri, yapay zekâ destekli büyük veri analizi ve karar verme

sistemleri, siber harp yöntemleri, kuantum sensörler, insansız hava araçları, robotik ve otonom sistemler, hipersonik, elektromanyetik ve yönlendirilmiş silahlar ile çok alanlı entegrasyon ve askerî nesnelerin interneti gibi sistemlerle şekillenen modern teknolojik gelişmeler, sadece savaşların kaderini belirlemekle kalmamakta aynı zamanda caydırıcılığın da temel belirleyicisi konumundadır. Yani teknolojik kapasite artık düşmana açık bir uyarı niteliğindedir. Savaş karşıtlığı, insan hakları ve sosyal adalet gibi değerler çoktan terk edildi, “düşmanı caydırma” motivasyonlu teknolojik bir sektör ortaya çıktı. Bu anlamda “teknolojinin militarize olduğu” söylenebilir. Hâl böyle olunca geçmişte savaş teknolojilerine mesafeli duruşları ile bilinen dev ticari şirketlerin dahi bu yaklaşımlarını terk ederek millî ordulara entegre olma, en azından iş birliği içerisinde bulunma gayreti içerisine girdikleri görülmektedir.

Aslında teknolojik üstünlük tarihin her döneminde jeopolitik güç dengesinde belirleyici bir roldeydi. Dolayısıyla her zaman büyük güçle-

rin en önemli silahı oldu. Ancak günümüzdeki teknoloji ve inovasyonun jeopolitik güç dengesi üzerindeki etkisi bu gerçeği bambaşka bir boyuta taşıdı. İleri teknolojilerin değişen doğası, ülkelerin ekonomik ve askerî kapasitesini inanılmaz düzeylere taşıdı. Böylelikle savunma sanayii alanındaki dönüşümün bir çıktısı olan ileri teknoloji ile jeopolitik arasında yeni ve farklı bir ilişki ortaya çıktı. Teknolojinin yarattığı bu yeni boyut ve etkinin jeopolitik dengeyi yeniden şekillendireceği çok açık. Gerçekten de günümüzde “veri”nin “yeni petrol” olarak kabul edildiği, yapay zekânın jeopolitik bir meseleye dönüştüğü ve teknoloji şirketlerinin jeopolitik aktörler olarak görüldüğü bir ortamda, jeopolitik yaklaşımların sabit kalması mümkün değildir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen nihayetinde jeopolitiğin bir araç olduğunu söylemek mümkündür.

İsrail-İran Savaşı'nda Teknoloji-Jeopolitik Etkileşimi

İsrail-İran Savaşı'nın jeopolitik üzerine en önemli etkisi; Ortadoğu jeopolitiğinin yeniden dünyanın

merkezine oturmasını sağlaması oldu. Bu durumda kullanılan teknolojinin savaşın seyrini belirleyebilecek ölçüde etkili olmasının yanı sıra ABD'nin Asya-Pasifik'teki büyük güç rekabetinin odağını -her ne kadar geçici olsa da- Basra Körfezi-Levant hattına kaydırması belirleyici olmuştur. Böylece ABD-Çin rekabeti bağlamında Asya-Pasifik bölgesinde beklenen küresel jeopolitik kriz, fiilen Ortadoğu jeopolitiğinde tezahür etmiştir.

İsrail, savaş stratejisini İran'a karşı sahip olduğu jeopolitik dezavantajları (dar coğrafi alan, düşük nüfus, bölgesel düşmanlıklar ile uluslararası meşruiyet sorunu ve Batı'ya aşırı bağımlılık gibi unsurlar) asimetric düzeydeki teknolojik üstünlüğüyle dengelemeyi hedefleyerek, "ilk şok ve önleyici saldırı" kon-

septi çerçevesinde şekillendirmiştir. İsrail'in 13 Haziran sabah erken saatlerinde başta İsfahan ve Natanz'daki nükleer tesisler olmak üzere İran'ın çeşitli bölgelerine yönelik gerçekleştirdiği hava saldırılarında, çok sayıda nükleer bilim insanı ile Devrim Muhafızları Ordusuna (DMO) mensup üst düzey komutan hayatını kaybetti. Benzer nitelikteki saldırılar, takip eden günlerde de devam etmiştir.

İsrail zaten Ortadoğu'da jeopolitik bir oyuncu olan ve uzun yıllardır süren tecrit ve yaptırımlara rağmen yeri geldiğinde bu rolünü oynayabilen İran'a karşı ancak teknolojik bir asimetri ile denge sağlayabilirdi. Başka bir ifadeyle Eski Ahit'te Davut'un İsrail halkına meydan okuyan iri cüsseli Gulyat adındaki savaşçıyı yenmek için sapan kullandığı anlatı-

sında olduğu gibi hem bugünün meydan okumalarına karşı koyabilmek hem de bölgedeki "yayılmacı" politikalarını sürdürebilmek için kendi lehine teknolojik bir asimetri yaratmak zorundaydı. Bu çerçevede özellikle siber savaş ve hava gücü ile hava savunma sistemleri konusunda yüksek bir düzeyi yakaladığı da görüldü. Ancak İsrail'in asıl gücünün başta ABD olmak üzere Batı'nın sağladığı sınırsız destekten kaynaklandığının da altını çizmek gerekmektedir.

İran ise genel stratejisini jeopolitik üstünlük üzerine şekillendirmişti. Bu çerçevede jeopolitiğinin avantajlarını (jeopolitik konum, petrol ve doğal gaz zenginliği, Hürmüz Boğazı'nın kontrolü ve Şii etkinliği gibi) kullanarak devlet dışı vekil unsurlar üzerinden dış müdahalelere başvur-

mak suretiyle millî güvenliğini ve rejimin güvenliğini sağlamayı amaçladığı varsayıldı. Ancak saldırının doğrudan İran topraklarını hedef alması üzerine İran'ın "misilleme stratejisi"ne dayalı ciddi bir füze kapasitesi inşa ettiği de anlaşıldı. İran'ın stratejisini sadece bölgedeki devlet dışı askerî müttefiklere bağımlı bırakmayıp gerektiğinde bu unsurları "tamamlayıcı güçler" olarak ele alan bu caydırıcılık stratejisini başından itibaren planlamış olabileceği gibi özellikle 7 Ekim sonrasında vekil unsurların zayıflatılmasıyla tedrici olarak artan tehdit üzerine bir strateji değişikliğine gitmiş olması da mümkündür.

Her ne kadar İran'ın vekil unsurlar ve füze sistemleri aracılığıyla jeopolitik avantajlarını sahaya yansıtma stratejisi genel hatlarıyla bir kar-

şılık üretmiş ve özellikle füze sistemlerinin, İsrail'in dünyanın en gelişmiş füzesavar teknolojileriyle donatılmış hava savunma sistemlerini zaman zaman aşabildiği görülmüş olsa da İsrail'in sahip olduğu teknolojik üstünlüğün, İran'ın mevcut jeopolitik gerçekliğinin sağladığı avantajları önemli ölçüde aşındırdığı da göz ardı edilemez. Aslında savaşların kendisi bizatihi jeopolitiktir. Özellikle de adı dahi coğrafi olmaktan ziyade jeopolitik bir anlam içeren Ortadoğu'da. Askerî teknolojideki değişim ve dönüşüm ise savaşın taraflarını, araçlarını, amaçlarını ve fiziki alanını etkileyen hatta değiştiren bir faktördür. Bu manada teknolojik gelişmelerin jeopolitiği etkilediği açıktır. Ancak bu etki geleksel ordularla saha tecrübesine sahip profesyonel insan faktörünün

önemini azaltmamakta üstelik jeopolitik gerilimlerin teknoloji sektörüne doğrudan ve dolaylı etkilerinin giderek daha belirgin bir hale geldiği de vaki'dir. Dolayısıyla iç içe geçmiş bu iki sistemin birbirini etkileyerek güç kazandıklarını söylemek mümkündür. Evet "henüz" ordu içerisinde insanların yerini robotlar alamadı ancak ordu içerisinde rollerin değiştiğini de kabul etmek gerekmektedir. Tam da bu noktada teknoloji destekli askerî sistemlerin ordu ve insan faktörüne doğru entegrasyonunu ön plana almanın gereğini vurgulamak gerekmektedir. Zira asıl sinerjiyi yaratacak olan budur.

Sonuç

İsrail-İran Savaşı'nda tarafların açıklamaları bir tarafa bariz bir üstünlükten bahsetmek mümkün değil. Net olan, teknolojinin baskın rolünün açıkça görülmüş olmasıdır. Buna karşın savaşın sınırlarının belirlenmesi ve sonlanmasında jeopolitiğin etkisi de göz ardı edilemez. İsrail ve ABD'nin tahrip edici saldırılarının İran'ın çok canını yaktığı açıktır. Ancak açık olan bir diğer konu jeopolitik avantajlarını kullanarak beklenenden daha yüksek bir direnç göstermesi ve İran'a destek vermesi beklenen bazı jeopolitik aktörlerin sergilediği ihtiyatlı tutumların, savaşın uzamasını ve daha geniş bir alana yayılmasını sınırlayıcı bir rol oynamış olmasıdır.

Bu tür savaş ya da gerginlik ortamları, millî güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde ağırlığın "askerî güç"e dayanan bir konseptte kaymasına neden olur. Ukrayna-Rusya Savaşı'nın, Avrupa'da askerî tehdidin yeniden merkezî bir mesele olarak ele alınmasına neden oluşu bunun açık bir örneğidir. Ancak askerî gücün yanı sıra yumuşak güç unsurlarının da göz ardı edilmemesi gerektiği not edilmekle birlikte bağımsız, yerli ve millî bir savunma sanayii çatısı altında yüksek teknolojiye dayalı askerî sistemlerin geliştirilmesi artık ertelenemez ve kaçınılmaz bir zorunluluk hâline gelmiştir. Bu zorunluluğu acil kulan, Türkiye'ye yönelik fiili bir saldırı ihtimalinin yakın olması değil, çatışma kültürü yoğun bir coğrafyada yaşıyor olmamız ve güvenliğimizi etkileyen küresel ve bölgesel gelişmelerin Türkiye'nin taşıdığı özel güvenlik endişeleri ile birlikte değerlendirilmesidir. **■**

Somali Federal Cumhuriyeti Limanlar ve Deniz Ulaştırma Bakanı Abdulkadir Mohamed Nur'un Perspektifinden Afrika Boynuzu'nda Jeopolitik Dönüşüm ve Türkiye

DR. KAAAN DEVECİOĞLU

Dr. Kaan Devecioğlu: Sayın Bakan Türkiye'de hem bir öğrenci hem de bir diplomat olarak uzun yıllar yaşamış birisi olarak Türkiye-Somali ilişkilerinin gelişim süreci ve bugün ulaştığı noktayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Abdulkadir Nur: Öncelikli olarak şunu ifade etmeliyim. Ben Türk-Somali ilişkilerini bugün uluslararası

sı ilişkiler kavramları ile değil dostluk ve kardeşlikle tanımlamayı tercih ediyorum. Özellikle 2011 sonrası süreçle birlikte bir kez daha görüldü ki birbirlerinden uzak coğrafyalarda yaşasalar da Türkler ve Somalililer arasında bir kader birliği bulunmaktadır. Bunu da bize tarih açık şekilde göstermektedir.

Türk-Somali ilişkileri tarihî süreçte konjonktürel

dönüşümlere bağlı olarak bazı dönemlerde kesintiye uğramış olsa da kendi içerisinde bir süreklilik ve tutarlılık ile ilerlemiştir. Burada yüzlerce yıla dayanan bir kardeşlik, dostluk ve mücadele birlikteliğinden bahsediyoruz. Tarihe ilgi duyanlar bunu daha iyi anlayacaktır. Somali ne zaman bir dış müdahaleye maruz kalsa Somalililerin yanında duran ilk millet Müslüman Türkler olmuştur. Bundan yaklaşık beş yüz yıl önce Adal Sultanı Ahmed Gurey, Portekiz ve iş birlikçilerine karşı mücadele ederken elinde Türk silahları yanı başında ise Türk diyarlarından gelen danışmanlar ve askerler vardı. Yine aynı şekilde Abdullah Hassan sömürgecilğe karşı mücadele ederken Türkler ellerinden gelen bütün imkânları seferber ederek onun yanında durdular. Hem coğrafi uzaklığa hem de kendilerinin içinde buldukları kaotik duruma aldırış etmeden yaptılar bunu. Kendi imparatorluğu paramparça olurken dünyanın öbür ucunda diyebileceğimiz bir millete nefes olmaya çalıştılar. Enver Paşa'nın o dönemde Somali'nin sömürgecilik mücadelesine verdiği asil desteği, Hassan ve yanındaki özgürlük savaşçılarının yanında nasıl dimdik durmaya çalıştığını arşivler bize en açık şekilde gösteriyor. Bugünün de tarihten bir farkı yok. Türkiye'de öğrendiğim çok güzel bir söz var: "Fitrat değişir sanma bu kan yine o kandır". Biz bu gerçekle 2011'de tekrar yüzleştik. Yıllar ve konjonktürün değiştiğini lakin kanın değişmediğini Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kahramanca diye tabir edebileceğimiz 2011 Somali ziyareti ile bize bir kez daha gösterdi. Hem analiz ettiğim tarihi süreç hem de Sayın Erdoğan'ın ziyareti bize göstermektedir ki Somali'ye karşı ne zaman bir dış müdahale olsa Türkler ellerinden geldiğince Somali halkının yanında durmuştur.

K.D.: O zaman ilişkilerin yeniden kurulduğu 2011 döneminde de Somali'ye karşı bir dış müdahale olduğundan bahsedebilir miyiz?

A.N: Tabii. Sayın Erdoğan'ın Somali'ye ziyaretini sadece kuraklık ve açlık üzerinden değil tarihte olduğu gibi yine bir dış müdahaleye karşı Türklerin Somalililerin yanında dimdik durması olarak okumak gerekmektedir. Sayın Erdoğan'ın Somali ziyaretinde ve öncesinde dünyaya verdiği mesajlara bakarsanız bunu çok daha iyi anlarsınız. Erdoğan her defasında "Somali yalnız ve kimsesiz değildir" vurgusu yaptı. Çünkü Sayın Erdoğan da Somali'deki kaotik durumu yaratanın uzun yıllardır devam eden dış müdahaleler olduğunu biliyordu. Şunu kabul etmek gerekir: Somali'de devlet sisteminin Soğuk Savaş sonrası yıkılmasının ardından Somali'nin varlığına karşı yapılan ve her biri farklı tarzlarda gerçekleşen dış müdahalelerin ardı arkası kesilmedi. Bunların hepsi Somali'nin tarih sahnesinde kendi havzasında akmasına izin vermemek için yapıldı. Çünkü Somali'nin potansiyeli bazı kesimleri rahatsız etmektedir. Hatta iddiamı daha ileri götüreceğim olursam bugün bile nüfuz etme arayışları devam etmektedir. Lakin artık 1990'ların ya da 2000'lerin Somalisi yok. Şu an geldiğimiz noktada daha dirençli bir Somali var. Somali'de kendi paylarına nüfuz arayışında olan kim varsa şunu çok iyi biliyorlar ki Somali artık kolay lokma değil. 2011 sonrası Somali artık hem bölgesinde hem de küresel alanda oyun kurmayı öğrendi. Türk dostlarımızın bu sürece katkısını artık anlatma ihtiyacı bile duymuyoruz. Çünkü bu gerçek herkesin aklına sahadaki pratiklerle çöktan kazandı.

Türkiye'de öğrendiğim çok güzel bir söz var: "Fitrat değişir sanma bu kan yine o kandır". Biz bu gerçekle 2011'de tekrar yüzleştik. Yıllar ve konjonktürün değiştiğini lakin kanın değişmediğini Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kahramanca diye tabir edebileceğimiz 2011 Somali ziyareti ile bize bir kez daha gösterdi.

K.D.: Sizin de vurguladığınız üzere ilişkilerin yeniden başlamasını genelde 2011'den başlatıyoruz. Lakin 2011'deki ziyaretin zeminini nasıl bir süreç oluşturdu?

A.N: Çok doğru bir noktaya parmak bastınız. Aslında 2011 tarihi bir milat oldu. Çünkü Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2011'de Somali'ye gerçekleştirdiği tarihi ziyaret, milyonlarca insanın kuraklık ve açlıkla hayatta kalma mücadelesi verdiği bir dönemde uluslararası vicdani harekete geçiren cesur bir insani dayanışma örneğiydi.

Lakin benim gördüğüm kadarı ile Türk devlet aklı 2011'e giden süreci 2005 Afrika açılımı sonrasında zaten ilmek ilmek dokumuştur. Türkiye'nin Osmanlı'nın parçalanması sonrası Afrika hususunda içe kapanık bir politika izlediği malumunuz. Fakat 2005'te Sayın Erdoğan ve arkadaşlarının birçok konuda olduğu gibi Afrika konusunda da geliştirdikleri yeni anlayış ile hem düşünsel hem de pratik boyutlarda yeni bir akıl benimsenmiş. 2005 sonrası haberleri incilerinseniz o dönemdeki devlet aklı bir şekilde Somali'yi her fırsatta Türk devletinin gündemine sokmuş. Gün gelmiş BM toplantılarında gün gelmiş Afrika Birliği toplantılarında bir araya gelmiş.

Şunu da bilmek gerekiyor Temmuz 2008'de o dönemki büyükelçimizin güven mektubunu sunması ile bizim Ankara'da bulunan elçiliğimiz faaliyete geçti. Ben de bu elçilikte ilk göreve başlayan kişilerden birisiyim. 2008'den 2011'e geline süreçte yeniden kurulacak ilişkilerin zemini birçok kişinin üstün çabaları ile sağlam bir zemine oturtuldu. Bu süreçlerin hepsine ben de birinci elden şahit oldum.

Şunu da burada yeri gelmişken belirtmek gerekiyor. Türk-Somali ilişkilerinin yeni döneminin ilmek dokunmasında elbette birçok kişi ve kurumun emeği oldu. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Diyanet Vakfı, Maarif Vakfı ve birçok diğer sivil toplum kuruluşu... Lakin hepsinin ötesinde bir kişi özel teşekkürü hak ediyor. O da Sayın Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. Ben bu vesile ile Somali halkı adına Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan'a teşekkür ederim.

ğan'a bir kez daha minnettarlığımı ve teşekkürlerimi sizin aracılığınız ile iletmek istiyorum. Çünkü Sayın Erdoğan Somali konusunu şahsi meselesi gibi sahiplendi. O günden bugüne de bu sahiplenmekten bir gün olsun vazgeçmedi. Öyle olmasa zaten hangi lider kendi ve beraberindekilerin canını tehlikeye atarak etrafında düzgün bir çit bile olmayan havalimanına bir millete umut olmak için gelirdi?

K.D.: 2011'deki Sayın Erdoğan'ın ziyareti sonrasında başlayarak bugüne gelen süreci nasıl tanımlarsınız?

A.N.: Bu on dört yıllık süre zarfında hem Türkiye'nin desteğiyle Somali'nin kalkınması, Somali'de devlet inşası süreçlerinin ilerletilmesi hem de iki ülke ilişkilerinin gelişmesi için kurumlar ve şahıslar elinden gelen çabanın en iyisini gösterdiler. Türkiye, 2011'den bu yana insani yardımdan altyapı projelerine, sağlık ve eğitim yatırımlarından askeri iş birliği ve kurumsal kapasite geliştirmeye kadar Somali'nin yeniden ayağa kalkmasında çok boyutlu ve sürdürülebilir katkılar sundu. Mogadişu'daki büyükelçilik binası, Erdoğan Hastanesi, Aden Adde Havalimanı'nın modernizasyonu, Somali Türk Görev Kuvveti Komutanlığı bünyesindeki askeri eğitim faaliyetleri ve Somali'ye özel ekonomik kalkınma projeleri gibi somut adımlarla bu kardeşliği sahada da görünür kılmıştır. Bunların hepsini bir kenara bırakacak olsak bile sadece Türkiye'nin binlerce Somalili öğrenciyi Türkiye'ye getirerek onlara Somali'yi yeniden inşa edecek birikim ve donanımı kazandırması yeter.

Karşınızda Türkiye'de eğitim almış bu örneklerden birisi olarak oturuyorum. Başlattığı bu eğitim seferberliği ile aslında Türkiye, Somali'nin geleceğini inşa etti. Bugünü inşa etmek kolay ama günün kurtarmak, gösteriş yapmak yerine geleceğe yatırım yapmak her babayığidin harcı değildir.

Bu gözle görülür yatırımların dışında şunu da hatırlatmakta fayda var ne zaman başımız dara düşse ilk yanımızda gördüklerimiz Türk kardeşlerimizdi. Aynı şekilde sadece acılarımıza değil aynı zamanda mutluluklarımıza da paydaş ilk onlar oldular. Bu nedenle de zaten başta da dediğim gibi Türk-Somali ilişkilerini bugün uluslararası ilişkiler tanımları ile değil dostluk ve kardeşlikle tanımlamayı tercih ediyoruz.

Türkiye'nin de desteği ile son dönemdeki kazanımlarımızla artık Somali geleceğe daha umutla bakıyor. Özellikle son dönemde teröre karşı verdiğimiz mücadele, uluslararası arenada kazandığımız itibar ve içeride sağladığımız ilerleme ile çok daha iyi bir noktadayız. Birçoklarına göre Somali bir zamanlar yaşam belirtleri göstermiyordu. Lakin bugün gelinen noktada Somali halkının azim ve kararlılığı ile Türkiye'nin de desteğiyle bırakın yaşam belirtilerini, mücadele eden bir Somali var. Çözmek için gecemizi gündüzümüzü verdiğimiz bütün sorunlarda bu mücadelemizin bir sonucu, zayıflığımızın değil.

K.D.: Son dönemdeki kazanımlarımızdan kastınız nedir? Biraz bunları açabilir misiniz?

A.N.: Burada özellikle altını çizmek istediğim dönem Sayın Cumhurbaşkanımız Hasan Şeyh Mahmud'un 2022 yılında yeniden Cumhurbaşkanlığına seçilmesi-

Türkiye ile imzaladığımız "Savunma ve Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması" bana göre Türkiye Somali ilişkilerindeki bugüne kadarki en önemli stratejik kazanımdır. Çünkü yalnızca iki ülke arasındaki ilişkileri değil Somali'nin geleceğini kökten etkileyecek tarihi bir açılım sağlamıştır.

le başlayıp günümüze kadar uzanan süreçtir. Bu Somali'nin yeniden toparlandığı, devlet kapasitesinin daha güçlü bir biçimde inşa edildiği, halkın güçlü desteğiyle çok katmanlı güvenlik tehditlerine karşı yeni bir tarzda mücadele başlatıldığı ve uluslararası alanda etkin bir diplomasi yürütüldüğü bir yeniden ayağa kalkma dönemidir.

Dezenfermasyon bir kenara bırakılıp sahadaki gerçekleri dikkate alındığında bu dönemde Somali Millî Ordusu'nun el-Şebab'a karşı yürüttüğü operasyonlarda son derece kritik ilerlemeler kaydedildiği görülecektir. Bu mücadele sadece askeri değil finansal ve ideolojik olarak da sürdürülmüştür. Bu mücadele sayesinde Mogadişu'nun artık ne kadar güvenli, yatırıma açık ve yaşanabilir bir şehir hâline geldiği bütün dünyanın malumdur.

Ekonomi cephesinde IMF ve Dünya Bankası iş birliğiyle yürütülen reform süreci sayesinde 2023 yılı sonunda Somali dış borcunun büyük bölümünden kurtularak uluslararası finans sistemine yeniden entegre edildi. Gelirlerin dijitalleştirilmesi ve stratejik kamu gelirlerinin merkezî bütçeye aktarılmasıyla devletin mali kapasitesini gözle görülür biçimde güçlendirdi.

Demokratik temsil açısından ise Somali tarihinde ilk kez bu kadar ciddi ve kararlı bir şekilde "her birey bir oy" ilkesine dayalı bir seçim sistemine geçiş süreci başlatıldı. Bugüne kadar görev yapmış tüm cumhurbaşkanlarının söz verdiği ancak uygulamada hiçbir somut ilerleme kaydedemediği bu mesele ilk kez bu dönemde devletin öncelikli gündemlerinden biri hâline geldi. Türkiye'de olduğu gibi halkın doğrudan iradesini sandığa yansıtabileceği bir sistemin altyapısı fiilen kurulmaya başlanmıştır. Bu sadece bir seçim reformu değil Somali'nin toplumsal sözleşmesinde yapısal bir değişim anlamına gelmektedir.

Somali'nin bölgesel ve küresel entegrasyonu açısından da kritik bir gelişme yaşandı. O da Somali'nin Doğu Afrika Topluluğuna (EAC) tam üye olarak kabul edilmesidir. Bu adım, Somali'nin ekonomik ve siyasi anlamda bölgesel sistemle daha derin bir entegrasyona girmesini sağlamakla kalmadı aynı zamanda da serbest dolaşım-

dan altyapı projelerine kadar birçok alanda somut fayda sunmaktadır.

Tüm bu kazanımlara ek olarak Hasan Şeyh Mahmud'un ikinci döneminde elde edilen iki gelişme Somali'nin diplomatik tarihinde çığır açmıştır. İlki, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 2023 yılında Somali'ye yönelik 30 yıllık silah ambargosunu tamamen kaldırmasıdır. İkincisi ise Somali'nin 2025-2026 dönemi için BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmesidir. Bu iki adım, Somali'nin sadece egemenliğini yeniden kazanmadığını ve aynı zamanda uluslararası sistemin karar mekanizmalarında etkin bir aktör hâline geldiğini açıkça göstermektedir. Yalnızca bu iki gelişme bile Somali'nin küresel konumunda tarihi bir kırılma noktasıdır.

Fakat bana "senin şahsi bakış açına göre en önemli kazanım nedir?" diye sorulsa tereddütsüz cevabım Türkiye ile 8 Şubat 2024 tarihinde imzaladığımız "Savunma ve Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması" olacaktır.

K.D.: Türkiye ile imzalanan bu anlaşma Somali için neden bu kadar önemli ve ne anlam ifade ediyor?

A.N: Türkiye ile imzaladığımız "Savunma ve Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması" bana göre Türkiye-Somali ilişkilerinde bugüne kadarki en önemli stratejik kazanımdır. Çünkü yalnızca iki ülke arasındaki ilişkileri değil Somali'nin geleceğini kökten etkileyecek tarihî bir açılım sağlamıştır.

Somali oldukça bereketli topraklara sahip olan bir deniz ülkesidir. Afrika'nın en uzun sahil kıyısına sahip ülkesiyiz. Lakin iç savaş sonrası yaşanan talihsizlikler, dış müdahaleler ve terör nedeniyle yıllarca bereketli topraklarımızı kullanamadığımız gibi zengin denizlerimizdeki kaynaklarımıza da ulaşımımız çok kısıtlı kaldı. Bu bizim için kabul edilebilir bir durum değil. Çünkü birincisi kendi kaynaklarımız orada kullanılmayı beklerken bizi hâlâ başkalarının eline bakmaya mahkum etmek istiyorlar. Diğer yandan ise Somali'nin savunması hem kara topraklarımızı hem de Türklerin tabiri ile "mavi vatan"ı içermektedir. Sadece savunması değil refahı da aynı şekilde bu kara vatanımızda ve mavi vatanımızda yatmaktadır.

Tüm bunlar düşünüldüğünde bu çerçevede anlaşması bize kendi kaynaklarımızı kendi halkımızın refahına

Yeni Mogadişu Limanı Projesi'ni yakında hayata geçireceğiz. Bu proje Somali'yi Hint Okyanusu ekonomisinde yeniden öne çıkaracak ve ülkemizi 21. yüzyılın ticaret ve lojistik gücü haline getirerek potansiyelimizi bütün dünyaya sunacaktır.

sunma imkânı sağlamaktadır. Çünkü Somali'nin uzun süredir zayıf kalan kara ve deniz kuvvetlerini yeniden inşa etmeyi, kara ve deniz güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca da bu anlaşma sayesinde Türkiye'nin teknik ve yatırım desteğiyle Somali'nin münhasır ekonomik bölgesinde yer alan enerji ve doğal kaynakların keşfi için bir fırsat penceresi aralanmaktadır.

Diğer yandan ise bu anlaşma ile Somali egemenliğini daha güçlü şekilde koruyabilme, güvenlik kapasitesini artırma ve ulusal savunma yapısını modernleştirerek

bölgede kendi kaderini tayin etme iradesini pekiştirmektedir. Çünkü kara ve deniz kaynaklarımızdan faydalanamadığımız ve buralarda egemenliği tam anlamıyla sağlayamadığımız zaman hem ekonomik hem de siyasal anlamda dış müdahaleye açık oluyoruz. Diğer yandan ise terör örgütlerinin dışarıdan aldıkları yardımlarla içeride huzuru bozmasının da önüne geçemiyoruz. Bu sorunların hepsinin çözümü bizim için artık vazgeçilmezdir. Bu sorunların bu anlaşmanın berabe-

rinde getireceği süreçler ve sonuçlarla çözüleceğine de inancımız tamdır. Bu nedenle söz konusu anlaşma yalnızca bir savunma protokolü değil Somali'nin bağımsızlık mücadelesinin yeni aşamasında stratejik bir dönüm noktasıdır. Yani kısacası tarihi süreçte olduğu gibi dış müdahalelerin önünü kesecek yeni bir kardeşlik ve iş birliği deklarasyonudur.

K.D.: Sayın Bakan İstanbul'da düzenlenen ve ülkenizi temsilen katıldığımız "Küresel Ulaştırma Koridorları Forumu" kapsamında "Bağlantısallığın Güçlendirilmesi Alanında İş Birliği Mutabakat Zaptı"na imza attınız. Somali'nin stratejik konumu göz önüne alındığında yeni küresel ekonomik koridorlar içinde Somali nasıl bir rol üstlenmeyi hedefliyor?

A.N: Hepimiz biliyoruz ki pandemi, silahlı çatışmalar ve iklim krizleri gibi karmaşık ve sürekli krizlerin olduğu bir dönemden geçiyoruz. Hürmüz Boğazı'nın kapanması, Kızıldeniz'deki tehditler ve Ortadoğu'daki artan gerilimler, küresel taşımacılık koridorlarımızın ne kadar kırılgan ve jeopolitik açıdan savunmasız olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi. Bu kesintiler yalnızca ticareti yavaşlatmakla kalmıyor bizi alternatif, güvenli ve sürdürülebilir rotalar aramaya zorluyor.

Bugünün küresel dalgalanmalarının bizi zorladığı bu arayış bir gerçeği daha net göstermektedir: Dünya artık Somali'nin keşfedilmemiş potansiyelini görmezden gelemez. Çünkü Somali eşsiz bir konuma sahiptir. Bu konum Somali'yi coğrafi bir geçiş noktası yapmanın ötesinde aynı zamanda da küresel taşımacılık dönüşümünün stratejik bir itici gücü hâline getirmektedir.

Zaten yüzyıllar boyunca Zeila, Berbera, Mogadişu, Hobyo ve Kismayo gibi limanlarımız, Afrika'yı Gujarat, Aden, Zanzibar ve ötesine bağlamıştır. Somali'nin tarih boyunca üstlendiği bu kilit rolü ve potansiyeli ile yeni üstleneceği rolü yeniden hayata geçirmek hepimizin sorumluluğudur. Biz bu sürecin ilk adımı olan Yeni Mogadişu Limanı Projesi'ni yakında hayata geçireceğiz. Bu proje Somali'yi Hint Okyanusu ekonomisinde yeniden öne çıkaracak ve ülkemizi 21. yüzyılın ticaret ve lojistik gücü hâline getirerek potansiyelimizi bütün dünyaya sunacaktır. Ancak şunu da belirtmek gerekmektedir. Bu liman çok daha geniş ve entegre bir kalkınma vizyonunun bir parçasıdır.

Bu vizyon, bir Serbest Ekonomik Bölge, yeni uluslararası havalimanı ve bir uydu şehrini de kapsamaktadır. Tüm bu unsurlar bir araya geldiğinde Somali aynı zamanda bölgedeki denize kıyısı olmayan ülkeler için de modern küresel ticaret yollarına erişim sağlayan stratejik ortak olarak öne çıkacaktır. Bu çerçevede biz potansiyelimizi hayata geçirmeye dünyanın refahına katkı vermek için ve bu potansiyeli bütün insanlığa sunmaya hazırız. İmzaladığımız mutabakat zaptı da bizimle bu hayali paylaşacak bütün dostlarımızla çalışmaya hazır olduğumuzun bir yazılı deklarasyonudur. **XX**

İran-İsrail Çatışmasının Bölgesel Boyutları

DOÇ. DR. SERHAN AFACAN
İRAM Başkanı

Resmî olarak nükleer silah peşinde olmadığını uzun yıllardır beyan eden İran, şayet bu noktadan sonra uluslararası topluma karmaşık sinyaller gönderip nükleer programını kuşkuya neden olacak şekilde yürütmeye devam etmek isterse uğradığı zarardan dolayı daha az ikna edici olacağı gibi çok daha büyük bir saldırı riskini göze almak zorunda da kalacaktır.

Israil'in 13 Haziran Cuma günü sabahın erken saatlerinde başlatıldığı ve son aşamalarında ABD'nin İran'ın nükleer tesislerine yönelik saldırılarıyla müdahil olduğu; İran'ın ise İsrail'e görece şiddetli bir karşılık verdiği çatışma süreci, ABD'nin Katar'daki üssüne "kontrollü" bir tepki vermesiyle son bulmuştur. Söz konusu çatışma, bölgedeki gerilimin on iki gün boyunca tehlikeli biçimde tırmanmasına neden olmuştur.

Çatışma söz konusu üç ülkeyi doğrudan etkilese de ABD cenahında kayda değer bir hasara neden olmadı. İran'ın güçlü misillemeleriyle karşı karşıya kalan İsrail de çatışmayı hasmına nispetle daha az zayıflatmış görünmektedir. İran cephesinde ise durum oldukça farklı. Genel Kurmay Başkanı Muhammed Bakıri, Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) Genel Komutanı Hüseyin Selami ve DMO Hava Kuvvetleri Komutanı Emi Ali Hacızade başta olmak üzere bazı önemli komutanlarını kaybeden İran'da çok sayıda nükleer bilimci de İsrail saldırılarında hayatını kaybetti. Ayrıca İran'ın çeşitli askeri tesisleri ile Fordo, Natanz ve İsfahan gibi kritik önemdeki nükleer tesisleri de saldırılardan büyük hasar aldı.

Resmî olarak nükleer silah peşinde olmadığını uzun yıllardır beyan eden İran, şayet bu noktadan sonra uluslararası topluma karmaşık sinyaller gönderip nükleer programını kuşkuya neden olacak şekilde yürütmeye devam etmek isterse uğradığı zarardan dolayı daha az ikna edici olacağı gibi çok daha büyük bir saldırı riskini göze almak zorunda da kalacaktır. Çatışmanın bitişinden itibaren İranlı karar alıcılar, bu dâhil birçok stratejik konu üzerinde çalışmaktadır. Kuşkusuz İran'ın üzerinde çalışması gereken en can alıcı konulardan biri de son yıllarda üst üste verdiği ve İsrail'in bu son saldırılarının mahiyet ve boyutuyla daha da aşikâr hâle gelen istihbarat açıklarıdır. Dolayısıyla İran bir yandan çatışma sürecinde karşı karşıya kaldığı zaafı analiz ederken bir yandan da çatışma sonrası dönemde atacağı adımları tasarlamaktadır.

Diğer yandan bu çatışma, ABD, İran ve İsrail'i doğrudan ilgilendirse de küresel boyutları ve kritik bölgesel yönleri olan bir gelişmedir. Her ne kadar İran-İsrail hattında uzun süredir bir gerilim var olsa ve 1 Nisan 2024'te İsrail'in İran'ın Şam'daki konsolosluk

binasını hedef almasıyla gerilim iki ülkenin doğrudan birbirini hedef aldığı bir zemine taşınsa da bu son çatışmanın şiddet ve süresi, bölgede güvenlik kaygılarını tırmandırdı. Bütün bölge devletleri, çatışmayı başlatan tarafın Tel Aviv yönetimi olduğunu vurgulayıp bir an önce ateşkes sağlanması gerektiği yönünde pozisyon alarak oldukça dengeli bir diplomatik tutum takınsa da gelişmelerin kontrolden çıkma riskini dikkate alarak hareket etti.

Son kertede 24 Haziran sabahından itibaren ateşkesin devreye girmesine rağmen söz konusu güvenlik riskleri büyük ölçüde varlığını korumaktadır. Dolayısıyla çatışmanın Ortadoğu için doğurduğu fiili ve potansiyel güvenlik risklerini hem çatışma süreci hem de çatışma sonrası denge bağlamında değerlendirmek gerekmektedir.

Çatışma Bölgede Nasıl Okundu?

21. yüzyılda dünyada Ortadoğu kadar güvenlik testine tabi tutulmuş pek az bölge bulunmaktadır. 2003'te ABD'nin Irak'ı işgaliyle başlayan süreç, Arap Baharı sürecinin ortaya çıkardığı kırılganlıklar ve nihayet 2011-2024 yılları arasında süren Suriye iç savaşı, bölgede uzun süreli istikrarsızlıklara neden olmuştur. Bunlara İsrail'in bölgede uzun yıllardır devam eden ve 7 Ekim sonrasında Gazze'de soykırım düzeyine varan saldırganlıklarını da eklemek gerekmektedir. Ortadoğu'da kronik hâle gelen istikrarsızlık ortamı bir yandan Irak, Suriye ve Lübnan'da devlet otoritesini zayıflatırken bir yandan da devlet dışı silahlı grupların etki alanını genişletmiştir. İran bölgesel nüfuzunu artırmak için bu gruplarla özellikle de Şii olanlarıyla iş birliği yapmıştır.

Gelinen noktada Aralık 2024 itibarıyla Beşşar Esed karşıtı muhalefetin Suriye'de iktidarı ele geçirmesinin yanı sıra 7 Ekim sonrasında önemli oranda kapasite kaybına uğrasa da Hizbullah, Lübnan'da hâlen ülkenin en organize güç merkezi konumundadır. Irak'ta ise Muhammed Şiya es-Sudani son birkaç yıldır istikrarı sağlamış olsa da ülkede hâlâ parçalı bir yapı hâkimdir. Bu yapı içinde İran her ne kadar bütününe hâkim değilse de Haşdi Şabi içindeki bazı unsurları kontrol etmektedir. Her ne kadar Haşdi Şabi ve genel olarak İran ile iltisaklı görülen, İranlı yetkililerin ise "direnış ekseri" olarak adlandırdığı

Diplomatik olarak "çevrelenmiş" bir İsrail'in normal bir devlet gibi davranacağı konusundaki zamansız iyimserlik, 7 Ekim'den itibaren işlediği soykırımlar nedeniyle geçersiz kalsa da bu devletlerin koşulların oluşması durumunda aynı yolda devam etme eğiliminde oldukları görülmektedir.

unsurlar doğrudan İran adına çatışmaya dâhil olmamış olsa da çatışmanın daha uzun sürmesi ve bölgesel düzeyde yayılması, bu durumu değiştirebilecek bir potansiyele sahiptir. Bu nedenlerle İran ile İsrail arasında kapsamı genişleyen bir çatışma başta bu ülkeler gelmek üzere bölge genelinde önemli güvenlik sorunlarına neden olma potansiyeli taşımaktadır. Elbette buna küresel enerji tedarikinde kritik konumda bulunan Hürmüz Boğazı'na ilişkin kaygıları da eklemek gerekmektedir.

Bir diğer kaygı da Körfez suyunda yaşanacak bir kontaminasyon riskidir. Kuveyt, Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn ve Umman'ın arıtma ya da tuzsuzlaştırma (desalinasyon) yöntemiyle Basra Körfezi'nden içilebilir su elde ettiği için nükleer restleşmeye dayalı olarak suda oluşacak bir kirliliğin felaket düzeyinde etkileri olacaktır. Nitekim her ne kadar son saldırılarda herhangi bir şekilde hedef alınmasa da İran'ın Basra Körfezi üzerinde bulunan Buşehr nükleer santralının gelecekte hedef olmasının kaçınılmaz olarak bu yönde olumsuz sonuçları olacaktır.

Bölge devletleri bahsedilen risk-

lerden tümünü ya da konumuna göre birkaçını merkeze alarak çatışmayı körüklememe ve olabildiğince hızlı sonlandırma yönünde pozisyon almıştır. Peki bölge devletlerinin bu sürece bakışını şekillendiren temel dinamikler nelerdir?

“Ne İran ne İsrail” mi?

Basra Körfezi'nde Suudi Arabistan öncülüğündeki Arap devletleri, son yıllarda silahlanmaya önemli harcamalar yapsa da bunu kalkınmanın bir gereği olarak görmekte ve herhangi bir silahlı çatışmanın doğrudan tarafı olmayı çıkarlarına aykırı bulmaktadır. Bu devletler açısından çatışmanın İsrail ya da İran tarafından başlatılması arasında bir fark da bulunmamaktadır.

BAE ve Bahreyn'in 2020'de dâhil olduğu Suudi Arabistan'ın ise daha temkinli yaklaştığı İbrahim Anlaşmaları sürecine söz konusu devletlerin bakışı temelde bu amaca ulaşmaya dönüktü. Diplomatik olarak “çevrelenmiş” bir İsrail'in normal bir devlet gibi davranacağı konusundaki zamansız iyimserlik, 7 Ekim'den itibaren işlediği soykırımlar nedeniyle geçersiz kalsa da bu devletlerin

koşulların oluşması durumunda aynı yolda devam etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu noktada Suudi Arabistan'ın tutumu özellikle dikkat çekicidir. Riyad yönetimi İsrail ile diplomatik ilişkiler kurmanın 1948'den beri farkı safhalara geçerek devam eden Arap-İsrail savaşının geride kalan on yıllarında elde edilemeyen sonuçları sağlayabileceğini düşünmekle birlikte, böylesi bir adımın doğurabileceği olası riskleri de göz önünde bulundurduğundan, BAE veya Bahreyn kadar hızlı ve doğrudan bir şekilde harekete geçmemiştir. Hatta Ağustos 2024'te ABD kaynaklı olarak çıkan haberlerde Velihaht Prens Muhammed bin Selman'ın (MbS) ABD'li bazı Kongre üyeleriyle bu konudaki kaygılarını paylaştığı ve 1970'ten suikastla hayatını kaybettiği 1981 yılına kadar Mısır Cumhurbaşkanı olan Enver Sedat örneğini verdiği aktarılmıştı. Haberlerde MbS'nin bir Suudi Arabistan-İsrail normalleşmesinin kendisini Enver Sedat ile aynı makus talihe duçar bırakmasından endişe duyduğu da yazılmıştı. Süreçteki temkin faktörü bir yana bırakılırsa Suudi Arabistan'ın da diğer bölge devletleri gibi “normalleşmeyi” İsrail'i kontrol altına alacak

Körfez'in Arap devletleri açısından ABD-İran görüşmelerinin bir anlaşmayla sonuçlanması ve Gazze'de ateşkes sağlanması büyük önem arz etmektedir. Aksi takdirde İsrail'in saldırılarına yeniden başlaması ya da İran'ın politika değişikliğine giderek nükleer silahlanma arayışına girmesi bölgede gerilimi farklı bir boyuta taşıyacaktır.

bir yol olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Benzer bir şey Suudi Arabistan'ın İran'a bakışında da görülmektedir. İran ile Suudi Arabistan arasında son yıllarda ilişkilerde bir normalleşme görülse de iki ülke arasındaki güven açığı varlığını korumaktadır. Bu nedenle Suudi Arabistan da İran'ın fazla güçlenmesini ve nükleer programını ilerletmesini istememektedir. Riyad yönetiminin üzerinde durduğu konulardan bir diğeri de İran'ın balistik füzeleri ve bölgesel politikalarıdır. İran füzelerinin çatışma boyunca sergilediği performans bölgedeki endişeleri de artırmıştır. Ancak Suudi Arabistan, İran kaynaklı bu risklerin çatışma yoluyla değil anlaşma yoluyla bertaraf edilmesini istemektedir.

Çatışma Sonrası Süreç Ne Vaat Ediyor?

Bölge devletleri açısından çatışmanın tarafı olan İran ve İsrail'in çatışma sonrası süreçte nasıl bir yol takip edeceği kritik önemdedir. Çatışma sonrası ülke içinde yapılan tartışmalara bakıldığında İran'ın iç ve dış siyasette sertlik değil yumuşama yanlısı bir tutum sergileyeceği anlaşılmaktadır.

İsrail içinde de Binyamin Netanyahu'nun politikalarının neden olduğu fiili ve potansiyel risklerin öne çıkarıldığı görülmektedir.

Çatışma boyunca ülke içinde herhangi bir kalkışma ya da bu yönde girişimin yaşanmamasının önemli bir gösterge olduğunu düşünen İranlı yetkililerin, önümüzdeki süreçte rejim etrafındaki konsolidasyonu güçlendirmeye çalışacağı söylenebilir. Benzer şekilde İran bir yandan ABD ile görüşmeleri sürdürme yoluna gidecek diğer yandan da bölge devletleriyle olan ilişkilerini geliştirmeye devam edecektir. İran'ın çatışma boyunca Hürmüz Boğazı'ndaki trafiği engellemeye teşebbüs etmemesi, kendi çıkarlarını korumak kadar bu amaçla da alınmış bir pozisyonudur. Tahran, bu tarz bir adım atarak bir enerji krizine neden olmanın hem bölgede hem de dünyanın geri kalanında kendisine karşı büyük bir tepkiye neden olup cepheyi genişleteceği değerlendirilmesinde bulunmuştur.

Tüm bunlar dikkate alındığında Körfez'in Arap devletleri açısından ABD-İran görüşmelerinin bir anlaşmayla sonuçlanması ve Gazze'de

ateşkes sağlanması büyük önem arz etmektedir. Aksi takdirde İsrail'in saldırılarına yeniden başlaması ya da İran'ın politika değişikliğine giderek nükleer silahlanma arayışına girmesi bölgede gerilimi farklı bir boyuta taşıyacaktır. Tüm bu nedenlerle çatışma sonrası süreç Ortadoğu'da bir diyalog zemini vaat etmektedir. Nitekim Katar bunu mümkün hâle getirmek için İran'ın Katar topraklarındaki ABD üssünü hedef almasına göz dahi yummuştur.

Buradan bölge devletlerinin güvenlik beklentilerini karşılayacak bir sonuç elde edilmesi için İsrail'in saldırganlıklarını sonlandırması İran'ın ise belirli alanlarda politika değişikliğine gitmesi gerekmektedir. Her iki noktada da ABD'nin pozisyonu belirleyici olacaktır. Dolayısıyla çatışmanın tarafı olan ülkeler çatışma sonrası sürecin şekillenmesinde de etkili olacaktır. Bölge devletlerinin hassasiyetlerinin dikkate alınması bu sürecin kaderinde belirleyici olacaktır. Aksi hâlde İran-İsrail geriliminin ritmine hapsedilmiş bir bölgesel dengeyi hiçbir bölge devleti kabul etmeyecektir. **OX**

12 Gün Savaşı'nın Gölgesinde Rusya-İran Stratejik Ortaklığının Sınırları

DOÇ. DR. MERVE SUNA ÖZEL ÖZCAN

Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Ortadoğu'daki uzun süredir devam eden İsrail ve İran arasındaki "gölge savaşları"nın topyekün bir çatışmaya dönüşmeye en çok yaklaştığı dönem, 13 Haziran 2025 tarihinde yaşanan gelişmelerle kayıtlara geçmiştir. İsrail'in 13 Haziran'da İran'a yönelik başlattığı ve ilerleyen günlerde ABD'nin de müdahil olmasıyla küresel bir savaşa dönüşme potansiyeli taşıyan bu 12 günlük çatışmada, İran'ın üç kilit nükleer tesisinin vurulması bölgeyi ve küresel güçleri büyük bir yol ayrımına getirmiştir.

İsrail ile İran arasında 12 gün süren savaş sona erdi denilirken dünya yeniden kaos ve belirsizlik içinde. Aslında

savaşın bittiğini söylemek mümkün değildir çünkü özellikle İsrail'in açıklamalarında İran'a yönelik operasyonların devam edeceğine dair net ifadeler yer almaktadır. İsrail'in temel amacı; İran'ın nükleer ve balistik füze programlarını tamamen durdurma- tır.

Bu süreçte İsfahan, Natanz ve Fordo'nun ABD tarafından bombalanmasının ardından ABD Başkanı Donald Trump ateşkes çağrısında bulunmuş, taraflar arasında barışın sağlanması için diplomatik yolları desteklediğini ifade etmiştir. Ancak İsrail Savunma Bakanı Yisrael Katz'ın yaptığı İran karşıtı açıklamalar yaşananların Trump'ın resmi açıklamalarının aksi-

ne çok daha karmaşık ve çelişkili bir tablo çizdiğini göstermektedir. Bu süreç sadece İran ve İsrail arasındaki bir savaş olmanın ötesinde, bölgedeki güç dengeleri, uluslararası diplomasi ve büyük güçlerin çıkar çatışmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla resmi olarak savaş sona ermiş görünse de İran'ın nükleer programı ve bölgesel nüfuz hedefleri devam ettiği süreçte kalıcı bir barışın sağlanması zordur. İşte tam bu noktada, İran ile Ocak 2024'te stratejik ortaklık imzalayan ve Trump'ın 24 saatte savaşı bitireceğini iddia ettiği Rusya'nın Ukrayna savaşı cephesindeki yaklaşımına bakmak gerekmektedir. Çünkü bu çatışma süreçleri yaşanırken Rusya hem

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan'ın Moskova'da imzaladığı "Kapsamlı Stratejik Ortaklık Anlaşması", enerjiden güvenliğe uzanan geniş bir yelpazede iş birliği alanlarını içermektedir.

Anlaşmanın en dikkat çekici unsurlarından biri ise ortak askerî tehditlere karşı birlikte hareket etme taahhüdü ve ortak askerî tatbikatların gerçekleştirilmesidir.

arabuluculuk girişiminde bulunmuş hem de Ukrayna'ya yönelik saldırılarını sürdürmüştür. Esasında Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası kapsamında İran ile imzaladığı stratejik ortaklık dikkatle okunması gereken bir konu olsa da biz Rusya'nın özellikle Ukrayna ile devam eden savaş döneminde sıcak denizleri eskisi kadar koruyamadığını gördük. Nitekim Rusya'nın Suriye'deki askerî müdahaleleri 8 Aralık 2024 itibarıyla sona ererken İran konusu yeni soru işaretleri uyanıran bir alan olmuştur.

Yaptırımlar Dostluğu ve Stratejik Açıklar

Rusya ve İran ilişkilerinde özellikle Batı yaptırımları önemli bir yere sahiptir. Tarafların uzlaşa ve ortaklıklarında Batı yaptırımlarının yarattığı etkinin önemi büyüktür. İran açısından bu yaptırımların sonucu aslında kendi teknoloji ve Ar-Ge alanlarında gelişme göstermesidir. Rusya için ise özellikle 2022 sonrasında Batı'nın uyguladığı binlerce yaptırıma karşı bir direniş ve dayanışma yansıması olmuştur. Bu bağlamda iki ülke arasın-

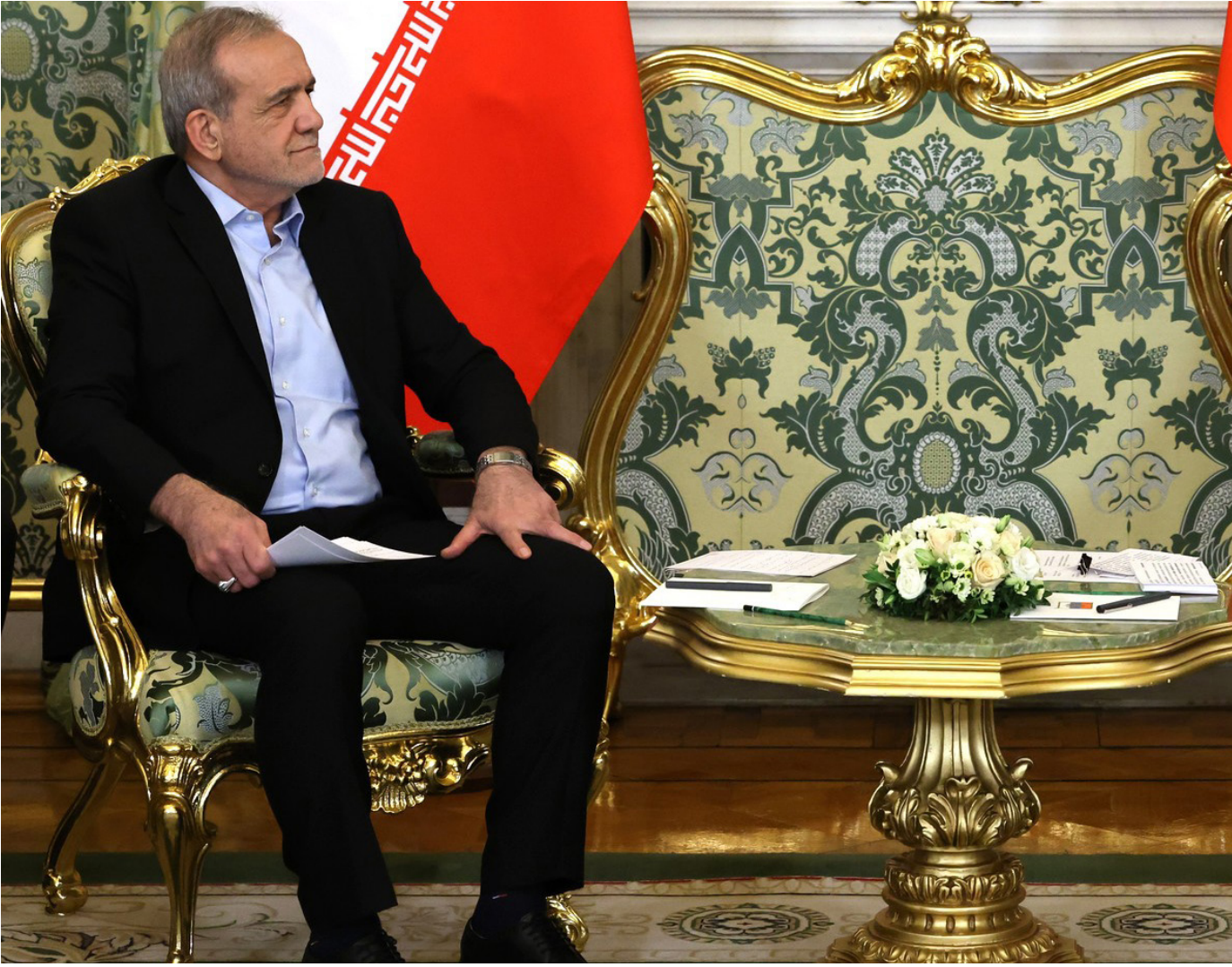

da Ocak 2025'te imzalanan Kapsamlı Stratejik Ortaklık Anlaşması, askerî bağlamda akıllarda soru işaretleri uyandırmıştır. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan'ın Moskova'da imzaladığı "Kapsamlı Stratejik Ortaklık Anlaşması", enerjiden güvenliğe uzanan geniş bir yelpazede iş birliği alanlarını içermektedir. Anlaşmanın en dikkat çekici unsurlarından biri ise ortak askerî tehditlere karşı birlikte hareket etme taahhüdü ve ortak askerî tatbikatların gerçekleştirilmesidir. Her ne kadar Rusya dönem dönem hem Akdeniz'de hem de Orta Asya'da askerî tatbikatlarda yer alıyor olsa da İran ile olan anlaşma kapsamında askerî-teknik alanda iş birliğinin de yer alması önemlidir. Özellikle İran'ın yaptırımlar nedeniyle teknoloji desteğine sadece savunma sanayi alanında değil aynı zamanda nükleer bağlamda da ihtiyaç duyduğu unutulmamalıdır. Nitekim Batı'ya karşı iki müttefik, ortak hareket alanını askerî boyutta da genişletirse o durumda Türkiye-Rusya-Kuzey Kore ilişkilerindeki gibi Rus cephesinde İran askerleri ya da Ortadoğu'da bir karmaşa ortamında İranlı Rus askerleri mi olacaktır? Bu sorunun cevabı aslında 13 Haziran'da alınmıştır. Özellikle diplomatik çağrılarının yapılması Rusya'nın sürece doğrudan müdahil olmaktan kaçınması ve Putin'in İsrail'e ilişkin açıklamaları, Moskova'nın bir denge politikası mı izlediği yoksa taraf mı aldığı sorusunu akıllara getirmiştir. Ancak Rusya'nın sistemde izlediği temel denge politikasının merkezinde, realist teorinin de vurguladığı mutlak ulusal çıkar hesapları yatmaktadır. Bu açıdan Rusya'nın İran politikasında öne çıkan te-

mel hedeflerini ve Moskova'nın önceliklerini birkaç başlık ile ele almak gerekir.

Arabuluculuk Söylemi ve ABD'nin Desteğini Alma

Rusya açısından yaptırımlar döneminde İran ile olan ortaklık sadece ekonomik bir yansıma olmaktan çıkmış, stratejik bir boyut kazanmıştır. Ancak bu elbette askerî alandaki durumu yansıtmaz. Rusya, sıcak denizler politikasını tıpkı Suriye'de olduğu gibi burada uygulamadı ya da uygulamayamadı; belki de böyle yapmak istemedi. Fakat diplomasi kapısını kapatmadı ve süreçte özellikle taraflar arasında arabuluculuk çağrısını yeniledi. Zaten süreç içinde Rusya, İran ile ABD arasında devam eden nükleer görüşmelerde üçüncü bir taraf olarak önemli bir aktör konumunda oldu. Elbette burada temel nokta ABD nezdinde de Rusya'nın çözüm sunabilen bir aktör olarak görülmesidir. Çünkü Trump ile birlikte Rusya ve ABD arasında Riyad'da başlayan normalleşme süreci, Rusya'nın Ukrayna savaşında da elini güçlendiren bir konumda olmasını sağlamaktadır. Rusya bu açıdan arabuluculuk hamlesi ile aynı anda birkaç hedefe odaklıdır denebilir. İlk olarak Rusya hem stratejik ortağını koruma hem de İran'daki nükleer çalışmaların devam etmesi motivasyonunu taşımaktadır. İlginçtir ki Rusya'nın nükleer program kapsamında İran ile olan iş birliğinin temellerinin 1975 yılında atıldığı Buşehr Nükleer Santrali, devam eden kriz sürecine rağmen İsrail'in hedef aldığı nükleer tesisler arasında yer almamıştır. Rusya da buradaki çalışmalara devam etmiştir. Rusya'nın 600'e yakın çalışmasının bu-

rada olması ve buranın hedef alınmaması da Rusya-İsrail ve ABD ilişkileri ekseninde yorumlanmalıdır. Bu bağlamda sınırlı bir alanda devam edecek bir savaş olduğu Rusya tarafından okunmuştur denilebilir.

İkinci bir konu ise Rusya'nın belirttiğim gibi İran ile ABD arasındaki nükleer görüşmelerde arabuluculuk rolünü üstlenerek masada yer almasıdır. Bu görüşmelerde, İran'daki nükleer faaliyetlerin özellikle uranyum zenginleştirmesinin üçüncü bir ülkeye taşınması talep edilmiş ve Rusya bu üçüncü ülke olarak önerilmiştir. Her ne kadar bu dönem için uygulama hayata geçmemiş olsa da şu an için de hâlen masadaki seçenekler arasında olduğu söylenebilir.

Pragmatik Esneklik ve Büyük Güç Rusya

Rusya açısından Ortadoğu bölgesi vazgeçilmez bir jeopolitik güç mücadelesi alanıdır. Bu nedenle Suriye'de yaşanan değişim sürecinde Rusya'nın sınırlı kaldığı ve sürecin geçiş noktasında "bekle-gör" politikası izlediği unutulmamalıdır. Her ne kadar Suriye ve Ukrayna savaşının ağırlığıyla bölgede geri planda kalmış olsa da arka planda yaşanan jeopolitik güç değişimini yakından takip ettiği görülmektedir.

Bu bağlamda Rusya sessiz ama etkin bir diplomasi ile bölgesel gelişmeleri Ukrayna Savaşı cephesinden takip etmektedir. İran ve İsrail arasındaki

savaşta da kendi onayı olmadan bölgesel sorunların çözülemeyeceğini gösterme amacıyla arabuluculuk rolüne hazır olduğunu sürekli olarak ortaya koymuştur. Bu sadece basit bir arabuluculuk adımı olarak görülmemeli; aynı zamanda bölgede ABD'nin etkisini ve müttefiklerini (İsrail'i) eleştirmek için bir fırsat sunmaktadır. Rusya'nın bölgeye yönelik tutumunu, yeniden Batı karşıtlığı ekseninde tanımlama ve bu çerçevede hatırlatma ve eleştiri yoluyla diplomatik notalar üzerinden sürdürme çabasında olduğu gözlemlenmektedir.

Son olarak Rusya ne İran'la olan stratejik ortaklığını ne de İsrail'le olan pragmatik ilişkilerini feda etmek istememektedir. Bu da karşımıza pragma-

Bu süreç sadece İran ve İsrail arasındaki bir savaş olmanın ötesinde, bölgedeki güç dengeleri, uluslararası diplomasi ve büyük güçlerin çıkar çatışmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla resmî olarak savaş sona ermiş görünse de İran'ın nükleer programı ve bölgesel nüfuz hedefleri devam ettiği sürece kalıcı bir barışın sağlanması zordur.

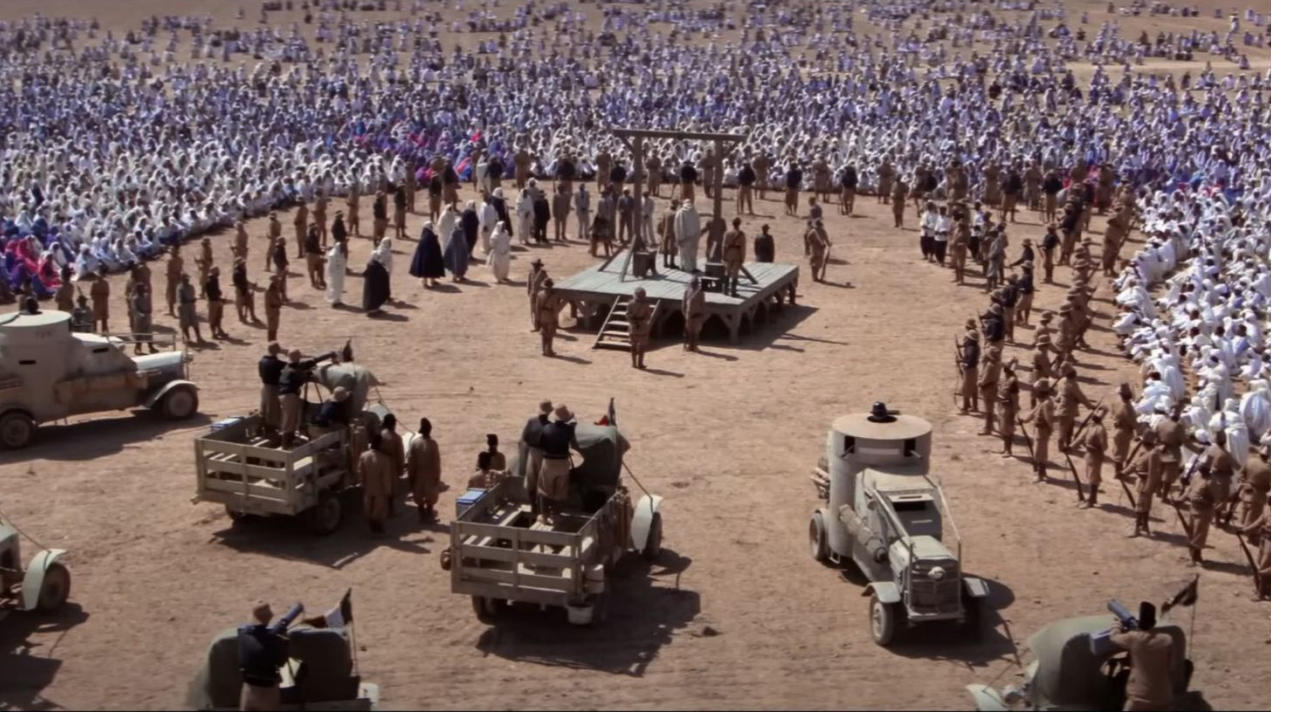
tik bir esneklik çıkarır; her iki aktörle de Ortadoğu'daki varlığını güçlendirme çabası, Rusya için son derece önemlidir. İran'la var olan küresel sistemin eleştirisi yapılırken İsrail'le de ortak bir etki alanı konusunda sessiz bir ortaklık söz konusudur. İsrail odağı özellikle Rusya'nın Suriye'deki varlığı ekseninde dikkatle okunmalıdır. Bunun nedeni İsrail'in Türkiye'nin Suriye'deki varlığı konusunda Rusya'yı bir alternatif olarak sürekli ön plana çıkarmasıdır. Bu bağlamda İsrail'in ötekilikler yaratan varoluş sorunları içinde Rusya'nın öteki ama esneklik gösterilen bir aktör konumunda olduğu düşünülebilir. Rusya ise İsrail açısından Suriye'de varlığı arzu edilen ve zaman zaman desteklenen bir aktör konumundadır. Öyle ki ABD tarafından dahi Rusya'nın Suriye'deki mevcudiyetinin sürdürülmesi yönünde talepler dile getirilmiştir.¹

Keza belki de İsrail-Rusya ilişkilerini gösteren en önemli açıklama, St. Petersburg Uluslararası Ekonomik Forumu'nda Putin'in İsrail ile ilgili "neredeyse Rusça konuşan bir ülke"² ifadesiyle gelmiştir. Ancak Putin'in bu açıklaması, İsrail ile iş birliği mi yoksa İsrail'deki Rus dünyasının bir parçası olan Yahudi algısını mı taşımakta, bu konu net değildir. Rusya'nın burada bir iş birliği alanı mı yaratmakta olduğu yoksa özellikle Rus dünyası üzerinden çizdiği kırmızı çizgi hatırlatmasını mı yapmakta olduğu belirgin değildir. Ancak şu an için bu çizginin daha çok Ortadoğu'daki jeopolitik satrançta bir iş birliği mesajı olduğu düşünülebilir.

Sonuç Yerine

İran, Ukrayna Savaşı'nda Rusya'ya askerî destek sağlayan ve Batı karşıtı blokun önemli bir parçası hâline gelen bir aktör olmuştur. Keza aynı durum, İran için Rusya'nın yaptırımları kırma konusundaki rolünde de geçerlidir. İki aktörün en önemli ortak etki alanı ise Rusya'nın Suriye'deki askerî varlığıyla koordinasyon içindeki süreçte okunabilir. Ancak gelinen aşama, stratejik ortaklıklar ya da konjonktürel gelişmelerin ötesinde, çok daha derin ve çok katmanlı bir strateji tahtasında oynanan jeopolitik bir oyunun sahnelendiğini ortaya koymaktadır. Rusya'nın İran ile olan iş birliği sürecinden ABD ve İsrail ile olan enerji politikalarını şekillendirmeye dair büyük bir açıklık görülmüştür. Burada en önemli konu ise Rusya için her şeyin merkezi olan ve sistemin bel kemiğini oluşturan, hâlihazırda devam eden Ukrayna'daki maliyetli savaştır. Rusya ne olursa olsun günün sonunda devam eden savaş cephesinde elini güçlendirme adına hareket eden bir aktördür. Son noktada, Rusya buradaki gerilimin kontrollü kalması ve tam ölçekli bir savaşa dönüşmemesi açısından temel adımlarını atarken hem bölgedeki etkisini İsrail üzerinden artırmayı hem de Ukrayna savaşında ABD ile ortaklıklar ve normalleşme için gücünü artırma adımını saklı tutmuştur denebilir. **XX**

1. "Report: Israel lobbying US to keep Russian bases in a 'weak' Syria", *Times of Israel*, 28 Şubat 2025.
2. "Putin points to Israel's huge Russian-speaking demographic", *TASS*, 20 Haziran 2025.

LİBYA'DA EGEMEN TAHAYYÜLLER VE KARŞI OKUMALAR ÇÖL ASLANI ÖMER MUHTAR FİLMİ

DOÇ. DR. YUSUF ZİYA GÖKÇEK

Marmara Üniversitesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

Çöl Aslanı Ömer Muhtar (Lion of the Desert, 1981) filmi hem Libya tarihine hem de Muammer Kaddafi'nin ideolojik söylemine dair önemli bir yer tutmaktadır. Mustafa Akkad gerek *Çağrı* (1976) gerekse Ömer Muhtar filmlerini Kaddafi'den aldığı destek sayesinde anıtsal bir anlatı formuna kavuşturma imkânı bulmuştur. *Çağrı* filmi, o döneme kadar sinemada sireti konu edinen bir yapımın yokluğunda, Hz. Muhammed'in hayatını anlatmasıyla dünya Müslümanları açısından büyük bir boşluğu doldurmuştur. Ömer Muhtar ise Üçüncü Dünya'nın ve bu dünyanın ezilen çoğunluklarını temsil eden Müslüman halkların anti-kolonyal hafızasında yer etmiş bir direniş liderini öykülemesiyle, bağımsızlık sonrası pek çok devletin yaratmakta zorlandığı bir ideolojik ve simgesel güç alanı ortaya koymuştur.

Muammer Kaddafi, 1969'da iktidara geldiğinde Mısırlı, Altı Gün Savaşları'nı kaybetmiş, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki birçok devlet iç savaşlarla sarsılmış, zayıf ekonomiler ve işgal tehditleriyle karşı karşıya kalmıştı. Bu çalkantılı dönemde Kaddafi'nin *Çağrı* filmine verdiği destek yalnızca bir sinema projesini desteklemekten öte kendisini siyasal ve kültürel hamiliğe aday olarak konumlandırma çabasının bir parçasıydı. Pan-Afrika ve Pan-Arap idealler çerçevesinde

kıtasal ve bölgesel liderlik hedefleri doğrultusunda attığı bu adım, sinema aracılığıyla uluslararası alanda ideolojik bir söylem inşa etmeye yönelik stratejik bir hamleydi.

Libya Sinemasında İtalyanlar, İtalyan Sinemasında Libya

Yirminci yüzyıl emperyalizminin destek unsurlarından biri olarak halkçı demokrasilere geçiş süreci, büyük kitlelerin mekânsal ve zamansal aidiyet duygusunu pekiştiren; ortak bir hafıza oluşturma imkânı sunan sinema filmleriyle de şekillenmiştir. Ulus-devletler ya yıkımına tanıklık ettikleri ya da yeniden güç devşirmenin bir imkânı olarak gördükleri eski görkemli imparatorlukları, nostaljik bir dayanak noktası olarak benimsemektedir. Sinemayı da bu yönüyle güçlü bir malzeme olarak gördükleri tarihi inşa edici bir zemin olarak görmektedir. Giovanni Pastrone'nin 1914 tarihli ve döneminin en yüksek bütçeli yapımı olan *Cabiria* filminde, mücadele edilmesi gereken tarihsel öteki olarak Kartacalılar kurgulanırken; *Kif Tebbi* (1928) filminde bu rol, Mussolini'nin emperyal yayılmacılığının önünde bir engel olarak tasvir edilen "barbar" Libyalılarındı.

Libya, Gabriele D'Annunzio'nun faşizmden önce ortaya attığı "la quarta sponda" (dördüncü kıyı) kavramıyla köklü bir zihinsel dönüşümü temsil etmiştir. İtalya haritasına bakıldığında ve Libya'nın Akdeniz'deki konumu göz önüne alındığında, buranın bir "kıyı" olarak adlandırılması İtalyanların kendilerini daha büyük bir emperyal rüyanın parçası olarak görmelerini sağlamıştır. Libya, İtalya'nın 20. yüzyıldaki emperyal tahayyülünün bir uzantısı olarak sinemada, Roma İmparatorluğu'ndan devralınmış tarihsel bir miras şeklinde temsil ediliyordu. Sinema, İtalyan sömürgeciliğinin hamlelerinden yaklaşık 13 sene sonra doğmuştu. Siyasal birliğini geç tamamlamış bir diğer ülke olan İtalya'nın koloniyel sahip olma fikri sinemanın doğuşundan sadece on üç yıl evvel (1882) dayanmaktadır. Aynı yıl Eritre'nin bazı bölgelerini ilhak ederek Doğu Afrika'ya yerleşen İtalyanlar 1889-1890 yılları arasında Afrika Boynuzu'nda ilerleyişini sürdürerek sömürgeci bir güce dönüşmüştür. Libya ise Osmanlı-İtalyan Savaşları sırasında ve sonrasında çok sayıda İtalyan filmine konu edinilmiştir.

İtalyan sinemasının erken dönemlerinde Libya'yı konu edinen çok sayıda film çekildi. *La battaglia di Tripoli* (Libya Cephesi, 1912) gibi belgesel filmlerden *Miriam, o la fanciulla araba* (Askerin Yüreği olarak gösterime girdi, 1912) adlı kurmaca filmlere değin geniş bir Libya teması vardı. *La battaglia di Tripoli* filmi Osmanlı ile yürütülen savaşı konu alırken İtalyan ordusunun askeri teçizatına ve dönemin son teknoloji imkânlarına sahip olduğunu vurgulayan bir belgesel niteliği taşıyor. Aynı zamanda Batı'nın oryantalist sinema geleneğine uyarak Afrika'yı "fethedilecek bir alan" olarak sunar; yerli halk ise ya görünmez kılınır ya da tamamen yok hükmündedir. Bu film, sinemanın propaganda aracı olarak nasıl kullanıldığının erken örneğidir. *Miriam, o la fanciulla araba* filmi ise Libya temalı filmlere kaynaklık etmektedir. Libya'da hem Libyalılarla hem de Osmanlı ile savaştan İtalyanlar savaşın ortasında Meryem adında küçük bir kıızı bulup onu himaye ederler. İtalyan askerler birkaç hafta boyunca genç kızın eşlik ettiği bir ortamda bulunmanın keyfini sürerken bir gün albay ortaya çıkar ve çocuğun Kızıl Haç hemşirelerinin bakımına verilmesini emreder. Bu ayrılık askerlerden birine büyük üzüntü verir. Ancak albay onu teselli eder ve cesaretini takdir ederek görevinin çocuğu daha iyi ellere bırakmak ve gidip ülkesi için savaşmak olduğunu söyler. Böylelikle İtalyan sadece Libyalılara karşı savaş vermez aynı zamanda onları korumak adına hayatını tehlikeye atar. Bu yönüyle modern sömürgecilik yerlileri, savaşılması gerekenler ve korunması gerekenler olarak ayırt etmektedir.

Kif Tebbi'den Ömer Muhtar'a: İşgal ve Direniş

Kif Tebbi emperyal filmin öncül örneklerindedir, ancak İtalyanlar anlatının tamamında bulunmamaktadır. Anlatı, öykünün geçtiği Trablusgarp'ta bir soylunun yaşadığı aşk hikâyesine odaklanmaktaydı. Film, İtalya'nın yayımlacı ideolojilerinin ve ikonografilerinin devamlılıkları ve kopuşlarını da göstermekteydi. Avrupalı diğer sömürgecilere gelince imparatorluk İtalyanları ulus inşası ve uluslararası arenada saygın bir ulus olarak göstermekteydi. Akdeniz, imparatorlukların gündemlerinde sürekliliğini koruyan bir başlık olmakla beraber tarihsel kayıtlarıyla birlikte İtalya'yı Avrupa'dan özerk bir konuma da götürmektedir. İtalya'daki "Faşist İnşa"sı Akdeniz'de "bizim denizimiz" (mare nostrum) gibi bir mottoyu da siyaset bilimi literatürüne kazandırmakta; eskimeyen, köklü Roma'nın İtalya'nın temel

lerinin atılmasını sağlayan en önemli gösteren olmasını sağlamaktaydı.

Libya uzun süreli bir İtalyan kolonisi olmamasına rağmen faşistlerin kitlesel yerleşim alanı olarak görülen ve bu işgale karşı büyük bir direniş sağlayan önemli bir merkezdir. İtalyan General Rodolfo Graziani'nin manda yönetimi kurmak için başlattığı işgal girişimine şiddetli karşı koyuşta bulunan Libyalılar vardı. 1923'te tam da dönemi anlatan Luciano Zuccoli'nin Kif Tebbi romanı, İtalyan general Graziani'nin yanında yer almaktaydı. Roman bu yönüyle emperyal anlatıyla iliştilenmiş bir hatırate benziyordu. Zuccoli işgal yaverliğini Arapların ruhunu "daima bir efendi ve otoriteyi arzuladıkları" yönüyle betimlemekteydi. Kolonyal riayet, kitabın başlığında ortaya çıkan başka bir arzuyu taşımaktaydı. Libya'nın Berka (Cyrenaica/Sirenayka) olarak bilinen bölgesinde yoğunlaşan çatışmalar Senusi liderlerin bölgede etkin olmasından dolayı İtalyan birliklerinin aleyhine olmaktadır. Ancak faşistlerin endüstriyel savaş silahları (bomba uçakları, zehirli gaz vs.) Bedevilerle savaş hukukuna uygun olmayan yöntemlerle savaşlarında galibiyet getirdi. 100 bin göçeri sahip oldukları 500.000 hayvana birlikte kendi inşa ettikleri alanlara yerleştirerek onların salgın hastalık, açlık gibi nedenlerle yaklaşık 40 bin ila 60 bin kişi arasında bir göçer ölümüne neden oldular.

İtalyanların Müslüman coğrafyadaki ilk işgali Libya'da gerçekleşmiş; bu işgale karşı direnişi ise başta Osmanlı askerleri ve Senusi hareketine bağlı yerel direnişçiler üstlenmiştir. Kif Tebbi'de ele alınan iki önemli antagonist (düşman kimlikler) Senusi Direnişi ve Osmanlılar, filmdeki adlandırılmasıyla Türkler olmuştur. Ömer Muhtar ise İtalyan sinemasının Libyalılar için İtalya'nın bir uygarlık paradigması olduğunun altını çizmeye çalışan ufkuna karşı yaklaşık yarım asır sonraki cevabı olmaktadır.

Kif Tebbi'de "uygar olma" yolunda ilerleyen eğitimi İtalya'da almış bir Libya soylusu İtalyanların yanında "barbar" Osmanlı'ya karşı savaşmakta; *Çöl Aslanı Ömer Muhtar* filminde ise Senusi liderinin İtalyanları da kendine hayran bırakan bir bilgeliği ve dik duruşu bulunmaktadır. Ömer Muhtar, işgal altındaki Libya'nın bağımsızlığını önceleyen ve idamı sonrası bağımsızlık rüyasını tüm Libyalıların görmesini başaran bir lider temsili olarak Muammer Kaddafi'nin önemseydiği referans olmuştur. Mussolini döneminde yoğun biçimde üretilen emperyal temalı filmlerde Libyalılar ya İtalya'yı bir uygarlık elçisi olarak görüp ona minnet duyan figürler ya da bu "medeniyet" idealini kavrayamayacak kadar "ilkel" ve savaşçı varlıklar olarak temsil edilmekteydi. Ancak *Çöl Aslanı Ömer Muhtar* filmiyle birlikte bu temsil kırılmış; Libyalılar, emperyalist işgale karşı yurt savunması yürüten, politik bilinç sahibi ve direnişin öznesi olan aktörler olarak sunulmuştur. Bu anlatı, Libyalıların anti-emperyalist ve Üçüncü Dünyacı kimliğini görünür kılarak sömürgeci sinema kodlarına eleştirel bir karşı duruş sergilemektedir.

İtalyan sinemasında asimilasyona uğramış Libyalı kimlikler, sıklıkla yüceltilen ve onurlandırılan figürler olarak öne çıkarılırken *Çöl Aslanı Ömer Muhtar* filmi bu temsile güçlü bir karşı duruş sergiler. Filmde, kimlik seçiminin ancak özgürlükle mümkün olabileceği, özgürlüğün ise ülkenin bağımsızlığıyla doğrudan ilişkili olduğu vurgulanır. Bu yönüyle Ömer Muhtar yalnızca sömürgeci sinema anlatılarına yönelik bir itiraz değil, aynı zamanda Muammer Kaddafi öncülüğünde şekillenen yeni bir ulusal hafızanın, anti-emperyalist kimliğin ve Üçüncü Dünya dayanışmasının sinemasal manifestosu olarak okunabilir.

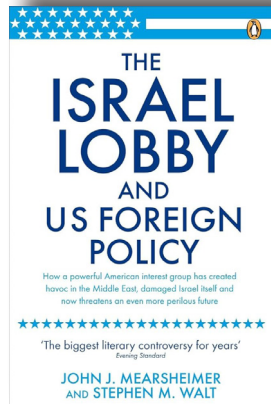
İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASINDAN İRAN GERİLİMİNE: BÖLGEYE IŞIK TUTAN KİTAPLAR

İsrail ordusu Ekim 2023'ten bu yana Gazze'ye yönelik saldırılarında sivilleri hedef almaya devam etmektedir. Binlerce sivilin hayatını kaybettiği, yaralandığı ve yerinden edildiği bu süreç yalnızca Gazze'yle sınırlı kalmamış aynı zamanda İsrail'in bölgesel rakibi İran ve onun desteklediği Lübnan Hizbullahı ile gerilimi de beraberinde getirdi. Gazze, Lübnan, Suriye, Yemen ve İran... İsrail'in ardı ardına gerçekleştirdiği saldırılar, Ortadoğu'yu büyük bir yangının eşiğine getirmiş durumda. Ancak bu gerilim, tek bir gecede ortaya çıkmadı. Böl-

gedeki karmaşayı anlamak için İsrail-Filistin çatışmasının kökenlerinden İran'la onlarca yıldır süren gölge savaşa ve İsrail lobisinin Amerikan iç ve dış politikası üzerinde kurduğu hâkimiyete kadar pek çok katmana hâkim olmak gerekmektedir. Biz de bu çerçevede Haziran ayında gerçekleşen İsrail-İran Savaşının akabinde bu iki ülkeyi daha iyi anlamana yardımcı olacak geçmişe ışık tutan ve geleceğe dair güçlü öngörüler sunan nitelikli eserleri sizler için derleyip kısa bir okuma listesi oluşturduk.

İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası John J. Mearsheimer, Stephen M. Walt

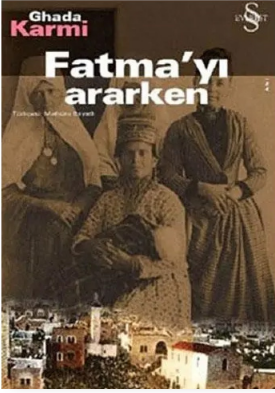
Chicago Üniversitesinden John Mearsheimer ve Harvard Üniversitesinden Stephen Walt tarafından kaleme alınan kitap, Amerika'da uzun süre tabu sayılan bir konuyu yani "İsrail lobisinin ABD dış politikası üzerindeki etkisini" mercek altına alıyor. ABD'nin İsrail'e sağladığı dikkat çekici düzeydeki maddi ve diplomatik desteği açık ve cesur bir dille anlatan eser, iki ülke arasındaki yalnızca stratejik ya da ahlaki gerekçelerle açıklanamayacak bu ilişkinin, İsrail yanlısı politikaları destekleyen kişi ve kuruluşlardan oluşan bir koalisyonun etkisiyle şekillendiğini öne sürüyor. Mearsheimer ve Walt, bu lobinin yalnızca Irak, İran, Lübnan ve İsrail-Filistin çatışması dâhil olmak üzere ABD'nin Ortadoğu'daki genel tutumu değil aynı zamanda ülkenin önemli müttefikleriyle ilişkilerinde de belirleyici bir rol oynadığını savunuyor. İlk kez 2007'de yayımlanan *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası* aradan geçen yıllara rağmen güncelliğini koruyor ve dış politika alanında en çok tartışılan kitaplar arasında yer almayı sürdürüyor.

İsrail'de Çatışan Kimlikler: Filistinliler ve Yahudiler – Tuğçe Ersoy Ceylan

Uluslararası ilişkiler alanında doçent olan Tuğçe Ersoy Ceylan'ın 2021'de yayımlanan bu kitabı, başlıından da anlaşılacağı üzere İsrail-Filistin çatışmasını devlet merkezli bir yaklaşımdan ziyade Yahudi ve Filistinli kimlikleri üzerinden analiz etmektedir. Kitap bu açıdan "Filistinli ve Yahudi kimlikleri birbirlerini nasıl bir tehdit olarak algılar?", "Tarihsel süreçte bu iki kimlik hangi aşamalardan geçerek karşılıklı toplumsal güvenlik algılarını nasıl zedelemiştir?" gibi temel sorular etrafında şekilleniyor. Bu çalışmayı önceki araştırmalardan ayıran en önemli özellik ise Filistin-İsrail çatışmasının disiplinlerarası bir bakış açısıyla incelenmesidir. Hem sosyal psikoloji hem de uluslararası ilişkiler disiplinlerinden beslenen eser İsrail vatandaşı Filistinlilerin Yahudilerle ve İsrail devletiyle olan ilişkilerini çarpıcı bir şekilde analiz ediyor.

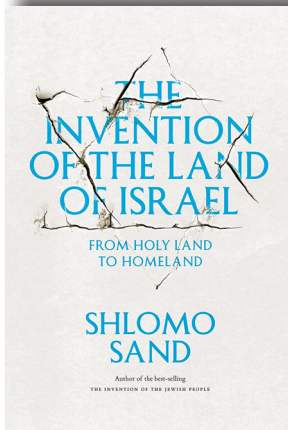
Fatma'yı Ararken Ghada Karmi

Doktor, yazar, akademisyen ve siyasi aktivist Ghada Karmi'nin İsrail-Filistin çatışmasına dair akademik eserleri, bu alandaki geniş literatüre anlamlı katkılar sunarken otobiyografik anlatıları ise Filistin halkının yaşadığı travmalara benzersiz ve derinlikli bir bakış açısı getiriyor. 2002 yılında yayımlanan anı kitabı *Fatma'yı Ararken*, bu anlatıların en çarpıcı örneklerinden biri. Oldukça dokunaklı ve samimi bir dile sahip bu eserde Karmi, Nakba'ya (Büyük Felaket) giden süreci, 1948 Savaşı'nı ve ailesinin

Kudüs'ten ayrılmak zorunda kalışını; ardından Londra'nın kuzeyindeki Golders Green'e uzanan sürgün yolculuklarını aktarıyor. Kitap sadece fiziksel bir göçün değil aynı zamanda kimlik kaybı, yabancı topraklarda aidiyet arayışı ve geçmişle yeniden bağ kurma çabasının da izini sürüyor. Karmi'nin hem Filistinli hem de kadın kimliğini iç içe geçirdiği anlatı, kişisel bir yaşam öyküsü olmanın ötesine geçerek İsrail Devleti'nin kuruluş süreci, Süveyş Krizi gibi Ortadoğu'yu şekillendiren büyük siyasi gelişmeleri de arka planında işliyor. *Fatma'yı Ararken*, bu yönüyle güçlü ve çok katmanlı bir otobiyografik anlatı niteliğinde.

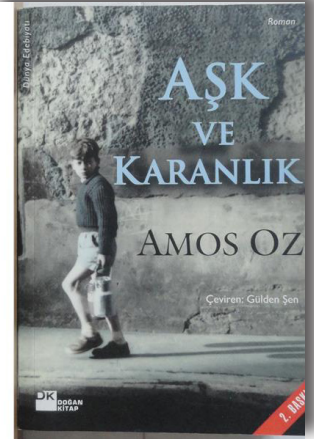
Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi Shlomo Sand

İsrail'in saldırıları Ortadoğu'daki güç dengelerini değiştirirken Yahudi halkının kökenlerini anlamak için başvurulabilecek önemli eserlerden biri; İsrailli tarihçi Shlomo Sand'ın 2008 tarihli *Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi* kitabıdır. Kendisini, İsrail toplumunun ortaya çıkışını tarihsel bir gerçeklik olarak kabul eden ancak toprak genişlemesi ve kolonizasyon politikalarına karşı çıkan bir "post-Siyonist" olarak tanımlayan Sand, bu ikonoklastik çalışmasında okuyucuyu Yahudi tarihinin katmanlarında sürükleyici bir yolculuğa çıkarıyor. Kitapta, birinci yüzyılda Romalılar tarafından Yahudilerin zorla sürgün edildiği yönündeki yaygın miti sorgulayan Sand, modern Yahudilerin büyük kısmının Ortadoğu ve Doğu Avrupa'nın farklı bölgelerinde yaşayan ve sonradan Yahudiliğe geçen toplulukların torunları olduğunu öne sürüyor. Yayımlandığı her ülkede hararetli tartışmalara yol açan bu çarpıcı eser yalnızca Yahudi kimliğinin tarihsel temelini değil aynı zamanda İsrail'de yurttaşlık kavramına ilişkin yerleşik yaklaşımları da yeniden düşünmeye davet ediyor.

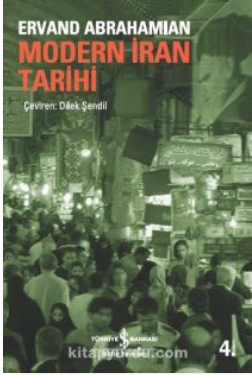
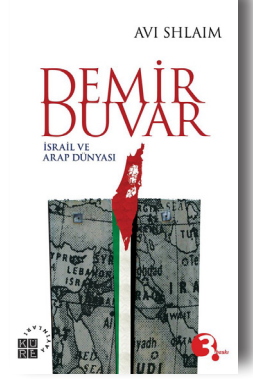
Aşk ve Karanlık Amos Oz

Öneri listemizde yer alan bir diğer eser, yaşamı boyunca İsrail-Filistin barışı için mücadele veren ve çağdaş edebiyatın en önemli kalemlerinden biri kabul edilen Amos Oz'un anı kitabı *Aşk ve Karanlık*. Hem güçlü bir aile hikâyesi hem de yazarın büyüleyici bir otoportresi olan bu kitap, savaşın gölgesindeki Kudüs'te, on iki farklı dilde kitaplarla dolu küçük bir apartman dairesinde ve neredeyse aynı sayıda dil konuşan akrabalar arasında büyüyen bir çocuğun hikâyesini anlatıyor. Annesinin intiharıyla derinden sarsılan bu genç, ailesinin ve toplumunun dayattığı sınırların ötesine geçerek bir kibbutza katılıyor, adını değiştiriyor, evleniyor ve çocuk sahibi oluyor. Hikâye boyunca Oz'un kişisel dönüşüm sürecine tanıklık ederken aynı zamanda ülkesinin siyasal yaşamına etkin biçimde katılan bir yazarın doğuşuna da şahit oluyoruz. İlk kez 2002 yılında yayımlanan ve 16 dile çevrilen *Aşk ve Karanlık*, bireysel hafızayla toplumsal belleği ustalıkla harmanlayan, unutulmaz bir anlatı.

Demir Duvar Avi Shlaim

Avi Shlaim'ın 2000 yılında yayımlanan *Demir Duvar* adlı eseri, İsrail'in Arap dünyasıyla ilişkilerini tarihsel bir perspektiften ele alan, bu alandaki en önemli başvuru kaynaklarından biridir. İsrail Devleti, ellinci kuruluş yılını kutladığında birçok önemli başarıya ulaşmıştı ancak Filistinlilerle ve genel olarak Arap komşularıyla yaşadığı çatışmalar, ülke tarihine gölge düşürmeye devam ediyordu. İsrail dış politikasına yön veren "demir duvar" stratejisi, Araplarla ancak askerî bakımdan mutlak bir üstünlük sağlandıktan sonra anlamlı müzakerelere girilebileceği düşüncesine dayanıyordu. Bu yaklaşım, uzun vadede İsrail'in komşularıyla kalıcı ve tatmin edici bir barış zemini kurmasını hedefliyordu. Shlaim, bu dikkat çekici çalışmasında "demir duvar" düşüncesinin İsraili liderler tarafından nasıl benimsendiğini ve zaman içinde nasıl farklı biçimlere büründüğünü kapsamlı bir şekilde inceliyor. Stratejinin askerî güvenlik sağlama konusunda başarılı olduğunu kabul eden yazar, buna karşın daha kapsamlı bir barışın inşası için birçok fırsatın göz göre göre kaçırıldığını vurguluyor. *Demir Duvar*, İsrail-Arap ilişkilerini duygusal yaklaşımlardan ve tarihsel mitlerden arındırarak ele aldığı için hem akademik çevreler hem de genel okur kitlesi tarafından övgüyle karşılanıyor.

Modern İran Tarihi Ervand Abrahamian

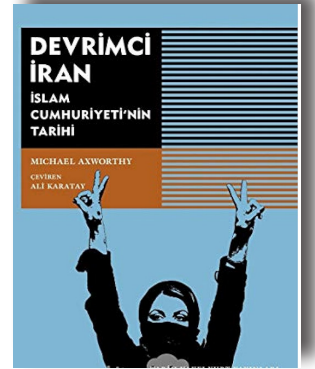
Ortadoğu'daki dengeler İsrail-İran hatında giderek daha da karmaşıklaşırken İran'ın yakın tarihine ışık tutan sağlam bir kaynak okumak her zamankinden daha anlamlı. İran kökenli Amerikalı tarihçi Ervand Abrahamian'ın *Modern İran Tarihi* adlı eseri, bu alanda öne çıkan başvuru kitaplarından biri. İlk kez 2008'de yayımlanan kitap esas olarak İran'ın 20.

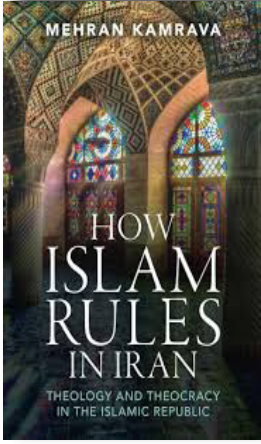
yüzyıldaki siyasal dönüşümüne odaklanıyor. Eser petrolün keşfi, emperyalist müdahaleler, Pehlevi hanedanının iktidarı ve İslam Cumhuriyeti'nin doğuşu gibi kritik dönemler boyunca İran'ın geçirdiği dönüşümleri çarpıcı bir anlatımla inceliyor. Abrahamian, sade ama etkileyici üslubuyla hem derinlikli bir analiz sunuyor hem de İran'ı bugünkü hâline getiren olayları neden-sonuç ilişkileri içinde kolayca takip edilebilir kılıyor.

Devrimci İran: İslam Cumhuriyeti'nin Tarihi Michael Axworthy

İran tarihine dair önemli eserlerden biri de 1998-2000 yılları arasında Birleşik Krallık Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bakanlığında İran Bölümü Başkanı olarak görev yapan ve hâlen akademik çalışmalarını sürdüren Michael Axworthy'nin 2020'de yayımladığı *Devrimci İran: İslam Cumhuriyeti'nin Tarihi* isimli kitaptır. Ervand Abrahamian'ın bile "Eğer

çağdaş İran hakkında yalnızca tek bir kitap okuyacaksanız, bundan daha iyisini bulamazsınız." sözleriyle övdüğü bu eser, 1979'daki İslam Devrimi'nin hemen öncesinden başlayarak 2009'daki sokak gösterilerine kadar uzanan dönemi ele alıyor. Axworthy, yaygın kanının aksine İran Devrimi'nin modern tarihin merkezî olaylarından biri olduğunu savunuyor. Çünkü bu devrim, Batı kökenli ideolojilere dayanmayan, İslam'dan ilham alan özgün bir kalkınma ve toplumsal dönüşüm modeli sunmuştu.

How Islam Rules in Iran: Theology and Theocracy in the Islamic Republic Mehran Kamrava

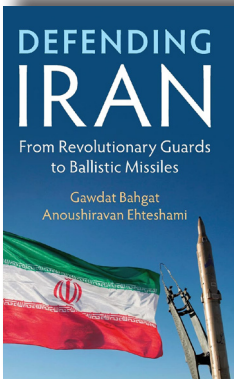
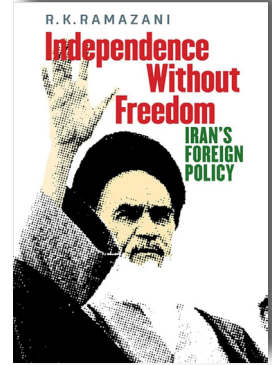
Katar'daki Georgetown Üniversitesi'nde profesör olan Mehran Kamrava, İran ve Ortadoğu siyaseti üzerine yayımladığı kapsamlı çalışmalarıyla tanınan bir akademisyendir. 2024 yılında yayınladığı en yeni kitabında Kamrava, İran İslam Cumhuriyeti'nde din ile devlet arasındaki karmaşık

ilişkiyi mercek altına alıyor. Geniş çaplı saha araştırmalarına dayanan eser, çağdaş İran siyasetini şekillendiren dinî anlatıları inceliyor; Şii düşüncesinin hem din adamları hem de laik entelektüeller tarafından nasıl yeniden üretildiğini ortaya koyuyor. Pek çok Farsça kaynağa ilk kez erişim sağlayan bu özgün çalışma, dinî entelektüel üretimin İran Şiiliğinin dönüşümünde ve İslam Cumhuriyeti'nin bugünkü yapısının oluşumunda oynadığı belirleyici rolü gözler önüne seriyor.

Independence Without Freedom: Iran's Foreign Policy Rouhollah K. Ramazani

İran dış politikası çalışmalarının duayeni olarak kabul edilen Rouhollah K. Ramazani son altmış yılını ülkenin uluslararası ilişkilerini incelemeye ve yazmaya adanmış bir isim. 2013'de yayımlanan Independence Without Freedom: Iran's Foreign Policy isimli eserinde Ramazani, en önemli yirmi makalesi ve kitap bölümünü yeni bir giriş ve sonuç yazısıyla bir araya getiriyor. Kita-

bın giriş bölümünde, Ramazani'nin İran'ın uluslararası rolüne duyduğu erken ilginin kökenleri ele alınıyor. Bu ilgi, II. Dünya Savaşı'nın ülke üzerindeki yıkıcı etkilerine ve İran'ın petrol endüstrisini Britanya İmparatorluğu'ndan kurtarma yönündeki tarihi kararına kadar uzanıyor. Sonuç bölümünde ise Ramazani, Amerika'nın İran dış politikasını neden yanlış anladığını tartışıyor. Kitap, İran'ın dünya siyasetindeki davranışlarını belirleyen etkenleri merak eden herkes için temel bir başvuru kaynağı olma niteliği taşıyor.

Defending Iran: From Revolutionary Guards to Ballistic Missiles Gawdat Bahgat, Anoushiravan Ehteshami

Gawdat Bahgat ve Anoushiravan Ehteshami'nin 2021 yılında yayımlanan Defending Iran: From Revolutionary Guards to Ballistic Missiles adlı eseri, İran'ın karmaşık güvenlik stratejisini kapsamlı bir şekilde inceliyor. Kitap, ülkenin İran-İrak Savaşı'ndan miras kalan deneyimlerine ve yıllar

süren uluslararası izolasyonuna dayanarak geliştirdiği savunma doktrininin detaylandırıyor. Farsça, Arapça ve İngilizce birincil kaynaklara dayanan eser, İran'ın düzensiz güçleri askerî operasyonlarda kullanması, balistik füze konuşlandırmaları, hızlı deniz araçlarıyla düşmanı taciz ve şaşırtma taktikleri, asimetrik savaş doktrini ve gelişmiş siber savaş kapasitesi gibi unsurlara dayanan özgün savunma stratejisini analiz ediyor. Kitap aynı zamanda İran'ın bölgesel rakipleri olan İsrail ve Suudi Arabistan'la askerî kapasite açısından karşılaştırmalı bir değerlendirme de sunuyor.

İsrail'in İran'a Savaş Açmasının Nedenlerini Anlamak

Aşağıdaki yazı Chicago Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapan Doç. Dr. Paul Poast'un World Politics Review için kaleme aldığı "The Reasons Why Israel Launched Its War on Iran Matter" başlıklı makalenin kısaltılarak tercüme edilmiş hâlidir. Uluslararası ilişkiler, güvenlik ve diplomasi alanları üzerine saygın yayınları tarafından basılan kitap ve makaleleri bulunan Poast bu yazısında, İsrail'in İran'a karşı gerçekleştirdiği saldırının nedenlerini, literatürde "önleyici" ve "koruyucu" saldırılar olarak yer bulan kavramların izini sürerek anlamlandırmaya çalışmaktadır.

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun İran'a karşı yürüttüğü savaş geçtiğimiz haftalarda İsrail'in, İran'ın nükleer tesislerini, devlet binalarını, askerî karargâhlarını, bazı üst düzey askerî yetkilileri ve bilim insanlarını hedef alan bir dizi hava saldırısıyla resmîyet kazandı. "Resmîyet kazandı" şeklinde ifade ediyorum çünkü son 20 aydır İsrail hâlihazırda Gazze'de Hamas, Lübnan'da Hizbullah ve Yemen'de Husiler olsun İran tarafından desteklenen silahlı gruplara karşı bir savaş yürütüyordu. İsrail ve İran ayrıca geçen yıl iki kez doğrudan karşılıklı olarak füze, İHA ve hava saldırısı yaşamış ve bu aralarındaki ilk açık çatışma olmuştu. Bundan önce de yaklaşık on yıldır birçok gözlemcinin "gölge savaş" olarak tanımladığı bir karşı karşıya geliş söz konusuydu.

(...)

İsrail, ilk olarak saldırıları başlatma gerekçesini İran'ın nükleer silah üretmesini engellemek olarak açıkladı. Tel Aviv'e göre Tahran bu eşiğe oldukça yaklaşmıştı. İran ise uzun süredir nükleer programının tamamen sivil amaçlı olduğunu savunmakta ve silah üretme niyetini reddetmektedir.

(...)

(...)

İsrail'in İran'ın nükleer programını durdurmak ya da en azından yavaşlatmak amacıyla askerî harekât başlatması hem kendi söylemiyle hem de bazı diğer aktörlerce savunma amaçlı olarak çerçevelenmektedir. Örneğin Almanya,

Birleşik Krallık, Fransa liderleri ve Avrupa Birliği Dış Politika Yüksek Temsilcisi tarafından yapılan ortak açıklamada, İsrail'in "uluslararası hukuka uygun şekilde kendi güvenliğini ve halkını koruma hakkı" olduğu ifade edilmiştir.

Kuşkusuz, meşru müdafaa hakkı uluslararası hukukun temel ilkelerinden biridir. Bu hak Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesinde açıkça tanımlanmıştır. Ancak öngörüye dayalı meşru müdafaa gerçekten bir meşru müdafaa mıdır? Düşman bir gücün nükleer silah geliştirmeye karar verip vermediği net değilken hele hele bu silahı konuşlandırma ya da kullanma niyeti ortada yokken bir nükleer programı askerî yollarla yok etmek meşru müdafaa tanımının sınırlarını zorlamaktadır.

Bu nedenle bazıları İsrail'in kampanyasını daha sınırlandırıcı bir kategori olan "önleyici saldırı" (preemptive strike) olarak tanımlarken diğerleri "koruyucu saldırı" (preventive attack) demeyi tercih etmektedir. Her iki durumda da tehdidin gerçek olduğu ve İran'ın nükleer silaha sahip olmasını beklemeden ilk saldırıyı yapmanın daha doğru olduğu varsayılmaktadır. Netanyahu da kamuoyuna hitaben yaptığı konuşmada bu yaklaşımı savunmuş ve "İran rejiminin geliştireceği nükleer silahları terörist vekillerine vermeyi planladığını" iddia etmiştir. Tehdit henüz ortaya çıkmamış olsa bile Netanyahu, İsrail liderlerinin bu tehdidi "gelecek nesillere bırakamayacağını" zira şimdi harekete geçilmezse "bir sonraki nesil diye bir şey olmayacağını" söylemiştir.

Her ne kadar hem önleyici hem de koruyucu saldırılar “sonraya bırakılmıyorsa zamanında yapılmalı” mantığını paylaşsa da bu iki kavram özdeş değildir. Önleyici saldırı örneğin sınırda toplanan düşman birliklerine yönelik bir ön saldırı gibi yakın bir tehdidin işaretlerine ve bu saldırıya dair güçlü kanıtlara dayanarak yapılan bir eylemdir. Koruyucu saldırı de gelecekteki bir saldırıyı önlemeye yönelik bir eylemi tanımlamaktadır. Ancak bu durumda mevzu bahis saldırının yakın ya da aktif olarak planlanan bir saldırı olma gerekliliği yoktur. Asıl amaç, saldırıyı yapan tarafı gelecekte dezavantajlı duruma düşürebilecek ya da gelecekteki bir savaşta yenilgiye uğratabilecek bir güç dengesi değişimini engellemektir.

(...)

Saldırıların “öngörüye dayalı”, “önleyici” ya da “koruyucu” olarak adlandırılıp adlandırılmaması ilk bakışta bir kelime oyunu ya da akademik bir detay gibi görünebilir. Ancak bu ayırım hem kamuoyunun hem de uluslararası toplumun İsrail’in saldırılarını nasıl algıladığı ve İsrail’e destek verilip verilmeyeceği yönündeki tutumların belirlenmesi açısından önemlidir. Aynı zamanda bu ayırım İsrail’in eylemlerinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığının tespitini de etkiler. Zira uluslararası hukuk, önleyici saldırılara izin verirken koruyucu saldırıları yasaklamaktadır. Eğer önleyici saldırı değilse o hâlde bu saldırılar, BM Antlaşması’nın temsil ettiği kurallara dayalı uluslararası düzene indirilen bir başka darbedir. Çünkü eğer meşru müdafaa sınırları çok fazla genişletilirse o zaman her-

hangi bir saldırı meşru müdafaa eylemine dönüşebilir.

Tarihçi A.J.P. Taylor’ın büyük güçler arasındaki savaşlara dair yaptığı çalışmada belirttiği gibi her savaş türü koruyucu savaş olarak başlar; ilk saldırı taraf, daha kötü bir sonuca engel olmak için harekete geçtiğini ve başka çaresi olmadığını düşünür. Elbette bu tarafın gerçekten başka seçeneği olup olmadığı ya da gerçekten kötü bir sonucu engellemeye çalışıp çalışmadığı daima sorgulanabilir. Zira taraflar zaten savaş istiyor olabilir. Netanyahu’nun İran’ı yalnızca caydırılması gereken bir tehdit değil tamamen yok edilmesi gereken bir düşman olarak gören uzun geçmiş göz önüne alındığında, bu koruyucu mantığın sadece yıllardır istenen nihai hesaplaşmayı gerçekleştirmek için uygun bir bahane sunduğu da ileri sürülebilir.

(...)

Öte yandan İsrail’in İran’ı tehdit olarak gören bölgedeki tek ülke olmadığı da bir gerçektir. (...) Bu da İsrail İran’ı vurmasaydı, yakın zamanda ya onun ya da başka bir bölgesel devletin bunu yapabileceğini düşündürmektedir. Aslında İran’ın nükleer programı konusundaki belirsiz tutumunun ardında da bu bölgesel düşmanlıklar yatıyor olabilir. İran, bölgeyi kendisi için düşmanca bir tutum içerisinde görmektedir; komşuları ve İsrail ise İran’ı bölgeye düşman olarak görmektedir. Bu tür koşullar ise bir güvenlik ikilemi yaratır ve bu ortamda parmaklar tetiğe daha kolay gider. Bu durumda “sonraya bırakılmıyorsa zamanında yapılmalı” mantığı cazip hâle gelir. Nitekim bir şeylerin kopması kaçınılmazdı ve sonunda kopma gerçekleşti. **AA**

Sahayı Gölgeleyen Tribünler ve Filistin'in Bayrak Taşıyıcısı: Fas'ta Yükselen Ultras Kültürü

AYŞE BETÜL BAL

ORSAM İngilizce Redaktörü, Ortadoğu Analiz Dergisi Yardımcı Editörü

2020'nin sonlarında Fas ile İsrail arasında ABD arabuluculuğunda imzalanan normalleşme anlaşması, diplomatik ve ekonomik iş birliklerinin önünü açsa da toplum nezdinde büyük bir hoşnutsuzlukla karşılandı. Resmî düzeyde yapılan bu yakınlaşma yalnızca sınırlı bir elit çevrede destek bulurken ülke genelinde Filistin davasına yönelik tarihsel ve kültürel duyarlılık baskın olmaya devam etti.

“Eğer Filistin yanlısı bir mitingi sokakta düzenlemeye kalksaydık yetkililer bunu en başından durdururdu. Ama bir stadyumda bunu yapmak çok daha kolay.”

Kazablanka merkezli Wydad AC futbol kulübünün Ultras taraftar grubuna mensup 21 yaşındaki Hamza, bu sözleri geçtiğimiz yıl AFP muhabirine söylemişti. Güvenlik gerekçesiyle takma isim kullanan iletişim öğrencisi, Fas'ta stadyumların yalnızca futbol karşılaşmalarının değil aynı zamanda gençlerin görüş ve taleplerinin de sahnesine dönüştüğünü ifade ediyordu. Filistin meselesi ise bu ifadenin en görünen yüzlerinden biri hâline geldi.

2020'nin sonlarında Fas ile İsrail arasında ABD arabuluculuğunda imzalanan normalleşme anlaşması, diplomatik ve ekonomik iş birliklerinin önünü açsa da toplum nezdinde büyük bir hoşnutsuzlukla karşılandı. Resmî düzeyde yapılan bu yakınlaşma yalnızca sınırlı bir elit çevrede destek bulurken ülke genelinde Filistin davasına yönelik tarihsel ve kültürel duyarlılık baskın olmaya devam etti.

7 Ekim sonrası Gazze'de yaşananlar ise şüphesiz bütün Ortadoğu hatta dünyada birçok ülkede derin bir toplumsal ve duygusal yankı uyandırdı; Fas da bu dalganın dışında kalmadı.

Haziran 2025 tarihli bir ankete göre Fas halkının İsrail'le normalleşme sürecine verdiği destek 2022'de yüzde 31 seviyesindeyken 7 Ekim 2023'te başlayan Gazze saldırılarının ardından bu oran yüzde 13'e kadar geriledi. Bu sert düşüş, Gazze'de süregelen yıkımı doğrudan etkileyici bir toplumsal kırılma olarak yansıtıyor; zira ankete katılan birçok Faslı yaşananları artık “soykırım” ve “etnik temizlik” gibi sert ifadelerle tanımlıyor.

Rabat yönetimi ile halk arasındaki bu kopukluk, en görünür hâlini stadyumlarda aldı. Fas'ta Filistin yanlısı gösteriler tamamen yasaklanmış değil ancak sokakta düzenlenen eylemler sıkı güvenlik kontrolü al-

tında gerçekleşirken stadyumlar gençlere daha düşük denetim ve kısmi anonimliğin mümkün olduğu bir ifade alanı sunuyor. Böylece tribünler yalnızca futbol coşkusunun değil aynı zamanda bastırılmış duyguların, politik sembollerin ve kolektif hafızanın dışavurumuna imkân tanıyan birer “alternatif kamusal alan” a dönüşmüş durumda.

Koreografiler özenle hazırlanıyor, pankartlar haftalar öncesinden tasarlanıyor. Zaman zaman sahadaki oyunun önüne geçecek kadar dikkat çeken bu politik mesajlar, Fas'ta yalnızca spora olan ilgiyi değil, taraftarlığı bir yaşam biçimi hâline getirmiş gençlerin sosyal konuların dışında kendi ülke sınırlarını aşan meselelerde de mesaj verme isteğini tekrar tekrar gözler önüne seriyor.

Bu dönüşümün ve meselenin “sadece futbol olmadığını” gösteren en dikkat çekici örneklerden biri; 2019 yılında Kazablanka'daki Mohamed V Stadı'nda yaşandı. Fas'ın Raja Casablanca takımı, Filistinli rakibi Hilal al-Quds ile karşı karşıya geldiğinde, tribünler Filistin bayraklarıyla dalgalanıyor ve “Ey sevgili Filistin'im, nerede Arap ülkeleri? / Ey en güzel toprak, diren/ Allah seni korusun / Düşman kardeşlerin baskısından / Ve topraklarının daha fazlasını isteyen İsraililerden/Araplar sıkıntı içinde yaşıyor, geleceği ise sadece karanlık” dizeleriyle yankılanıyordu.

Başka bir tezahürat ise “Rajawi (Raja taraftarı), ezilenin sesi, duyulmayan sesidir” diyordu.

“Filistin Kupayı Oynamadan Kazandı”

Faslı taraftarların Filistin yanlısı tezahüratı, Katar'da düzenlenen 2022 FIFA Dünya Kupası'nda uluslararası sahneye çıktı. Filistin meselesini adeta bir moral pusulası hâline getirmiş Kuzey Afrikalı gençlerin, dünyanın dört bir yanından gelen diğer futbolseverlerin coşkusuyla karışarak “Rajawi Filistinini” söylediği anlar kameralara yansdı.

Ayrıca Fas Millî Futbol Takımı'nın her galibiyet sonrası Filistin bayrağı açması sadece Arap coğrafyasında değil, Af-

Tribünler yalnızca futbol coşkusunun değil aynı zamanda bastırılmış duyguların, politik sembollerin ve kolektif hafızanın dışavurumuna imkân tanıyan birer “alternatif kamusal alan” a dönüşmüş durumda.

rika ve Avrupa'da da geniş yankı uyandırdı. İsrail basını bu tutumu "Kralın iradesiyle uyumsuz" bir hareket olarak yorumladı ve hatta Rabat'taki İsrail temsilciliğinden konuya dair açıklama talep etti. Faslı yetkililer ise bu konuda sessiz kalmayı tercih etti.

Öte yandan bu tavır sadece İsrail'i değil, onunla aynı çizgide hareket eden uluslararası lobi gruplarını da rahatsız etti. Londra merkezli ve İsrail yanlısı duruşuyla bilinen UK Lawyers for Israel (UKLFI), Fas'ın Filistin bayrağını taşımasını FIFA'ya şikâyet ederek ülkenin "sportif etkinlikleri siyasi gösteriye dönüştürdüğünü" iddia etti. FIFA Disiplin Komitesine gönderilen şikâyet dilekçesinde, Fas'ın FIFA Disiplin Kuralları 11.2 maddesini ihlal ettiği savunuldu ve bir an önce soruşturma başlatılması çağrısında bulunuldu. Ancak aynı kurumun, Faslı oyuncuların Katar bayrağını taşımasına yönelik herhangi bir itirazda bulunmaması, eleştirilerin yalnızca Filistin'e yönelik sembolik desteğe karşı yönlendirildiğini gösterdi. Bu çifte standart, Filistin'e verilen desteğin sadece siyasi bir mesele değil aynı zamanda küresel düzeyde sembolik bir mücadele alanı hâline geldiğini de bir kez daha ortaya koymuş oldu.

Ultras Kültürü Akdeniz Kıyılarını Aştı

Futbol Ultras kültürü ilk olarak 1960'ların sonlarında İtalya'da doğan, aşırı sadakat, kolektif kimlik ve zaman zaman sisteme karşı bir duruş içeren alt kültürel bir akım olarak ortaya çıktı. Bu gruplar zamanla sadece futbol takımlarını desteklemekle kalmayıp, bir yaşam tarzı ve ideolojik pozisyon da benimseyen yapılar hâline geldi.

Özellikle genç erkekler arasında popüler olan Ultras kültürü, zamanla Avrupa dışına taşarak Akdeniz'in güney kıyılarında da karşılık buldu. Fas'ta Ultras kültürünün kök salışı ise 2000'li yılların ortasına denk gelmektedir. Yaygın kabul gören görüşe göre bu kültür, ilk kez 2005 yılında Raja Casablanca takımının taraftar grubu

Green Boys ile kurumsal bir forma kavuştu. Kısa süre içinde Kazablanka'nın bir diğer büyük takımı Wydad AC için The Winners grubu, ardından Fes merkezli MAS kulübü için Fatal Tigers gibi gruplar kuruldu.

Ultras gruplarının ve ülke gençlerini bu taraftar gruplarına yönlendiren sebepleri inceleyen Faslı sosyolog Abderrahim Bourkia'nın 2022 tarihli çalışmasına göre; stadyumlar sosyal ve ekonomik açıdan dışlanan kesimlere görünürlük alanı hâline geldi.

Bourkia'ya göre bir taraftar grubuna katılmak, bireyin yalnızca bir takımı desteklemesinden öte, grubun kimliğini benimseyerek yeni bir yaşam biçimi ve aidiyet duygusu inşa etmesi anlamına geliyor. Bu süreç, bireyin diğer taraftar gruplarına karşı kendini tanımladığı kolektif bir kimlik yaratmasına olanak tanıyor. Farkında olsa da olmasa da bir grubun parçası hâline gelen taraftar artık sosyal kimliğinin yeni bir imajını taşımaya başlıyor; bu imaj, çoğu zaman rakip gruplara, kamu otoritelerine hatta şirketlere karşı konumlanan karşıt bir duruş barındırıyor.

Fas Milli Takımı'nın, 2022 FIFA Dünya Kupa'sında yarı finale yükselen ilk Afrika takımı olması, futbolun ülke gündeminin merkezine çekilmesi adına çok ciddi rol oynadı. Bununla birlikte tribünlerden gelen taleplerin duyulması adına da daha fazla alan açıldı. Bugün hâlâ 2022'deki heyecanın etkileri hissediliyor.

Ve yine bugün Fas, 2030 FIFA Dünya Kupası'na İspanya ve Portekiz ile birlikte ev sahipliği yapmaya hazırlanırken küresel futbolun parçası olma hedefi taşıyor. Ancak görünen o ki, Fas'ta yaşananlar gelecekte de futbolun "bir oyundan daha fazlası" olmaya devam edeceğini gösteriyor; stadyumlar yalnızca bir spor karşılaşmasının yaşandığı mekânlar değil, toplumsal taleplerin yankılandığı alanlar olmayı sürdürecektir. Tribünlerdeki gençler ise Filistin davasını omuzlamayı sürdürecektir. **AA**

Bizden Haberler

ORSAM'DA NELER OLDU?

2025'in Mayıs ve Haziran aylarında ORSAM, bölgesel ve küresel gelişmeleri yakından takip ederek çok yönlü etkinlikler ve iş birlikleriyle yoğun bir faaliyet dönemi geçirmiştir. Levant, Körfez, Irak ve Kuzey Afrika Koordinatörlükleri öncülüğünde çeşitli yayınlar, çevrim içi paneller, MENA Sohbetleri ve kurum içi söyleşiler düzenlenmiştir. Ayrıca farklı ülkelerde gerçekleştirilen stratejik temaslarla ORSAM'ın uluslararası iş birlikleri pekiştirilmiş; ORSAM merkezinde ağırlanan yerli ve yabancı heyetlerle bölgesel güvenlik meseleleri üzerine görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Bu iki ayda toplamda 40'tan fazla içerik üretilmiş; analiz, görüş, bakış, infografik ve rapor türlerinde yayınlarla hem akademik kamuoyuna hem de karar alıcılara katkı sunulmuştur. Bu süreçte öne çıkan başlıklardan biri İsrail-İran çatışması olmuştur. ORSAM, yalnızca olayın sıcak gelişmelerine dair infografik çalışmaları sunmakla kalmamış aynı zamanda çatışmanın Irak, Suriye ve Körfez ülkelerine etkileri, Hizbullah'ın rolü, ABD ve Çin'in pozisyonları, Türkmen toplumu üzerindeki yansımaları gibi birçok farklı açıdan durumu mercek altına almıştır. Ayrıca çatışmanın ilk 24 saatini ele alan kapsamlı bir raporu çok kısa süre içinde kamuoyu ile paylaşmıştır.

Ateşkesin ilan edilmesinin hemen akabinde ise 12 günlük çatışma sürecine dair teknik ve stratejik analizler içeren diğer bir rapor da bu önemli gelişmeyi çeşitli boyutlarıyla incelemiştir.

Bu yönüyle ORSAM, bölgedeki kriz anlarında hızlıca reaksiyon alıp analitik derinlik sunan öncü kurumlardan biri olduğunu bir kez daha göstermiştir.

İsrail-İran çatışmasının dışında ise Irak siyaseti, Sudan-BAE gerilimi, Suriye ekonomisi, Türkiye-İrak ilişkileri, Libya enerji diplomasisi, Gabon seçimleri gibi birçok güncel konu da farklı perspektiflerle değerlendirilmiştir.

PANELLER VE ÇEVİRİM İÇİ ETKİNLİKLER

“Trump’ın Körfez Rotası: Güç Dengelerinde Yeni Arayışlar” Paneli

15 Mayıs'ta düzenlenen çevrim içi panelde, Körfez bölgesinde ABD dış politikasının dönüşen öncelikleri ve Trump sonrası yeni stratejiler çok yönlü biçimde ele alındı.

Panel, ORSAM Levant Çalışmaları Koordinatörü Dr. Oytun Orhan'ın moderasyonunda gerçekleştirildi. Prof. Dr. Özden Zeynep

Oktav, Dr. Gökhan Erelî, Dr. Mustafa Caner, Doç. Dr. Mustafa Yetim ve Murat Öztuna konuşmacılar arasında yer aldı.

“İsrail'in İran'a Saldırısı ve Çatışmanın Anatomisi” Paneli

16 Haziran 2025 tarihinde çevrim içi ortamda gerçekleştirilen panelde, İsrail'in İran'daki nükleer ve askerî hedeflere yönelik saldırısının bölgesel etkileri ve olası sonuçları güvenlik, diplomasi ve istihbarat boyutlarıyla ele alındı.

ÇALIŞTAYLAR

Wanshou Küresel Güvenlik Diyalogu (Pekin)

ORSAM Levant Çalışmaları Araştırma Asistanı Recep T. Teke, 15 Mayıs'ta Pekin'de düzenlenen Wanshou Küresel Güvenlik Diyalogu'na ORSAM'ı temsilen katılı

mıştır. Çin Halk Barış ve Silahsızlanma Derneği (CPAPD) ev sahipliğinde gerçekleştirilen etkinlikte, çok taraflı güvenlik yaklaşımlarına ilişkin görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Ortadoğu'da Güvenlik Mimarisinin Şekillendirilmesi: Küresel ve Bölgesel Oyuncuların Rolü ve Yeri (Moskova)

2-4 Haziran tarihleri arasında Moskova'da ORSAM ve Primakov Center işbirliği ile "Ortadoğu'da Güvenlik Mimarisinin Şekillendirilmesi" başlıklı bir çalıştay düzenlenmiştir. Açılış konuşmasını ORSAM Başkanı Dr. Kadir Temiz'in gerçekleştirdiği çalıştayda Dr. Nurullah Çakmaktaş ve Dr. Oytun Orhan "Suriye'nin Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü" başlıklı oturumda birer sunum yapmışlardır. Etkinlik, Evgeniy Primakov Dış Politika İş Birliği Merkezi ev sahipliğinde düzenlenmiştir.

MENA SOHBETLERİ SERİSİ

Mayıs ve Haziran 2025'te düzenlenen MENA Sohbetleri kapsamında, Yemen'deki Husi-ABD mutabakatı, Sudan-BAE gerilimi, Irak Başbakanı Sudani'nin Ankara ziyareti ve Türkmenlere etkisi, Trump-Şara görüşmesi bağlamında Suriye'ye yönelik ABD politikası ile İsrail'in İran'a

saldırısının bölgesel yansımaları gibi güncel gelişmeler ele alınmıştır. ORSAM uzmanlarının katılımıyla gerçekleşen bu oturumlarda, bölgedeki siyasi, güvenlik ve diplomatik dinamikler çok boyutlu biçimde değerlendirilmiştir.

- Husi-ABD Mutabakatı ve İsrail ile Çatışmaların Seyri (8 Mayıs 2025) Dr. Gökhan Erel & Gökhan Batu

- Sudan-BAE İlişkileri Neden Gerildi? (8 Mayıs 2025) Dr. Gökhan Erel & Dr. Kaan Devocioğlu

- Irak Başbakanı Sudani'nin Ankara Ziyareti ve Türkiye-İrak İlişkileri (9 Mayıs 2025) Feyzullah Tuna Aygün & Yusuf Can Ayaz
- Irak Başbakanı Sudani'nin Ankara Ziyareti ve Türkmenlere Yansımaları (10 Mayıs 2025) Dr. Selçuk Bacalan & Dr. Sercan Çalışkan

- Trump-Şara Görüşmesi: Suriye'de ABD Yaptırımlarının Kaldırılması (14 Mayıs 2025) Dr. Nurullah Çakmaktaş & Dr. Oytun Orhan

- İsrail'in İran'a Saldırısının Körfez ve Irak'a Yansımaları (13 Haziran 2025) Dr. Gökhan Erel & Feyzullah Tuna Aygün
- İsrail'in İran'a Saldırısı ve İran'ın Olası Cevabı (13 Haziran 2025) Dr. Oytun Orhan & Gökhan Batu

Soru-Cevap Serisi

ORSAM'ın "Soru-Cevap" serisi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki güncel gelişmeleri kısa, net ve analitik bir formatta uzman görüşleriyle değerlendirmeyi amaçlamıştır

- Trump'ın Şara'dan Talepleri DEAŞ'a Alan Açar mı? (23 Mayıs 2025) Dr. Nurullah Çakmaktaş & Recep T. Teke

STRATEJİK ZİYARETLER VE TEMASLAR

Kırıkkale Üniversitesi Dünya Düşünce ve Medeniyetler Topluluğu Ziyaret

5 Mayıs'ta Kırıkkale Üniversitesi Dünya Düşünce ve Medeniyetler Topluluğu ORSAM'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Görüşmelerde bölgesel gelişmeler ve uluslararası ilişkiler üzerine interaktif değerlendirmeler yapılmıştır.

Filistin-İsrail Çalışmaları Programı Öğrenci Ziyareti

16 Mayıs'ta, Bölge Araştırmaları Merkezi (BAM) tarafından yürütülen Filistin-İsrail Çalışmaları Programı öğrencileri ORSAM'ı ziyaret etmiştir. Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair fikir alışverişi yapılan etkinlik, öğrenci katılımı açısından verimli geçmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Addis Ababa Büyükelçiliği Ziyareti

24 Mayıs tarihinde ORSAM Kuzey ve Doğu Afrika Çalışmaları Koordinatörü Dr. Kaan Devocioğlu, Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da bulunan Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliğini ziyaret etmiştir. Ziyaret kapsamında, Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politikası, ikili ilişkiler ve çok taraflı iş birliği imkânları üzerine istişarelerde bulunulmuştur.

Irak Türkmen Cephesi Ziyareti

29 Mayıs'ta, Irak Türkmen Cephesi Başkanı Muhammed Seman Ağa, ORSAM'a resmi bir ziyarette bulunmuştur. Ziyarete ORSAM Başkanı Dr. Kadir Temiz ve ORSAM Irak Çalışmaları Koordinatörlüğü uzmanlarıyla karşılıklı görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü (CIIS) Ziyareti

19 Haziran'da, Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü (CIIS) Başkan Yardımcısı Gou Haibo başkanlığındaki heyet ORSAM'da ağırlanmış ve iki kurum arasında bölgesel gelişmeler üzerine fikir alışverişinde bulunulmuştur.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Ziyareti

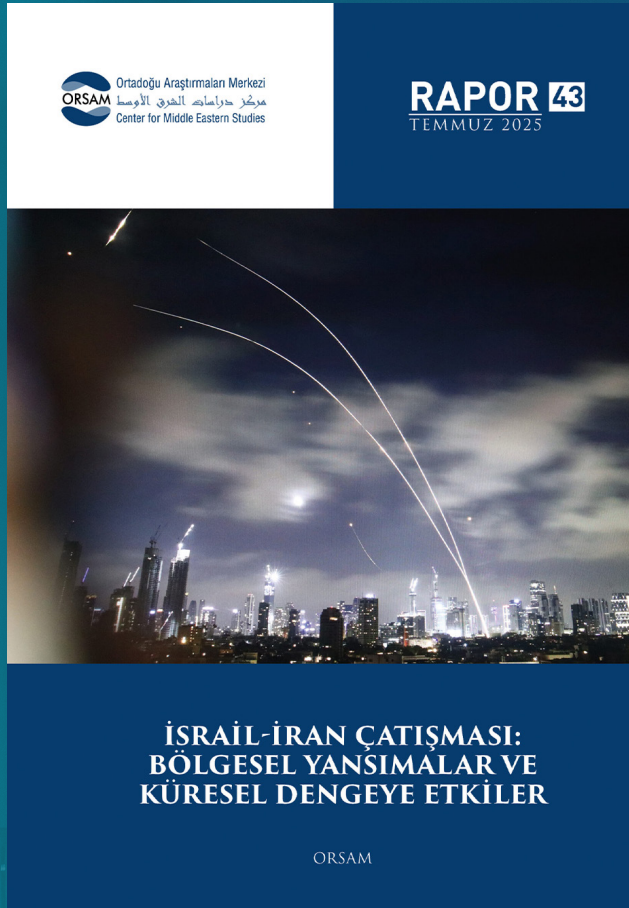

26 Haziran'da ORSAM Başkanı Dr. Kadir Temiz başkanlığındaki heyet, TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker'i makamında ziyaret etmiştir. Görüşmede, bilimsel iş birliği ve ortak projeler ele alınmıştır.

İsrail-İran Çatışması: Bölgesel Yansımalar ve Küresel Dengeye Etkiler

Raporda, 7 Ekim 2023'te Gazze'de başlayan ve 13 Haziran 2025'te İsrail'in İran'a yönelik geniş çaplı saldırısıyla zirveye ulaşan savaş evresini çok katmanlı biçimde ele almaktadır. İran'ın "Sadık Vaat-3" adıyla başlattığı karşı saldırılarla birlikte 12 gün süren savaş süreci yalnızca iki ülkenin askerî hesaplaşması değil; Ortadoğu'nun siyasal dengelerini, toplumsal istikrarını ve küresel güç ilişkilerini etkileyen bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır.

İsrail-İran Çatışması: Bölgesel Yansımalar ve Küresel Dengeye Etkiler, askerî-teknik değerlendirmelerden küresel aktör analizlerine, iç siyasal dinamiklerden stratejik öngörülere uzanan çok boyutlu içeriğiyle; karar alıcılar, politika yapımcılar ve araştırmacılar için güçlü bir referans kaynağı ve değerlendirme sunmaktadır.

x.com/orsamorgtr - OrtadoĝuAnalizD

instagram.com/orsamorgtr - /ortadoguanalizd

facebook.com/orsamorgtr